

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๖๖ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๐

“... หนังสือนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการที่จะทำให้คนเรามีความก้าวหน้า เพราะว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้ว ต้องหัด ต้องเรียน ทั้งในทางกาย ทั้งในทางใจ เพื่อที่จะมีความสามารถและมีความรู้ที่จะดำรงชีพได้ มนุษย์นี้ต่างกับสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงก็โดยที่ได้ใช้ปัญญา ใช้ความคิด ใช้สมอง มาทำให้ความก้าวหน้าไกลมากไปกว่าสภาพที่เกิดมาเป็นกายคนอย่างสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดมาแล้ว...”

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่
คณะสมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศ ใน
โอกาสที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๖๖ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๐
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125 - 572X

ปก: ห้องโถงแปดเหลี่ยมภายในพระที่นั่งวิมานเมฆ
(ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ)

"วารสารไทย" เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดีที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นายสุธี อากาศฤกษ์

บรรณาธิการ นายชาคริต จุลกะเสวี

บรรณาธิการผู้ช่วย นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

กองบรรณาธิการ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช นายวิจิตร อาวะกุล
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ

ฝ่ายประสานงาน นายกิตติ จันทร์ส่อง

สำนักงานวารสารไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย
จปร. (เดิม) ถนนราชดำเนิน โทร. ๒๘๑๔๕๕๐

วารสารไทย เป็นเอกสารเผยแพร่เป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป ทรรศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา — อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายสุธี อากาศฤกษ์ — อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายวิจิตร อาวะกุล — ประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี — รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา — นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช — คุณหญิงคณิตา เลขะกุล
นายสถิตย์ เล็งไธสง — นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร — นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางเนาวรัตน์ พลเดช — นายสมาน นภายน
นางดวงกมล พิทักษ์ดำรงกิจ — นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ
นางสาวบุญศรี โชติวรรณวิวัฒน์ — นางสาวอนันยา เจียมศรีพงษ์
นายกิตติ จันทร์ส่อง

พิมพ์ที่ บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด
สำนักงาน : ๘๕-๘๕ ถนนมหานคร (สว่างตัดใหม่) แขวงมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กทม. ๑๐๕๐๐ โทร. ๒๓๖๐๐๕๘, ๒๖๖๕๔๘๖ โทรสาร. (๖๖๒) ๒๓๔๐๒๘
โรงงาน : ๓๗ ซอยวชิรธรรมสาธิต ๓๗, ถนนสุขุมวิท ๑๐๑/๑ แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. ๑๐๒๖๐ โทร. ๗๔๖๓๑๓๐-๔ โทรสาร. (๖๖๒)๓๖๘๗๐๗๓

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
จาก
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

จากบรรณาธิการ

เมื่อวันที่ ๖ เมษายนปีนี้ ก็เป็นที่น่าปิติยินดีอย่างยิ่ง ที่ปวงพสกนิกรชาวไทยทั่วประเทศได้มีโอกาสพร้อมใจกันน้อมรำลึกถวายสักการะเป็นพิเศษ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ ของอดีตพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ ตั้งแต่องค์ปฐมบรมราชจักรีวงศ์ ตลอดมาจนถึงองค์รัชกาลปัจจุบันนี้ เนื่องในวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ ซึ่งในโอกาสนั้นพสกนิกรชาวไทยได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ทุกผู้ล้วนยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ไว้อย่างมั่นคงตลอดไปได้อย่างแน่นอน

สำหรับวารสารไทยฉบับนี้ เพื่อน้อมรำลึกในศุภวาระ ๒ เมษายน ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันพระราชสมภพ *ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี* เป็นพิเศษด้วย *ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา* จึงได้อัญเชิญ **"พระราชนิพนธ์คำฉันท์ดุษฎีสังเวย และกาพย์ขับไม้บทแรก"** ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาเสนอไว้ให้ได้ชื่นชมทั่วกันด้วย

เรื่องในเล่มนี้ที่ท่านผู้อ่านไม่ควรจะพลาดด้วย ก็คือเรื่อง **"พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับกิจการการพิมพ์ในเมืองไทย"** เสนอโดย*คุณพลาดิสัย สิทธิธัญกิจ* เรื่อง **"ความเป็นมาของกฎหมายตราสามดวง"** *เสนอโดยอาจารย์ประพัฒน์ ตรีณรงค์* เรื่องที่น่ารู้เกี่ยวกับ **"พระราชวังดุสิต"** โดย*คุณหญิงคณิตา เลขะกุล*

ท่านอาจารย์สุธี อากาศฤกษ์ เสนอเรื่อง **"สนิมเหล็กเกิดแต่เนื้อในตน"** *ศาสตราจารย์ระพี สาคริก* เชิญชวนให้คิดกันด้วยว่า **"จุดยืนในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนควรเน้นที่ไหน"** เรื่อง **"ความผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐและพนักงานรัฐวิสาหกิจ"** ของท่านผู้พิพากษานักเขียน *สถิตย์ เล็งไธสง* นอกจากนี้ก็ยังมีเรื่อง **"การยิ้มในนาฏกรรม"** ของ *คุณปัญญา นิตยสุวรรณ* **"ระบำลานสาวกอด"** ของ*คุณเนาวรัตน์ พลเดช* **"จอมพล ป.พิบูลสงครามที่ข้าพเจ้ารู้จัก** (ตอนที่ ๒) โดย*คุณใหญ่ นภายน* และแถมด้วย**เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการปลูก "ไม้ดอก"** พอเป็นกระสายเกษตรให้อ่านกันนิดหน่อยด้วย

จึงขอเชิญชวนท่านผู้อ่านทั้งหลาย ได้โปรดติดตามรายละเอียด เรื่องราวที่ท่านสนใจจากวารสารไทยฉบับนี้ได้ และถ้ากรุณาเอื้อเฟื้อให้ท่านผู้อื่นที่สนใจได้อ่านด้วยก็จะได้กุศลดี เพราะวารสารไทยเราขาดแคลนงบค่าจัดพิมพ์เป็นอย่างมาก จึงไม่อาจจะพิมพ์เพิ่มจำนวนเล่มมากกว่าปัจจุบันนี้ได้ รอมาหลายรัฐบาลแล้ว แต่ก็จะรอดูใจกันต่อไปอีก เพราะ**"วารสารไทย"** ยังมีคุณค่าที่เป็นประโยชน์ยิ่ง ต่อการอนุรักษ์ไว้ซึ่งเอกลักษณ์และความเจริญมั่นคงของชาติไทย

ชาคริต จุลกะเสวี

สารบัญ

๔ หกเมษาราชาศิราวาท

๖ พระราชนิพนธ์คำฉันท์ดุษฎีสังเวย และกาพย์ขับไม้บทแรก ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๑๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับกิจกรรมการพิมพ์ในเมืองไทย

๒๔ ความเป็นมาของกฎหมายตราสามดวง

๓๒ พระราชวังดุสิต

๔๗ สนิมเหล็กเกิดแต่เนื้อในตน

๔๙ จุดยืนในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนควรเน้นที่ไหน

๕๕ ความผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐและพนักงานรัฐวิสาหกิจ

๖๓ การยิ้มในนาฏกรรม

๗๑ ระบำลานสาวกอด

๗๗ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ข้าพเจ้ารู้จัก (ตอนที่ ๒)

๘๓ เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการปลูก "ไม้ดอก"

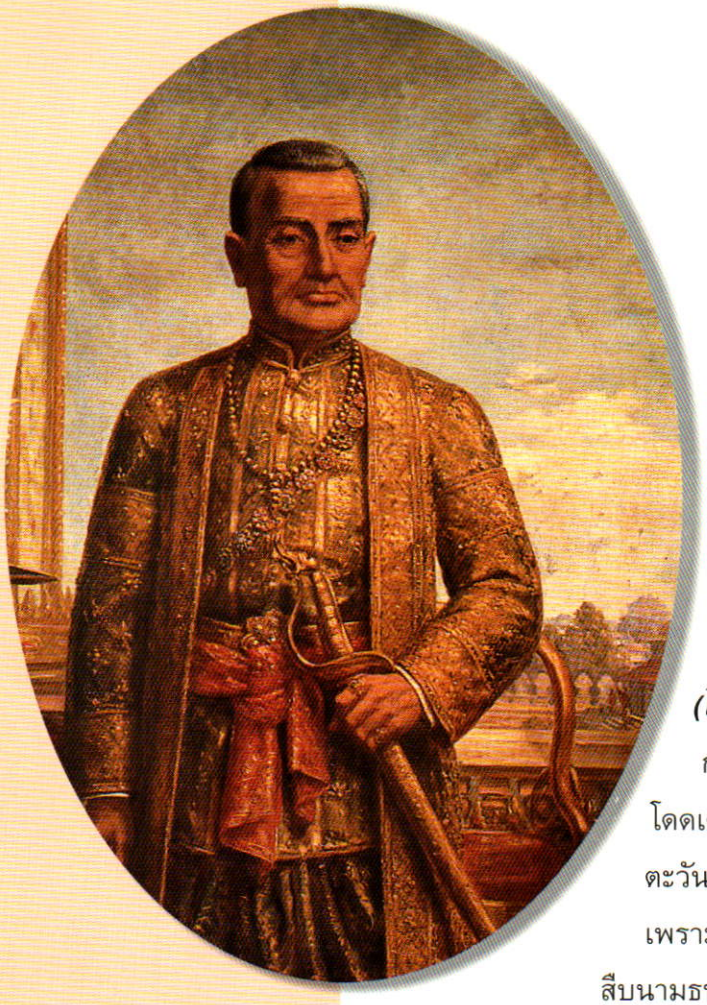

หกเมษาราชาศิรวาท

(โคลงสี่สุภาพ)

กรุงเทพฯสรรค์เสกล้ำ เลอหาว
โดดเด่นกว่าเดือนดาว ประดับหล้า
ตะวันผ่องส่องแสงพราว พรายถิ่น ไทยนอ
เพราะพระพุทธยอดฟ้า ฟ่องฟื้นฟูสยาม
สืบนามธนบุรีทั้ง อยุธเยศ ไว้พ่อ
เฉกอยุธยาวิเศษ สืบสร้าง
สายศักดิ์สุโขทัยปเทส ถกลก่อง เกียรตินา
เอกราชไทยไป่ร้าง รุ่งเรื้องนิรันตราย

(กาพย์ยานี)

อ้าพระบาทสมเด็จพระพุท- ธยอดฟ้าผู้เลิศชาย
พระเดชพระคุณฉาย สว่างฟ้าสง่าดิน
ทุกคาบหกเมษายน ทวยชนหทัยถวิล
ถึงปฐมจักริน ผู้สร้างราชวงศ์สวรรค์
สร้างมหานครรัตน์ สร้างวังวัดสร้างสิ่งสรรพ์
เพื่อราษฎร์สุขสถาบัน ทั้งสามรอดปลอดพาลภัย
หลายครั้งอรินทร พาพลนิกรมากวนไทย
พระจักรีผู้เกรียงไกร กรีฑาทัพรับมือมาร

(ฉันท์ภุชงคประยาตร)

สมัยศึกสมรรถสู้ ริปูแหลกประลัยลาญ
หทัยไท้กำแหงหาญ ธตรำตราวิบากหลาย

ผิว่างศึก ธ วุ่นสร้าง
ประดับธานิเพริศพราย
ประชุมสงฆ์ประมวลไตร-
และกฎหมายบุราณมี
ธแจงแจกผจงจาร
ประทึกทุกกระบวนควร
ธวางกฎวินัยข้า-
ขบวนงานพระทรงศร
ประมวลราชกิจองค์
ไผทไทยเจริญสน-
พระโอรสพระหลานราช
ละองค์เสริมและเพิ่มงาน
ฉะนี้แลพระคุณพุท-
ก็เหลือถ้อยจะหลั่งริน
ประชาไทยประจักษ์แล้ว
คณารัฐบาลสรรค์
เฉลิมเป็น *"มหาราช"*
ลุสองศตวรรษสมัย
ประดาข้าพระพุทธเจ้า
พระโปรดเอียงพระโสตยิน
พระโปรดเถิดประทานบา-
สว่างอกพสกพราย
ประเทศไทยเถกิงเอก-
และดาลหมู่ริปูผัน
ณโสฬสะพรหมาน
ประสาทแสงสุวรรณใส
ประดาศิลป์มิขาดสาย
ผดุงจิตประชาชี
ปิฎกหลักพระศาสน์ศรี
พระโปรดชำระสอบสวน
สมุดหมวดและหมู่มวล
กะหลักปกประชากร
พระบาทไท้เพราะอาทร
ระเบียบเรียบพิไลผล
ปฐมวงศ์พระดาลดล
ธสืบปัจจุบันกาล
เถลิงอาสน์อำรุงศานต์
เถกิงรัตนะโกสินทร์
ธยอดฟ้าพระฝากดิน
ระบายพจน์ประพันธ์ฉันท์
พระพ่อแก้วคุณานันต์
เสนอเทิดพระจอมไทย
ณ คราชาติฉลองชัย
บุรีรัตนะโกสินทร์
ประคมพระบาทพระจักริน
มธูรถ้อยประชาถวาย
รมีไท้ประเทืองฉาย
พิทักษ์เทิดพระหลานขวัญ
ราชก่องนิรันดร์วัน
ผสานมิตรสนิทไทย
ประทับทิพย์สถานใด
สะพัดชาติพิลาสเทอญ.

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ประพันธ์บท

พระราชนิพนธ์คำฉันท์คุษฎีสังเวย และกาพย์ขับไม้บทแรก ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ท่านผู้หญิงสมปรารถ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากร ปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมบทร้อยกรองและความเรียงไว้มากหลายเล่ม มีทั้งบทร้อยกรองเบ็ดเตล็ดและบทยาว ที่เป็นความเรียงก็มีบทความต่างๆ และสารคดีเรื่องยาว แต่ละบทแต่ละเรื่องทรงคุณค่าอย่างยิ่งแก่ผู้ได้อ่านได้ฟัง ซึ่งต่างประจักษ์ในพระปรีชาสามารถอันล้ำเลิศ เพราะทรงรอบรู้ศาสตร์และศิลป์หลายด้านหลายสาขา ทรงเรียนรู้อย่างลึกซึ้งในวิทยาการต่างๆ ในเรื่องของผู้คนบ้านเมืองตามถิ่นฐานที่เสด็จพระราชดำเนิน สนพระราชหฤทัยศึกษาค้นคว้าอยู่ตลอดเวลามิเคยทรงเว้นว่าง ยังทรงพระมหากรุณาถ่ายทอดความรู้และพระประสบการณ์ ประกอบพระราชดำริของพระองค์ให้มหาชนชาวไทยได้มีโอกาสทราบ พาให้เกิดความรู้ความคิดกว้างขวางยิ่งขึ้น ทรงมีแนวทางและท่วงทำนองของพระราชนิพนธ์เฉพาะพระองค์ ทรงพา

ผู้อ่านให้เพลิดเพลินรื่นรมย์ไปตามถ้อยคำและเนื้อความที่ทรงบรรยายและทรงพรรณนา ได้รับพระราชทานทั้งสาระเชิงวิชาการและธรรมะที่ทรงแฝงไว้เพื่อชวนใจคนอ่านให้คิดตาม ปฏิบัติตาม พระราชนิพนธ์ของสมเด็จฯ เจ้าฟ้าฯ สยามบรมราชกุมารีพระองค์นี้เป็น วรรณกรรมทรงคุณค่าสูงยิ่ง เป็นที่อัศจรรย์ใจของชาวไทยในพระสติปัญญา ในพระวิริยะ อุตสาหะ ในดวงพระราชหฤทัยอันเปี่ยมไปด้วยพระคุณธรรมวิเศษโดยเฉพาะ กตัญญู กตเวทิตาธรรม และเมตตากรุณาธรรมลึกซึ้ง ทรงเป็นขัตติยนารีสุขุมาลยชาติมหาศาลโดยแท้

คาบนี้ขอพระราชทานพระราชานุญาต อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้กล่อมช้างสำคัญ นางพระยาศรีนรารัฐราชกิริณี เป็นพระราชนิพนธ์บทยาวบทแรกของพระองค์ ซึ่งเป็นบทกวีนิพนธ์ที่มีขนบแบบแผนการแต่งตามพระราชประเพณีแต่โบราณกาล ต้องใช้ฉันทลักษณ์อันเหมาะแก่เนื้อความประณีตด้วยถ้อยคำสูง ถูกต้องตามลีลาของความ ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๐ พระชนมายุเพียง ๒๒ พรรษา เป็นเวลาล่วงมา ๑๘ ปี แล้ว แสดงถึงพระปรีชาสามารถรุ่งเรืองแจ่มใสยิ่งนัก จนเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า พระภูมิปัญญา เชิงอักษรศิลป์ของพระองค์ขึ้นถึงขั้นกวีสำคัญแล้วโดยมิพักต้องสงสัยแม้แต่น้อย สมควรแล้วที่ทรงเจริญพระบารมีอุบัติมาเป็นพระราชธิดาแห่งพระมหากษัตริยาธิราช ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐเลิศด้วยนานาวิทยาการ ทรงบริหารบ้านเมืองและทวยราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุขทุกเศียรเกล้าด้วยพระเมตตาบารมี และสมเป็นพระราชปนัดดาแห่งพระมหากษัตริย์รัตนกวี คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยของชาวไทย

ก่อนที่จะได้ขอพระราชทานอัญเชิญพระราชนิพนธ์คำฉันท์ดุษฎีสังเวย และกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐราชกิริณี พระราชนิพนธ์ร้อยกรองบทยาวและบทแรกของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาเล่าสู่ท่านผู้อ่านนั้น ใคร่ขออนุญาตกล่าวถึงความสำคัญของพระราชพิธี รับ สมโภช และขึ้นระวางช้างสำคัญของไทยเสียก่อนพอควร ตามที่เคยทราบมาจากผู้รู้

การรับช้างเผือกสำคัญหรือช้างที่มีคุณลักษณะพิเศษต้องตามตำราพระคชลักษณ์มาเป็นช้างต้นของหลวง ต้องมีพระราชพิธีฉลอง สมโภช และขึ้นระวาง รับพระราชทานยศตามทำเนียบช้างและม้าพระที่นั่ง มีโรงหลวงสำหรับอยู่ มีหมอควาญ ผู้คนสำหรับฝึกสอนและปรนนิบัติ เพราะมีธรรมเนียมถือเป็นช้างคู่บ้านเมือง ประดับพระเกียรติยศของพระประมุขแห่งบ้านเมืองมาแต่โบราณสมัย พระราชพิธีสมโภชช้างสำคัญนี้เป็นพระราชพิธีเก่าแก่นับถือกันว่า เป็นวัฒนธรรมทางประเพณี อาจมีมาแล้วตั้งแต่ครั้งอาณาจักรเชียงแสนและสุโขทัย มีข้อความอยู่ในศิลาจารึกหลักที่หนึ่งของสุโขทัย ในด้านที่สามตอนหนึ่งว่า *"วันเดือนดับ เดือนเต็ม ท่านแต่งช้างเผือกกระพัดละยาง เทียรย่อมทองงา...ขวา ชื่อรูจาครีพ่อขุนรามขึ้นขี่ไปนบพระ...อรัญญิก..."*

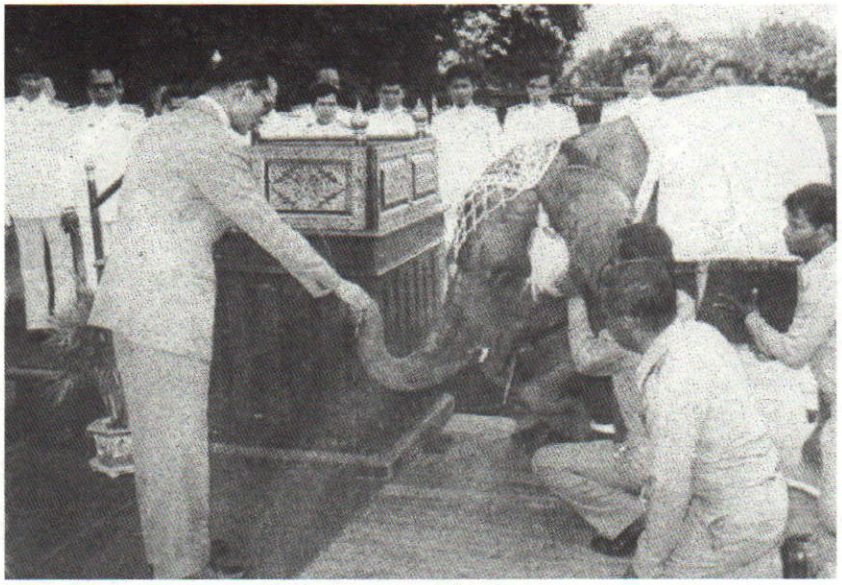

ช้างเป็นสัตว์อำนวยประโยชน์แก่ประเทศไทยทั้งในยามสุขสงบและในยามสงครามมาแต่โบราณกาล ไทยจึงถือว่าเป็นสัตว์ที่มีคุณต่อมนุษย์อย่างยิ่ง ผู้ที่เป็นเจ้าตำรับพิธีรีตองเกี่ยวกับช้างของไทยเรา ก็คือชาวอินเดียซึ่งเป็นพราหมณ์ มีพราหมณ์พฤฒิบาศ พราหมณ์โหรดาจารย์ พราหมณ์ปุโรหิตผู้รู้นีติประเพณีและพิธีการต่างๆ ทางไตรเพท ซึ่งพราหมณ์เหล่านี้ได้รับราชการอยู่ในราชสำนักของกษัตริย์ไทย มีหลักฐานปรากฏมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย ดินแดนส่วนที่เรียกว่า แหลมทองในปัจจุบันนี้ ชาวอินเดียได้เดินทางไปมาค้าขายตลอดจนมาอาศัยอยู่ร่วมกับชนชาติอื่นๆ มี มอญ ขอม ละว้า อาหรับ เปอร์เซีย เป็นต้น และเมื่อไทยยกเมืองสุโขทัยเป็นอิสระ มีอาณาจักรเป็นหลักเป็นฐานกว้างขวางขึ้น ไทยได้รับวิธีการใช้ช้างเป็นพาหนะเพิ่มขึ้นจากที่เคยใช้ม้า ลา อย่างในตอนใต้ของประเทศจีน ไทยจึงได้พราหมณ์อินเดียเป็นต้นตำรา เพราะชาวอินเดียย่อมรู้จักใช้ช้างเป็นพาหนะในประเทศของเขามาก่อนแล้ว รู้จักธรรมชาติของช้างดี ได้ทำตำราพระคชลักษณ์และพิธีเกี่ยวกับการเลี้ยงดูช้างไว้ใช้เป็นพาหนะ กำหนดลักษณะดีชั่วของช้างไว้ถี่ถ้วน การใช้ช้างมีทั้งในเมือง พม่า มอญ เขมร ลาว ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงกับไทยด้วยแต่เดิมมีป่าสูงอันเป็นแหล่งอาศัยของช้างอยู่ทั่วไป

การนิยมช้างเผือกว่าเป็นสัตว์คู่บุญบารมี สำหรับกษัตริย์ *(วรรณะนักรบของชาวอินเดีย)* ก็ คงมีที่มาจากคติพราหมณ์ ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีของภารตะ มักกล่าวถึงช้างเผือกเอราวัณ พาหนะทรงของพระอินทร์ *(เอราวัณเป็นเทพบุตร)* โดยธรรมชาตินั้น ช้างเผือกเป็นของหาได้ยาก แม้จะมีผู้กล่าวว่า สัตว์เผือก คนเผือก เป็นโรคผิวไม่มีสี มักอ่อนแอโดยเฉพาะสายตา แต่ผู้ที่รู้จักเรื่องช้างดีกล่าวว่าช้างเผือกที่ถูกลักษณะว่างามนั้น ฉลาดกว่าช้างสามัญทั่วไปมาก ช้างและม้าได้ชื่อว่าเป็นสัตว์อาชาไนยเพราะฝึกปรือได้ด้วยภาษามนุษย์ สามารถเข้าใจถ้อยคำของมนุษย์ผู้ฝึก โดยเฉพาะช้างย่อมพอใจผู้ที่ใช้กิริยาวาจาอ่อนหวาน เช่นเดียวกับคนเรา คำฉันท์ดุษฎีสังเวยที่ใช้ในการพระราชพิธีสมโภชช้างสำคัญจึงมีแบบแผนให้ใช้ถ้อยคำไพเราะในบทสอนช้าง และเป็นบทนิพนธ์ที่มีขนบแบบแผน ซึ่งผู้แต่งต้องทำตามกำหนดหลักเกณฑ์ ยากที่จะออกนอกแนวกำหนด นอกจากจะค้นคิดเลือกฉันทลักษณ์ และถ้อยคำให้เหมาะแก่ความ และแก่กาลสมัย แต่ต้องไม่นอกขนบแบบแผนที่วางไว้

เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ไทยได้ชนชาวเขมรที่เดินทางไปมาและที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย มีพวกส่วยในจังหวัดศรีสะเกษและสุรินทร์ เป็นต้น เป็นผู้ชำนาญในการจับช้างมาเป็นพาหนะดังที่เรียกว่า โพนช้าง คล้องช้าง ซึ่งก็มีขนบธรรมเนียมในวิธีจับช้างหลายประการเหมือนของชาวอินเดียคำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมช้างในปลายสมัยสุโขทัย ซึ่งมีระยะเวลาตรงกับสมัยต้นอยุธยาที่มีเหลือตกทอดมาบ้างนั้น จึงใช้ภาษาเขมรเป็นส่วนใหญ่ พระมหากษัตริย์ของไทยในสมัยก่อนต้องทรงเรียนรู้ตำราพระคชศาสตร์ ทรงฝึกใช้ช้างเป็นพาหนะทรงเมื่อเสด็จออกสงคราม มีการรบกันบนหลังช้างดังที่เรียกว่า **"ยุทธหัตถี"** ในยามสงบก็เสด็จคล้องช้างเป็นราชกีฬาสำราญพระราชหฤทัย อาทิ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ฉะนั้น วรรณคดีสมุทรโฆษคำฉันท์ของสมัยนั้น จึงกล่าวถึงเรื่องของช้างไว้มากกว่าเล่มอื่น การร่ายรำขอช้างบนหลังช้างก็เป็นศิลปะสำคัญที่พระมหากษัตริย์ไทยแต่ก่อนทรงฝึกฝน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของไทยเคยทรงรำขอช้าง ถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรี หน่วยราชการไทยที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับช้างของหลวงในสมัยอยุธยาเรียกว่า **กรมอัษฎคช** *(แปลว่า ช้างประจำแปดทิศ มีชื่อต่างๆ ตามตำราของพราหมณ์)* ต่อมา เปลี่ยนเรียกว่า **กรมพระคชบาล** เจ้ากรมมีตำแหน่งเป็นพระเพทราชา กรมพระคชบาลมีสืบมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แล้วยุบเลิกประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ธงชาติดั้งเดิมของไทยอันมีช้างเผือก เป็นสัญลักษณ์ของสยามประเทศ ก็มีธงไตรรงค์แทนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ธงช้างเผือกยังใช้เป็นสัญลักษณประจำเรือของกองทัพเรือ

เพราะเคยใช้ประจำเรือสินค้าของไทยมาก่อน

คำฉันท์ดุษฎีสังเวยมีหลายประเภท ถือเป็นวรรณคดีประยุกต์สำหรับใช้งาน เช่น พระราชพิธีสังเวยพระพุทธปฏิมากรคู่เมือง สังเวยพระมหาเศวตฉัตร ฯลฯ จึงเป็นวรรณคดีแบบแผนดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้แต่งโดยเฉพาะคนปัจจุบันจำต้องศึกษาแบบรูปการแต่ง การใช้ลักษณะของฉันท์ การใช้ถ้อยคำสูง ประณีตและก็มิใช้จะลอกของเก่ามาใช้ได้ตามอำเภอใจ จะทำได้เพียงปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะแก่เวลาแก่สมัย โดยอาจใช้คำประณีตแต่ง่ายสำหรับผู้อ่านผู้ฟัง ตัดทอนเนื้อหาการพรรณนาแต่ละตอนลงได้บ้าง

คำว่า **"ดุษฎี"** แปลว่า ชื่นชมยินดี ถ้าคิดในแง่ศีลธรรมก็กล่าวได้ว่า ชนชาติไทยเป็นชาติที่รู้บุญคุณของสิ่งสำคัญ ที่ไทยได้อาศัยช่วยเหลือให้บ้านเมืองของไทยร่มเย็นเป็นสุข ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นบุคคล สัตว์ วัตถุสิ่งของมีชีวิตหรือไร้ชีวิต จึงนับเป็นพระราชพิธีที่มีสาระด้านแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีคุณอันเป็นธรรมะสำคัญที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าเป็น ยอดของธรรมะ ขนบประเพณี เช่นนี้จึงเป็นวัฒนธรรมประจำใจของชนชาติไทย แสดงให้เห็นความเจริญทางจิตใจของชนชาวไทยมาช้านานเห็นได้ถนัดพิธีเช่นนี้จึงมิใช่เป็นเรื่อง งมงายไร้สาระ หมดเปลืองเงินทองเสียเวลาโดยใช่เหตุ อย่างที่คนสมัยใหม่บางคนตำหนิ เพราะอาจคิดไม่ลึกซึ้ง มองไม่เห็นสาระที่คนโบราณท่านแฝงเร้นไว้ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้ทรงกล่าวถึงหนังสือของปราชญ์รัสเซียชื่อ นายมาลินอฟสกี้ผู้เขียน "Science, Religion and Reality" มีความตอนหนึ่งว่า *"A Society which makes its tradition sacred has gained by its inestimable advantage of power and permanence. Such beliefs and practices, therefore, which put a halo of sanctity round tradition will have "a survival value" for the type of civilisation in which they have been evolved...They*

แห่พระเศวตอดุลเดชพาหนจากเขาดินไปยังโรงช้างต้นพระราชวังดุสิต ในวันขึ้นระวาง - สมโภช

were bought at an extravagant price. and are to be maintained at the cost". นายควอริตซ์ เวลส์ นักประวัติศาสตร์ก็เคยอ้างคำนี้ ดังนั้น จึงขอสรุปความภาษาอังกฤษนั้นอย่างง่ายๆ ว่า *"...สังคมใดมีศรัทธามั่นในขนบประเพณีของตน รู้ปฏิบัติเพื่อให้ขลังศักดิ์สิทธิ์ ย่อมได้รับประโยชน์จากพลังและความยืนยงทรงค่าของขนบประเพณีนั้นๆ แม้จะสิ้นเปลืองเงินทองสักเพียงใดก็ต้องยอมศรัทธาและการรู้ปฏิบัติดังกล่าวย่อมจะมีคุณค่าความรักษาไว้..."*

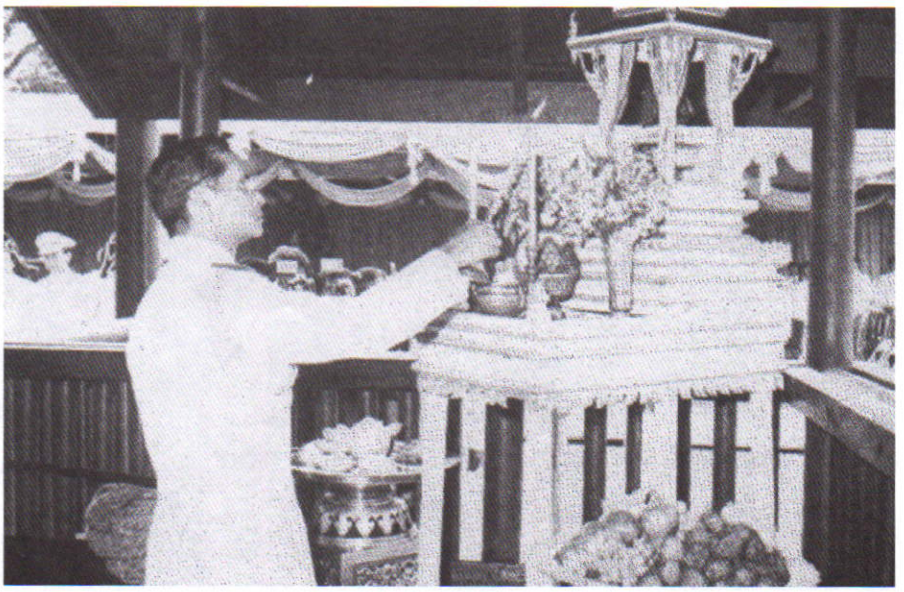

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระเทวกรรมในพระราชพิธีขึ้นระหว่างสมโภช "พระศรีนารัฐราชกิริณี" ณ จังหวัดนราธิวาส

ข้อความต่อไปนี้ขอพระราชทาน พระราชานุญาตอัญเชิญบทพระราช นิพนธ์ดุษฎีสังเวยกล่อมนางพระยาศรีนารัฐฯ ฉบับพิมพ์พระราชทานแจกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ มากล่าวเพื่อผู้อ่านได้ประจักษ์ในพระปรีชาอันเชี่ยวชาญเชิงอักษรศาสตร์ของสมเด็จฯ พระผู้ทรงพระราชนิพนธ์ หากผิดพลาดประการใดพระราชอาญามิพ้นเกล้าฯ

พระราชนิพนธ์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้ฉบับแรกของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้มีเนื้อหายาวมากอย่างดุษฎีสังเวยแต่เก่าก่อน ทรงแบ่งออกเป็นสี่ตอน *(เรียกว่า "ลา")* ตามขนบของ การแต่ง คือ บทสดุดี บทลาไพร บทชมเมือง บทสอนช้าง ส่วนกาพย์ขับไม้ทรงแต่งเป็นกาพย์ขับไม้ห่อโคลงสี่สุภาพในแต่ละตอน เมื่อขับกาพย์ตอนที่ ๑ ใช้ดนตรีเพลง

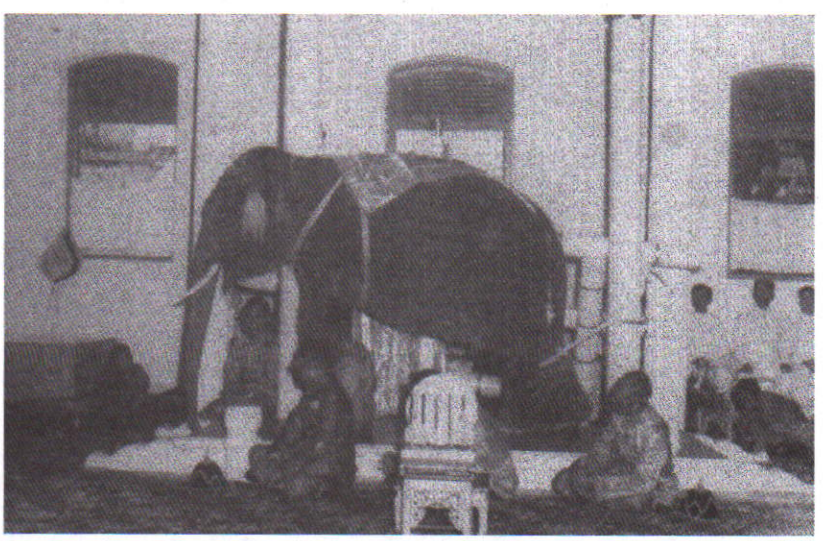

ยืนแท่นท่ามกลางเครื่องบูชาอัฐทิศคาถา เพื่อราชบัณฑิตจะได้ทำพิธีร่ายคาถาบูชาอัฐทิศ

หมอเฒ่านำช้างสำคัญเฝ้าฯ ถวายตัวในโรงพิธี

สาธุการ ตอน ๒ ใช้เพลงขับไม้บัณเฑาะว์ ตอน ๓ ใช้เพลงสรรเสริญพระจันทร์ ตอน ๔ ใช้เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์ และตอน ๕ ใช้เพลงมหาชัย เวลาอ่านบทดุษฎีสังเวย ต้องใช้จังหวะประกอบคือ เสียงไกวบัณเฑาะว์ ผู้ที่ได้ฟังพระครูพราหมณ์เสียงดีๆ อ่านฉันท์และคนขับกาพย์เสียงเพราะๆแล้ว จะมีความรู้สึกว่าบรรยากาศในพระราชพิธีขลังศักดิ์สิทธิ์เพราะเสียงอ่านฉันท์และเสียงขับกาพย์กังวานน่าพิศวง

พระราชนิพนธ์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้บทนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มด้วยบทสดุดีพระรัตนตรัย อัญเชิญเทพสำคัญ ๔ องค์ ผู้ก่อกำเนิดช้างตามตำนานภารตะ มีพระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวรและพระเพลิง อัญเชิญเทพอื่นๆ มี พระขันธกุมาร พระพิฆเนศวร โอรสทั้งคู่ของพระอิศวร และพระเทวกรรม ซึ่งเป็นเทพสำคัญในการโพนช้าง คล้องช้าง ขอให้เทพเหล่านี้มารับเครื่องสังเวยแล้วคุ้มครองมิให้เกิดอันตรายใดๆแก่ช้างสำคัญนั้น นำความสวัสดีมีชัยมาสู่ประเทศไทย แล้วถวายพระพรชัยแด่พระมหากษัตริย์ พระอัครมเหสี และพระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนบ้านเมืองข้าราชการและชาวเมือง จะขอเชิญพระราชนิพนธ์อันไพเราะ เริ่มด้วยตอนที่เชิญเทพสำคัญทั้งสาม *(กาพย์ฉบัง)*

"ไหว้องค์วิธาดาวิธาน ผยองเหนือขุนห่าน เศียรเกล้าเจ้าคลี่บัวทอง
ปรเมษฐ์รังสฤษดิ์สรรพผอง ตามขั้นครรลอง ท่านรังก่อฟ้าก่อดิน
ไหว้พระชลศายิน ครุฑาพาผิน ทรงสังข์จักรคธาธรณี
ยามเกิดเหตุทุกข์ยุคกลี เสด็จปราบไพรี อวตารลาญหมู่ทุรชน
ไหว้องค์ศิวะเจ้าสากล ทรงอุสุภเสด็จดล ทรงอินทรชฎา
ศอนิลปิ่นจันทรจุฑา มุ่นพระเกศา รองรับคงคาสาคร"

เพียงจอมเทพสามองค์ คือ พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวรนี้ ท่านผู้อ่านย่อมเห็นพระปรีชาอันแตกฉานในฉันทลักษณะ ที่ทรงเลือกใช้กาพย์ฉบังได้เหมาะ แก่การพรรณนาความขลังศักดิ์สิทธิ์สมกับพระราชพิธี คำและความสั้นๆ บางแห่ง ที่ทรงใช้นั้นมีประวัติเรื่องราวแฝงไว้ ซึ่ง ต้องอธิบายกันยืดยาว *"ผยองเหนือขุนห่าน เศียรเกล้าเจ้าคลี่บัวทอง"* หมายถึง พระพรหมผู้ *"รังก่อฟ้าก่อดิน"* คำว่า *"พระชลศายิน"* คือ พระนารายณ์ผู้

"อวตารลาญหมู่ทุรชน" คำว่า *"ศอนิล"* และ *"ปิ่นจันทรจุฑา"* คือ พระอิศวรผู้ *"มุ่นพระเกศา รองรับคงคาสาคร"* เหล่านี้ ถ้าท่านผู้อ่านได้ศึกษาคำและความอันมีประวัติของเทพเจ้าทั้งสาม ซึ่งสมเด็จฯ พระผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงใช้ ก็คงรู้สึกสนุกและสนใจอยากจะเล่าให้ลูกหลานหรือคนใกล้ชิดได้ฟังเรื่องที่แฝงอยู่ในคำและความสั้นๆ ที่ขอพระราชทานเชิญมาจากพระราชนิพนธ์ตอนต้นๆ ทรงบรรยายถึงพระเพลิงเทพเจ้าผู้ก่อกำเนิดพระพิฆเนศวร พระโกญจนาเนศวรตามเทวบัญชาของพระอิศวร ทรงกล่าวถึงที่สถิตของพระเพลิงไว้อย่างน่าสนใจและเป็นความรู้แก่ผู้อ่านดังนี้

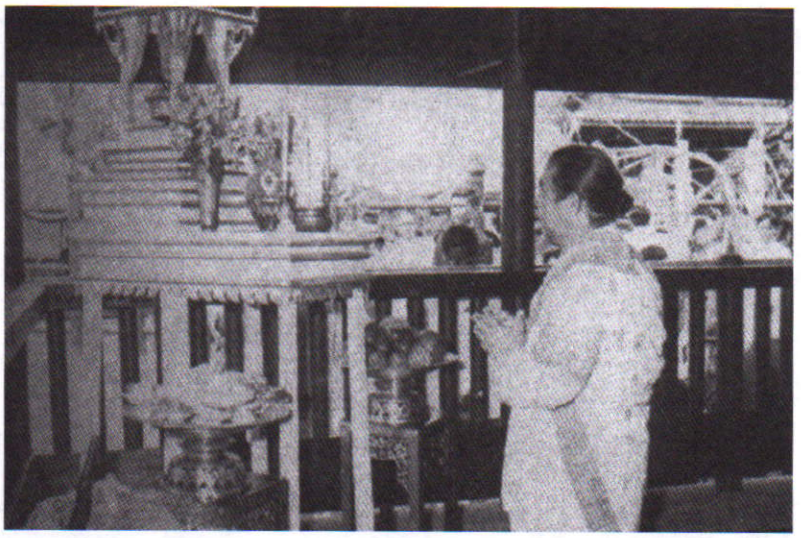

พระราชครูวามเทพมุนีบวงสรวงพระเทวกรรม ในพระราชพิธีขึ้นระหว่างสมโภช "พระศรีนารัฐราชกิริณี"

"ไหว้องค์พระโตมรธร ทรงแรดแรงรอน เสถียรสถิตสามแห่งแหล่งสถาน
คือสุริย์บนสวรรค์วิมาน ในอากาศขาน วิชชุในโลกคือไฟ"

ก็คือพระเพลิงที่มีอยู่ในดวงตะวันในสายฟ้า และไฟบนพื้นโลก

ที่จับใจผู้อ่านอย่างยิ่งใน *"ลา"* หนึ่ง บทสดุดีพระเกียรติคุณแห่งพระมหากษัตริยาธิราชพระองค์ปัจจุบันก็คือ ความตอนที่สมเด็จฯ เจ้าฟ้าฯ สยามบรมราชกุมารีทรงบรรจุความจริงในพระชนมชีพแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถไว้ อย่างที่คนไทยทุกคนซาบซึ้งในพระเดชพระคุณทุกคืนวันอยู่แล้ว ยิ่งเมื่อได้อ่านได้ฟังพระราชนิพนธ์ตอนต่อไปนี้ จะยิ่งพาให้ตื้นตันซาบซึ้งจับใจเป็นทวีคูณเพราะความจริงที่ทรงร้อยกรองออกมาด้วยคำอันไพเราะทั้งรูปคำและเสียงของคำ

"สรวมชีพทศนัขประณาม ผ่านเผ้าเจ้าสยาม นวมินทรเดโชชัย
ทรงคุ้มขัณฑ์เขตเทศไทย กิตติเกริกเกริ่นไกร ด้วยพระทศธรรม์จรรยา
รักราษฎร์เล่ห์ปิยปุตรา เปี่ยมมั่นเมตตา เปรมโสตถิภาพผองชน
เสด็จดำเนินเนาแดนดำบล กันดารถิ่นทุรสถล หวังผดุงมุ่งเอื้อเกื้อนิกร
ทรงเป็นดั่งครูผู้สอน พิทยวราภรณ์ นำการกอปรกิจประสิทธิภาร
ยามแล้งพระเร่งเจือจาน จัดชลประทาน บำรุงพืชเขตเกษตรกรรม
สนับสนุนสามัคคีธรรม รวมชาติร่วมสัม- พันธ์พ้องผ่องสุขสวัสดี

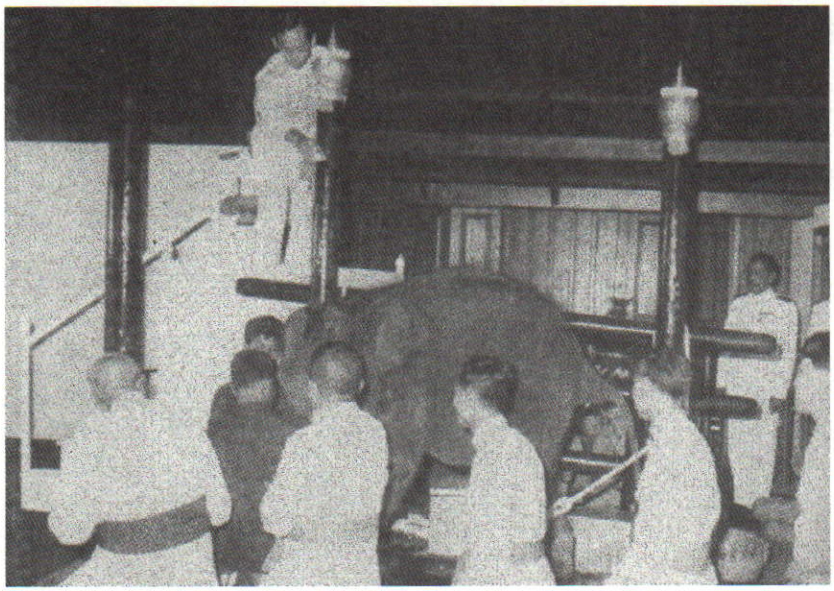

พระราชทานน้ำเทพมนต์เหนือกระ-
พอง "พระศรีนรารัฐราชกิริณี"

ทรงบำรุงพลแกล้วโยธี ผู้ป้องปูรี ทอดชีพเพื่อไผทธำรง
ทรงเชี่ยวโกวิทจิตจง เจนศาสนประสงค์ พุทธพจน์รวมตรีปิฎกา
ทรงชาญศิลปวิทยา สิ้นสรรพสาขา ทุกด้าวกล่าวซ้องสาธุการ
ทรงพระกฤษฎาภินิหาร ดุจขัตติยปุราณ เป็นปิ่นปักป้องผองภัย
จึงมีสำเศวตดมไร ทิ้งเถินเถื่อนไศล มานมุ่งภักดิภูมิบดินทร์"

ท่านผู้อ่านได้อ่านแล้ว มีท่านผู้ใด ค้านพระราชนิพนธ์เรื่องที่ทรงพรรณนาความจริงในกาพย์บทนี้ได้บ้าง

สมเด็จฯ เจ้าฟ้าฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายลักษณะของพระศรีนรารัฐราชกิริณีไว้ว่า

"อัญชัญนามมิ่งมาตงค์ สมเป็นช้างทรง แห่งองค์อิศเรศราชัน
สีผิวม่วงมิ่งมานพรรณ สนับงาและอัณ- ฑโกศม่วงปนชมพู
ตาดั่งตาวัวงามตรู เพดานแลดู ชมพูถ้วนทั่วไพบูลย์
เล็บไรแลล้ำจำรูญ ม่วงสมตระกูล หางเขินขนคู่ชูชม"

บทลาไพรด้วยฉันท์วสันตดิลกนั้น ทรงพรรณนาธรรมชาติไว้ไพเราะนัก พาให้เกิดมโนภาพของป่าเมืองใต้ที่นางพระยาช้างน้อยเคยเที่ยวเล่น ให้เกิดขึ้นในดวงจิตของผู้อ่านผู้ฟัง เพราะทรงถนัดในเชิงชมธรรมชาติอยู่แล้วในร้อยกรองบทสั้นๆ ตอน ต้นของแต่ละบทที่ทรงไว้เพื่อชวนใจคนอ่าน แล้วจึงทรงแฝงสาระประจำพระราชหฤทัย คือ

สถาบันทั้งสามของไทย ชวนคนอ่านให้คิดลึกซึ้ง นี่คือ ท่วงทำนอง (style) การเขียนและแนวดำเนินเรื่องอันเป็นลักษณะเฉพาะของพระองค์อย่างมั่นคงตลอดมา เห็นได้ตั้งแต่บทพระราชนิพนธ์กลอนเบ็ดเตล็ด บทแรกๆ ที่ทรงไว้เมื่อพระชนมายุ ๑๒ พรรษา ปรากฏอยู่ในหนังสือรวมพระราชนิพนธ์ **"มณีพลอยร้อยแสง"** นั้น

ต่อไปนี้ขออัญเชิญฉันท์ดุษฎีสังเวยมาอีกตอนหนึ่ง

"โอ้เคยสนานดนุณธาร *ชลผ่านศิลาตาม*
น้ำตกละหลั่งตะละจะลาม *วสุธาฉมาดง*
กลางเถื่อนสกุณทิชร้อง *สุรก้องลุค่ำลง*
หรีดหริ่งคละคล่ำพนระหง *เสนาะซ้องสดับชิน*
เขตขัณฑ์อรัณยชฎลึก *ศุภพฤกษ์ ณ ทักษิณ*
ผลดกระย้าจะระกะดิน *มธุรสและชวนชม"*

พระศรีนารัฐราชกิริณี ภายหลังพิธีขึ้นระวาง - สมโภช

อินทรวิเชียรฉันท์ที่ทรงพรรณนาถึงอาณาบริเวณในสวนจิตรลดาอันจะเป็นที่อยู่ของพระศรีนารัฐราชกิริณีเมื่อมาถึงกรุงเทพมหานครแล้วนั้น น่าฟัง น่าอ่านยิ่งนัก เพราะเป็นปัจจุบันภาพซึ่งแสดงให้เห็นสวนจิตรลดา และพระตำหนักที่ประทับซึ่งมิได้ใหญ่โตเป็นพระราชวัง แต่แสดงถึงพระชนมชีพที่ทรงเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และน้ำพระราชหฤทัยของพระมหากษัตริย์ธรรมิกราช ในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ผู้ที่สัญจรผ่านไปมาสามารถแลลอดรั้วชมบริเวณพระตำหนัก พบเห็นอยู่ทุกวี่ทุกวัน เพราะไม่มีกำแพงกั้นกีดขวางสายตาของประชาชนคนเดินถนน

"สวนจิตรลดาเขต *พระนิเวศน์ ณ ธานี*
เนาองค์พระทรงศรี *นคเรศรภูมินทร์*
เขตวังมโหฬาร์ *ทศนาฉมาจินต์*
แลท้องสนามติณ *ฤก็ขึ้นระเบียบเคียง*

เป็นที่ ธ ทดลอง กิจผองก็รายเรียง
นาไร่ผิว์มองเมียง จะเจอะพืชและยุ้งฉาง
โคนมก็มีอยู่ พิศดู ณ ตามทาง
บ่อปลากะไว้วาง ก็เพาะพันธุ์มัจฉา"

ขออัญเชิญคำสอนช้าง ทรงไว้เป็นกาพย์ฉบัง ช้างก็ฟังได้คนฟังก็ยิ่งดี ไพเราะคมคายและกินใจสอนใจทั้งช้างและทั้งคนลึกซึ้ง น่าอ่านน่าฟัง

"ยามแม่ออกเดินเหินเที่ยว อย่าคะนองนึกเจียว เหยียบย่ำพฤกษาอันมี
หรือถอนทิ้งทับฟาดตี ต้นไม้ดีดี ปลูกไว้สำหรับใช้งาน
ผู้คนอย่าดลเดือดดาล ชอบที่จะสมาน สมัครสามัคคีกัน
เพราะล้วนเป็นข้าราชัน ล้วนมุ่งผูกพัน เพื่อสนองพระราชประสงค์
ควรตั้งเจตจินต์จำนง ทำงานในพระองค์ ลืมเรื่องขุ่นข้องของตัว
เรื่องชาติบ้านเมืองอย่ามัว คร้ามขลาดหวาดกลัว คอยปองปกป้องผองภัย
กับเหล่าเศวตดมไร แม่จงมีใจ เอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารี
อย่าเที่ยวกุกรรมยำยี แก่งแย่งราวี เพราะต่างก็มีศักดิ์ตระกูล"

กาพย์ขับไม้ที่ใช้ด้วยกันกับบทฉันท์ดุษฎีสังเวยนี้ เท่าที่เป็นไปตามแบบแผนก็คือนำเนื้อความในบทฉันท์มาเขียนเป็นกาพย์ขับไม้ห่อโคลงสี่สุภาพ ขึ้นด้วยบทสังเวยเทพสรรเสริญพระเกียรติแห่งพระมหากษัตริย์ ลาไพร ชมเมือง สอนช้าง เช่นกัน แต่ก็ต้องใช้ฝีปากและถ้อยคำให้แตกต่างออกไปจากบทฉันท์ คือต้องใช้คำง่ายกว่าฉันท์ จึงมิใช่เป็นของง่ายในการแต่ง พระราชนิพนธ์กาพย์ขับไม้ต่อไปนี้ ขออัญเชิญมาเป็นตัวอย่างให้ผู้อ่านผู้ฟังได้ประจักษ์ในฝีพระโอษฐ์เยี่ยงกวีเอกโดยแท้ โคลงสี่สุภาพที่ขึ้นต้นบทกาพย์ในตอนที่เชิญมานี้ไพเราะสมบูรณ์ สมลักษณะของโคลงสี่สุภาพซึ่งมีลักษณะสูงสมควรและดีเยี่ยมเป็นแบบฉบับที่ว่าสมบูรณ์นั้นก็คือ สมบูรณ์ในด้านที่ทรงใช้ถ้อยคำประณีต เชิดชูความสง่าภาคภูมิของเนื้อความในแต่ละบาทมีสัมผัสใน ในที่ที่เหมาะ จึงส่งความไพเราะทางหูในยามอ่านออกเสียงดังๆ ความรู้ที่ทรงแสดงไว้ในเรื่องเครื่องพระคชาธารก็สูงสม เกิดมโนภาพแจ่มชัดในจิตของผู้อ่านผู้ฟัง โคลงและกาพย์ขับไม้ตอนอื่นๆ ก็ไพเราะทั้งอรรถรสและประพันธศิลป์ทั้งสิ้น

"สรรพอลงกตแก้ว แกมกาญจน์
เภทพัสตร์จัดลายลาน เลิศพร้อม

พู่พรายรัตกำราล *เรืองกนก*
ขอพกซองหางค้อม *ครำ่ล้วนเลอสุวรรณ"*

กาพย์ขับไม้ (๓๖) ตอนหนึ่งทรงไว้ว่า

"บุญญาอันใด *มาชักนำให้* *แต่ในปางบรรพ์*
จึ่งมีอลังการ *ที่ ธ ประทาน* *วิเศษสิ่งสรรพ์*
ล้วนฝีมืออัน *หาใดไปทัน* *ไปเทียมเทียบทาน*
ชนักแนบเนา *รัตคนลำเพา* *กระวินแกมกาญจน์*
ผ้าตาดคลุมหลัง *ลวดลายกระจัง* *ถ่องแดงแสงฉาน*
ข่ายคชาธาร *ฝีมือโบราณ* *ห้อยปกกระพอง*
สมบัติยศศักดิ์ *ก็เป็นประจักษ์* *เลิศล้ำลำยอง*
ทั้งเครื่องแห่แหน *ถูกตามแบบแผน* *นิยมระรอง*
ทรัพย์ศฤงคารทอง *อันแม่ครอบครอง* *เป็นศรีตระกูล*
เฉลิมพระยศ *พระคุณปรากฏ* *พระเดชเพิ่มพูน*
ด้วยพระเมตตา *ต่อปวงประชา* *ทรงเอื้อเกื้อกูล*
นำไทยไพบูลย์ *ไพรีเสื่อมสูญ* *กลับจิตภักดี"*

พระราชนิพนธ์บทยาวบทแรกที่ทรงไว้เป็นคำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้ฉบับนี้ประจักษ์ชัดแก่นักอักษรศาสตร์และคนไทยผู้ที่ได้อ่านได้ฟังมาแล้วเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๐ ขณะทรงพระชนมายุเพียง ๒๒ พรรษาเท่านั้น แต่ก็ประกาศให้ได้รู้ทั่วว่า ชาติไทยเริ่มได้กวีสมเด็จฯ เจ้าฟ้าฯ ผู้ยิ่งใหญ่ในอนาคตในด้านกาพย์กลอน และในด้านผู้รอบรู้ทางวิทยาการอีกพระองค์หนึ่ง ไว้เป็นศรีสง่าแก่วงกวีไทยและวงอักษรศาสตร์ชั้นสูง เป็นขัตติยดรุณกวีผู้ทรงเชื่อมวรรณศิลป์เก่ากับวรรณศิลป์ไทยปัจจุบัน ให้ต่อกันได้อย่างแนบเนียนทันกาลสมัย โดยมิได้เสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านศิลปกรรมแบบไทยแท้เลยแม้แต่น้อย แต่เป็นวรรณศิลป์แบบไทยที่ปรับปรุงให้ก้าวหน้าสมสมัย มิใช่ประพันธกรรมที่ลอกเลียนของชาติอื่นมาโดยทิ้งลักษณะเฉพาะของไทยเสียสิ้น ซึ่งทำให้เสื่อมซาความไพเราะอย่างไทยๆ ดังที่เป็นอยู่ส่วนมากในทุกวันนี้ แม้บทร้อยกรองเบ็ดเตล็ดที่ทรงมีอิสรภาพทางด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับสาระของบทก็เช่นเดียวกัน ทรงมีหลักประจำพระราชหฤทัยอันเป็นแบบเฉพาะของพระองค์เอง ทั้งทรงอนุรักษ์ความงามของถ้อยคำไทยและอุดมคติของคนไทยไว้ได้อย่างสมบูรณ์ แต่ก็ทันสมัยนิยม อุดมด้วยสาระน่าอ่านน่าคิด บางบทก็มีพระอารมณ์

ขันแฝงอยู่ให้คนอ่านบันเทิงใจ

ศูนย์วัฒนธรรมทางศิลปะทุกด้านที่เคยรุ่งเรืองในอดีตสมัย คือ ศูนย์ในราชสำนักไทยที่เคยสืบเนื่องมาเป็นร้อยๆ ปี แต่มาสลายเสียเมื่อราว ๕๐-๖๐ ปีมานี้ บัดนี้ ฟื้นขึ้นใหม่สมดังความฝันของคนไทยหลายๆ คน จริงอยู่เคยมีบุคคลภายนอกพยายามจะรื้อฟื้นขึ้น แต่ก็ไม่ถาวรอยู่ได้ เพราะมีผู้สนใจน้อย บางทีก็ขาดความจริงใจที่จะทำเพื่อบ้านเมือง หรือไม่ก็วาสนาบารมีน้อย

ขอพระราชทานพระราชวโรกาสนี้น้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัยแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ให้ทรงเจริญพระชนมายุและพระบารมียิ่งยืนนาน เป็นสมเด็จฯ เจ้าฟ้าฯ ขัตติยกวียิ่งใหญ่แห่งรัตนโกสินทร์สมัยปัจจุบัน ทรงเป็นหลักชัยแห่งวัฒนธรรมไทยให้รุ่งเรืองทุกๆด้าน ศิลปะของไทยเจริญก้าวหน้าอย่ารู้สิ้นสูญ

อ้าแม่ผู้ยอดกัลยา ยอดยิ่งกตัญญุตา
ต่อพระบรมชนกชนนี
พระยศสยามบรมราชกุมารี พระนางงามวจี
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
พระหทัยใสวิเศษพระเมตตา แผ่ทั่วพสุนธรา
พระปรีชาเปรื่องปราชญ์ศาสตร์ศิลป์
พระกรุณาบารมี พระยุพินทร์ ไทยทั้งธรณิณ
น้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัย
ขอทรงเจริญสุขทุกสมัย สถิตเป็นขวัญไทย
พระชนมานสราญยิ่งร้อยฉนำ โสตถิ์เทอญ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับกิจการการพิมพ์ในเมืองไทย

พลาธิส้ย สิทธิธัญกิจ

ด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้ริเริ่มการทำหนังสือข่าวราย ๑๕ วัน ชื่อ **"ราชกิจจานุเษกษา"** มีตรารูปพระมหามงกุฎและฉัตรกระหนาบ ๒ ข้าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือพิมพ์ของหลวง พระองค์ทรงสนพระทัยกิจการพิมพ์และจัดตั้งโรงพิมพ์ **"อักษรพิมพ์การ"** สำหรับพิมพ์ตำรับตำราเผยแพร่ให้ความรู้แก่ข้าราชบริพารและประชาชน ในสมัยหลังได้มีการจัดตั้ง หอสมุดวชิรญาณ เป็นหอพระสมุดสำหรับใช้ศึกษาหาความรู้ขึ้น นับว่าพระองค์ทรงเป็นพระบิดาด้านนิเทศศาสตร์และการพิมพ์ ที่ทรงเห็นประโยชน์ในกิจการพิมพ์อย่างต่อเนื่อง โดยโปรดให้ส่งขุนมหาสิทธิโวหารไปเรียนรู้การพิมพ์จากต่างประเทศ และจ้างช่างพิมพ์ชาวต่างชาติมาช่วยงานการพิมพ์ที่โรงพิมพ์หลวง

การออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา นั้น มีความปรากฏในประกาศว่า

"จึงโปรดฯให้ตั้งการตีพิมพ์หนังสืออย่างหนึ่ง มีชื่อโดยภาษาสันสกฤษว่า หนังสือราชกิจจานุเบกษา แปลว่า หนังสือเป็นที่เพ่งดูราชกิจ มีตราเป็นรูปพระ

ราชกิจจานุเบกษาในสมัยรัชกาลที่ ๔ พิมพ์รูปตราพระราชลัญจกรประจำพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

มหามงกุฎ แลฉัตรกระหนาบสองข้างดวงใหญ่ ตีในเส้นดำกับตัวหนังสือนำหน้าเป็นตัวอักษรตัวใหญ่ว่า ราชกิจจานุเบกษาอยู่เบื้องบนบรรทัดทุกฉบับเป็นสำคัญ แจกมาแก่คนต่างๆ ที่ควรจะรู้ทุกเดือนทุกปักษ์ ตั้งแต่เดือนห้า ปีมะเมีย เป็นปีที่แปดในรัชกาลอันเป็นปัจจุบันนั้นไป

หนังสือในราชกิจจานุเบกษาคือ การใดๆ ซึ่งได้มีท้องบัตร ใบตรา แลบัตรหมาย แลประกาศด้วยหนังสือเขียนเส้นดินสอดำ ประทับตราตามตำแหน่งตามธรรมเนียมเก่านั้น ซึ่งได้มีแล้วไปในปักษ์นั้นหรือปักษ์ที่ล่วงแล้วในเดือนนั้นหรือเดือนที่ล่วงแล้ว ก็จะเก็บเอาความมาว่าแต่ย่อๆ ในสิ่งซึ่งเป็นสำคัญเพื่อจะให้เป็นพยานแก่ท้องบัตร ใบตรา แลบัตรหมายคำประกาศซึ่งมีไปแล้วก่อนนั้น เพื่อจะให้คนที่ได้อ่านหนังสือก่อนเชื่อแท้แน่ใจ ไม่สงสัยที่ไม่เข้าใจความจะได้เข้าใจ ผู้ใดไม่รู้ความในหนังสือท้องบัตร ใบตรา บัตรหมายก่อนที่จะได้รู้ถนัด

อนึ่ง ถ้าเหตุและการในราชการแผ่นดินประการใดๆเกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแลเสนาบดีพร้อมกันบังคับไป อย่างไรบางทีก็จะเล่าความนั้นใส่มาในราชกิจจานุเบกษานี้บ้างเพื่อจะให้รู้ทั่วกัน มิให้เล่าลือผิดๆ ไปต่างๆ ขาดๆ เกินๆ เป็นเหตุให้เสียราชการและเสียพระเกียรติยศแผ่นดินได้

หนังสือราชกิจจานุเบกษานี้เมื่อตกไปอยู่กับผู้ใดขอให้เก็บไว้อย่าให้ฉีกทำลายล้างเสีย เมื่อได้ฉบับอื่นต่อไปก็ให้เย็บเล่มต่อๆ กันเข้าเป็นสมุดเหมือนสมุดจีนสมุดฝรั่งตามลำดับที่หมายหนึ่ง สอง สาม สี่ ต่อๆ ไป ซึ่งมีอยู่ทุกหน้ากระดาษนั้นเทอญ ขอให้มีหนังสือราชกิจจานุเบกษานี้เก็บไว้สำหรับจะได้ค้นดูข้อราชการต่างต่างทุกหมู่ทุกกรม ข้าราชการและทุกหัวเมืองโดยประกาศนี้เทอญ"

สิ่งพิมพ์เรื่องแรกที่พิมพ์คือ พระราชบัญญัติห้ามข้าราชการสูบฝิ่นและตั้งเจ้าภาษี จ.ศ. ๑๒๑๓ (พ.ศ. ๒๓๙๔)

การพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันนั้นได้เกิดจากกลุ่มมิชชันนารีอเมริกัน ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓-๒๓๗๘ ซึ่งคณะมิชชั่นนารีอเมริกัน (AMERICAN BOARD OF COMMISSIONERS FOR FOREIGN MISSIONS) ได้ตั้งโรงพิมพ์ภาษาไทยขึ้นที่สิงคโปร์ เพื่อพิมพ์หนังสือสอนศาสนา ต่อมา พ.ศ. ๒๓๗๘ จึงได้ส่งหมอแดน บีช บรัดเล (DR. DAN BEACH BRADLEY) เข้ามากรุงเทพพร้อมเครื่องพิมพ์แล้วทำการออกหนังสือพิมพ์บางกอกรีคอร์เดอร์ขึ้น

สำหรับหนังสือและหนังสือพิมพ์ที่พวกมิชชัน

นารีได้จัดพิมพ์ขึ้น ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมี

หนังสือพิมพ์ BANGKOK RECORDER ฉบับภาษาอังกฤษ ออกวันที่ ๑๐ มกราคม ค.ศ. ๑๘๖๕ *(พ.ศ. ๒๔๐๘)* หมอบรัดเล บรรณาธิการ

หนังสือพิมพ์จดหมายเหตุบางกอกรีคอร์เดอร์ ฉบับภาษาไทย ออกวันที่ ๒๙ เมษายน ค.ศ. ๑๘๖๕ *(พ.ศ. ๒๔๐๘)* หมอบรัดเล บรรณาธิการ

นิราศลอนดอน ของ หม่อมราโชทัย *(ม.ร.ว. กระต่าย อิศรางกูร)* หมอบรัดเล ได้ซื้อกรรมสิทธิ์เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน จ.ศ. ๑๒๒๓ *(พ.ศ. ๒๔๐๔)* เป็นหนังสือเล่มแรกที่มีการซื้อลิขสิทธิ์กัน ในราคา ๔๐๐ บาท *(ประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท ในปัจจุบัน)* และพิมพ์ออกจำหน่ายกันครั้งแรกวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๔

หนังสือพระราชพงศาวดารกรุงเก่า หมอบรัดเล พิมพ์ จ.ศ. ๑๒๒๕ *(พ.ศ. ๒๔๐๖)*

หนังสือสามก๊ก หมอบรัดเล พิมพ์ จ.ศ. ๑๒๒๗ *(พ.ศ. ๒๔๐๘)* เป็นหนังสือที่ต้องบอกหาผู้สั่งจองก่อนล่วงหน้าตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๐๗ ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสั่งจอง ๖๐ ชุด กรมหลวงวงษาธิราชสนิท จอง ๑๐๐ ชุด

หนังสือประถม ก กา แจกลูก อักษรพิมพ์ จ.ศ. ๑๒๒๒ *(พ.ศ. ๒๔๐๓)*

หนังสือเรื่องราวประเทศฝรั่งเศส พิมพ์ จ.ศ. ๑๒๒๓ *(พ.ศ. ๒๔๐๔)*

หนังสือจินดามณี

หนังสือหัดพูดคำอังกฤษ

หนังสือพิมพ์ BANGKOK CALENDER รายปี ออกเมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๙-๑๘๗๓ *(พ.ศ. ๒๔๐๒-๑๖)* หมอบรัดเล เป็นบรรณาธิการ เรื่องที่ลงเป็นข่าวสารบ้านเมืองทั้งของไทยและต่างประเทศ ข่าวสังคมในกรุงเทพ ข่าวเศรษฐกิจและการค้า ข่าวเกี่ยวกับชาวยุโรปและอเมริกันที่เข้ามาพำนักในกรุงเทพ ความรู้ในเรื่องพงศาวดารไทย บันทึกข่าวสังคมและเหตุการณ์สำคัญประจำ ค.ศ. ๑๘๖๒ และข่าวมรณกรรมอย่างละเอียด ออกได้ ๑๔ ปี

หนังสือพิมพ์ SIAM WEEKLY MONITOR รายสัปดาห์ ออก พ.ศ. ๒๔๐๙-๒๔๑๑ S.D. ENCORT เป็นผู้จัดทำโดยมี หมอบรัดเล เป็นเจ้าของ

หนังสือพิมพ์ SIAM TIMES-WEEKLY รายสัปดาห์ ออก พ.ศ. ๒๔๐๗ หมอจันดเล เป็นเจ้าของ ออกได้ระยะหนึ่งแล้วเลิกในปีเดียวกัน

หนังสือพิมพ์ BANGKOK PRESS รายสัปดาห์ ออก พ.ศ. ๒๔๐๗ ไม่มีรายละเอียดเจ้าของ ออกมาในระยะสั้นเลิกในปีเดียวกัน

หนังสือพิมพ์ BANGKOK DAILY ADVERTISER ของ หมอแซมมวล สมิธ พิมพ์ที่โรงพิมพ์หมอบรัดเล ออกปี พ.ศ. ๒๔๑๑ อยู่ได้ปีเดียวก็เลิก

หนังสือพิมพ์ SIAM DAILY ADVERTISER ของ หมอแซมมวล สมิธ พิมพ์ที่โรงพิมพ์หมอบรัดเล ออกปี พ.ศ. ๒๔๑๑ หลังจากเลิก BANGKOK DAILY ADVERTISER แล้ว หนังสือพิมพ์นี้ออกมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๒๕ จึงเลิก

หนังสือพิมพ์ BANGKOK SUMMARY รายสัปดาห์ ออก พ.ศ. ๒๔๑๑ ปีเดียวเลิก

หนังสือพิมพ์ดรุโณวาท เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทยที่พิมพ์แพร่หลายออกสู่ประชาชนเริ่มออกในวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ เป็นบรรณาธิการร่วมกับเจ้านายในราชสำนัก เสนอข่าวทางราชการบ้าง ข่าวต่างประเทศ

สุภาษิตสอนใจ และเรื่องวิชาการต่างๆ บทกวี บทละคร นิทาน นิยาย และข่าวทั่วไปทั้งในพระนครและหัวเมือง รวมทั้งแจ้งความโฆษณาสินค้าถือเป็นรูปแบบของหนังสือพิมพ์ที่ถูกหลักเกณฑ์ ดังใบแจ้งวัตถุ ประสงค์ไว้ว่า

"หนังสือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เจ้าพนักงานพิมพ์ในโรงพิมพ์ในพระบรมมหาราชวัง แล้วจำหน่ายไปก่อนแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยและคนต่างๆ นั้น เป็นคุณประโยชน์แก่ตนเป็นอันมาก แต่ราชกิจจานุเบกษาคำนี้แปลว่า เพ่งดูตามราชการใหญ่น้อย ก็ซึ่งจะเอาเรื่องนอกราชการคือข่าวต่างประเทศ และข่าวบอกราคาสินค้า แลการเลหลัง เป็นต้น มาลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาของหลวงนั้นหาสมควรไม่ เพราะจะผิดจากคำแปลของราชกิจจานุเบกษานั้นไป ข้าพเจ้าจึงพร้อมใจกับพระองค์เจ้าพี่พระองค์เจ้าน้อง และข้าราชการได้หารือกัน คิดทำหนังสือขึ้นอีกอย่างหนึ่งให้ชื่อว่า ***"ดรุโณวาท"*** *แปลว่า คำสอนของเด็กหนุ่มให้เป็นฉบับอนุโลมตามราชกิจจานุเบกษาขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง"*

หนังสือพิมพ์ ดรุโณวาท มีอายุการออกได้เพียง ๑ ปีเท่านั้น

หนังสือในสมัยรัชกาลที่ ๔ นี้ส่วนมากพิมพ์จำนวนน้อย ตั้งแต่จำนวน ๒๐๐-๓๐๐ เล่มถึง ๕๐๐ เล่มเท่านั้น

สำหรับโรงพิมพ์ที่ทำการพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น มี

โรงพิมพ์หลวง ซึ่งทำการพิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษา หนังสือราชการต่างๆ เช่น หนังสือแสดงกิจจานุกิตย์ของพระยาทิพากรวงษ์ เป็นหนังสือที่ใช้การพิมพ์แบบพิมพ์หิน กล่าวคือ เขียนตัวอักษรแบบอาลักษณ์ขึ้นก่อน แล้วนำไปทำแม่พิมพ์ ทำให้ดูเหมือนหนังสือที่เขียนด้วยหมึกเข้ม หนังสือเล่มนี้มี ๓๙๐ หน้า พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๐ เนื้อหาเป็นเรื่องความรู้รอบตัวที่เป็นของใหม่ในสมัยนั้น เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์เบื้องต้น และศาสนา มีคำอธิบายท้ายเล่มว่า

"หนังสือเรื่องนี้ คิดเป็นหกเล่มสมุดไทย รวมลงในสมุดฝรั่งเป็นเล่มหนึ่ง จะขอขายเป็นราคาเงิน มิใช่จะหากำไรเป็นผลประโยชน์ทางการค้าขาย ในหนังสือเรื่องนี้มิได้ แต่พอได้ทุนค่ากระดาศแลค่าเครื่องมือค่าเครื่องยาแลค่าจ้างผู้ทำเท่านั้น พอจะได้ทำต่อๆไปอีกก็ที่ราคาแพงกว่าพิมพ์หมอปรัศเลนั้น ก็เพราะพิมพ์หมอปรัศเลเป็นพิมพ์ดีบุกทำได้เร็ว พิมพ์นี้เป็นพิมพ์เขียนตีได้ช้านัก ค่าจ้างแลแรงคนจึงได้มากขึ้นไป ถ้าจะคิดให้ละเอียดจริงๆ เล่มละ ก็อยู่ในขาดทุนสักบาทหนึ่ง แต่ปรารถนาจะให้หนังสือนี้กว้างขวางออกไป จึงสู้ทนขาดทุนให้ ถ้าท่านผู้ใดจะประสงค์หนังสือนี้อ่านแล้ว ก็จงไปซื้อเอาที่ศาลาเวรกรมเท่านั้นเทอญ"

นับเป็นหนังสือที่มีความสำคัญมากเรียกว่าฉบับพิมพ์หิน

โรงพิมพ์ของมิชชันนารีแอสโซซิเอชั่น (MISSIONARY ASSOCIATION) มักเรียกกันว่า โรงพิมพ์ หมอบลัดเลซึ่งริเริ่มการพิมพ์เป็นแห่งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์ มีความประกาศให้รู้จักว่า

"สำนักพิมพ์ของสมาคมนักบวชอเมริกัน ตั้งอยู่

ใกล้วังกรมหลวงวงศาธิราช ที่ปากคลองบางหลวง การพิมพ์รวดเร็ว เรียบร้อย ย่อมเยาที่สุด ทั้งรับจัดทำปกหนังสือและจำหน่ายแบบเรียนภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ตำรากฎหมายไทย ไวยากรณ์ไทย รวมทั้งแบบฟอร์มต่างๆ ผู้ดำเนินงานสำนักพิมพ์นี้ขอเรียนให้ท่านทั้งหลายทราบว่า รายได้ทั้งหลายทั้งปวงของสำนักงานนี้จะนำมาใช้เลี้ยงครอบครัวและกิจการในศาสนา เพราะบัดนี้ไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศแต่อย่างใด จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้ช่วยให้ความอุปการะรับเป็นสมาชิกและอุดหนุนการงานของสำนักพิมพ์นี้ด้วย ฯลฯ"

หนังสือที่พิมพ์แล้วรู้จักกันคือ หนังสือพิมพ์จดหมายเหตุบางกอกรีคอร์เดอร์ ออกเป็นรายเดือนๆ ละ ๑ ฉบับ ลงพิมพ์ข่าวและสารคดีน่ารู้ บอกเหตุการณ์ต่างๆ ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข่าวอย่างตรงไปตรงมา จึงมีข่าวทำนองตำหนิติเตียนด้วยความหวังดีต่อประเทศสยาม จึงทำให้ผู้คนนิยมอ่านหนังสือพิมพ์นี้มาก

หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ไม่มีปก ออกครั้งแรกพิมพ์ ๔ หน้า ต่อมาเพิ่มเป็น ๘ และ ๑๒ หน้า ตามลำดับ เมื่อออกครบ ๑๒ ฉบับคือ ๑ ปีจะนำมารวมเย็บเล่ม ค่าบำรุงเก็บปีละ ๕ บาท *(รวม ๑๒ ฉบับ ๑ ปี)* สมาชิกรุ่นแรกมี ๑๐๐ คน ส่วนมากเป็นเชื้อพระวงศ์และข้าราชการ อันประกอบด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมาชิกอันดับแรกและอันดับที่สอง

หนังสือบางกอกรีคอร์เดอร์ ออกมาได้ ๒ ปี หมอบลัดเลก็ถูกฟ้องหมิ่นประมาทในข้อหาลงข่าวที่ทำให้กงศุลฝรั่งเศสเสียเกียรติยศ และหมอบลัดเลได้แพ้ความเนื่องจากกงศุลฝรั่งเศสในขณะนั้นมีอิทธิพลมาก จนทำให้หมอบรัดเลไม่คิดจะทำหนังสือพิมพ์ต่อไปอีก จึงหยุดเลิกทำ มีความในหน้าสุดท้ายของจดหมายเหตุบางกอกรีคอร์เดอร์ ฉบับที่ ๒๔ ปีที่ ๒ ว่า

"จดหมายเหตุในที่นี้เป็นที่สุดเล่ม ๒ จะไม่ทำต่อไปอีกเพราะขาดทุนมาก เป็นการลำบากใจเราเหลือทน ข้าพเจ้าเห็นว่า คอเวอแมนท์ไทยไม่สู้ชอบในการลงจดหมายเหตุ ถ้าคอเวอแมนท์ชอบแลโปรดการนี้เหมือนคอเวอแมนท์อเมริกาได้โปรดการพิมพ์จดหมายเหตุนั้น เห็นทีคนทั้งปวงจะพอใจซื้อ คงเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองมาก เมื่อเราทำคอเวอแมนท์กรุงเทพก็ชอบ คนทั้งปวงจึงดีใจรับเอาจดหมายเหตุ และได้สรรเสริญว่ามีคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองหลายอย่างนัก และคนซื้อก็มากทวีขึ้นทุกเดือนข้าพเจ้าจึงดีใจด้วยใจรักกรุงเทพปราถนาแต่ที่จะให้กรุงเทพดีขึ้นทุกอย่าง ที่ข้าพเจ้าจะทำไม่ได้ต่อไปก็เสียใจไป ตั้งแต่นี้ต่อไปจะลาท่านทั้งปวงออกจากที่เอดิเตอร์ ขอท่านทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด ค่าหนังสือจดหมายเหตุยังค้างอยู่ใน ๑๐ วันนี้ ข้าพเจ้าจะให้มิสเตอร์เกรแฮมซึ่งเป็นผู้ช่วยของข้าพเจ้าไปทวงขอท่านทั้งหลายที่ยังไม่ได้ใช้เงินค่าจดหมายเหตุ จงให้เงินมาแก่มิสเตอร์เกรแฮมเถิด"

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถือว่าเป็นยุคเริ่มต้นวิชาการพิมพ์และการเริ่มต้นกิจการหนังสือพิมพ์ ซึ่งคณะมิชชั่นนารีอเมริกัน โดย หมอบรัดเล เป็นผู้นำวิชาการหนังสือพิมพ์แบบตะวันตกมาเริ่มขึ้น และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ออกหนังสือพิมพ์ **"ราชกิจจานุเบกษา"** เป็นหนังสือพิมพ์ทางราชการสำหรับเจ้านายและข้าราชการขึ้น เช่นเดียวกับพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ทรงออก **"ดรุโณวาท"** เป็นหนังสือพิมพ์สำหรับประชาชนทั่วไป

ความเป็นมาของกฎหมาย ตราสามดวง

ประพัฒน์ ตรีณรงค์

คำว่า **"กฎหมาย"** *ศาสตราจารย์ประมูล สุวรรณศร* กล่าวถึงความเป็นมา และความหมายตามคำไทยแต่เดิมไว้ในหนังสือ **"สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ (ฉบับรวมเล่ม)"** ว่า

*"ตามคำไทยแต่เดิมก็คงจะหมายแต่เพียงว่าเป็นคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินที่โปรดให้**กดไว้หมายไว้** เพื่อให้ใช้บังคับเป็นการถาวร ดังจะเห็นได้ในพงศาวดารเหนือ (ฉบับพระวิเชียรปรีชา) ตอนพระยาพสุกิจราชในราชวงศ์พระร่วง จัดการแต่งบ้านแต่งเมืองรับกองทัพพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก มีความว่า "แล้วให้กำหนด**กฎหมาย**ไปถึงเมืองกัมโพชนคร ให้**กำหนดกฎหมาย**สืบๆ กันไปถึงเมืองคีรี เมืองสวางคบุรี เมืองยางคิรีนครคิรี เมืองขอนคีรี และเมืองเหล็กเมืองสินเทา" คำว่า กฎหมาย ในถ้อยคำภาษาไทยในตอนต้น จึงใช้หมายถึงคำสั่งที่ได้ **กดไว้หมายไว้** ให้เป็นที่แน่นอนเท่านั้นต่อมาใช้หมายถึงคำสั่งของผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน ที่เรียกว่ากันว่า **รัฏฐาธิปัตย์***

และศาสตราจารย์พระวรภักดิ์พิบูลย์ (ม.ล. นภา ชุมสาย) ได้บรรยายถึงคำว่า **รัฏฐาธิปัตย์** นั้นหมายถึงคำสั่งของผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินไว้ในคำบรรยาย **"ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย"** ว่า

*"ผู้ใหญ่ที่ควบคุมบังคับบัญชาประเทศเช่นว่านี้ เรียกตามศัพท์ว่า **"รัฏฐาธิปัตย์"** ซึ่งอาจเป็นบุคคลคนเดียวหรือหลายคนเป็นสภาก็ตาม เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดที่จะออกคำสั่งแก่พลเมือง คำสั่งนั้นเรียกว่ากฎหมาย คำสั่งของผู้มีอำนาจชั่วขณะหนึ่ง*

เช่นพวกขบถ เป็นต้น คำสั่งนั้นมิได้เป็นกฎหมาย เพราะพวกขบถมิใช่เป็นรัฏฐาธิปัตย์"

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์พระวรภักดิ์พิบูลย์ ยังได้บรรยายถึงคำสั่งที่จะเรียกว่ากฎหมายได้นั้น ต้องมีหลักเกณฑ์คือ

"ต้องเป็นคำสั่งต่อพลเมืองทั่วไป มิใช่สั่งเฉพาะคนใดคนหนึ่ง และต้องเป็นคำสั่งที่ให้ทำหรือเว้นเรื่อยๆ ไป มิใช่ให้ทำหรือให้เว้น เพียงวันใดวันหนึ่ง

คำสั่งนั้นต้องบัญญัติให้เป็นผิด มีโทษหรือเสียหาย คำสั่งใดที่บัญญัติไว้ให้กระทำหรืองดเว้นเฉยๆ โดยมิได้กำหนดโทษหรือผลเสียหายไว้ คำสั่งนั้นมิได้เป็นกฎหมาย อาจเป็นเพียงคำโฆษณาเท่านั้น"

ความเป็นมาของกฎหมายเก่า

กฎหมายเก่าของไทยในบทความนี้ หมายถึงบรรดากฎหมายที่มีใช้อยู่ก่อนสมัยที่จะนำมาชำระดัดแปลงใหม่ แล้วประมวลเป็นกฎหมายรวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่ โดยแก้ไขถ้อยคำสำนวนและคำศัพท์ขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช **โปรดให้ตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ และตราบัวแก้ว แล้วเรียกชื่อว่า กฎหมายตราสามดวง**

กฎหมายเก่าก่อนกฎหมายตราสามดวง พลตรีหลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวไว้ในคำบรรยายเรื่อง **"ประวัติรัฐศาสตร์ไทย"** ซึ่งบรรยายแก่นักศึกษาในชั้นปริญญาโท ทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองว่า

*"**กฎหมายเก่า**ที่ใช้เป็นบรรทัดฐานการปกครองของไทยเราแต่โบราณมี ๒ ประเภท ประเภทหนึ่งเรียกว่า **พระธรรมศาสตร์** อีกประเภทหนึ่งเรียกว่า **พระราชศาสตร์** พระธรรมศาสตร์หมายถึง แม่บทกฎหมายที่นับถือเป็นคัมภีร์โบราณอันศักดิ์สิทธิ์ ส่วนพระราชศาสตร์หมายถึงพระราชกำหนดบทพระอัยการที่พระมหากษัตริย์ทรงบัญญัติโดยอาศัยพระธรรมศาสตร์ เป็นหลัก"*

ถ้าเราตรวจดูกฎหมายเก่า เราจะเห็นได้ว่าพระธรรมศาสตร์มีลักษณะคล้ายคลึงกับ Constitution ซึ่งเราเรียกกันในปัจจุบันนี้ว่า **รัฐธรรมนูญ** ความในกฎหมายเก่าตอนหนึ่งซึ่งมีว่า

"ลักษณะพระราชกำหนดบทพระอัยการและพระราชบัญญัติซึ่งจัดเป็นพระราชศาสตร์ทั้งปวง อันบุราณกษัตริย์มีบุญญาภินิหารสมภารบารมี เป็นอธิบดีประชากร ผจญข้าศึกเสร็จแล้ว และเป็นอิสระในบวรเสวตรฉัตรประกอบด้วยศีลสัตย์วัตรปฏิบัติเป็นอันดี ฯลฯ ทรงพระอุตสาหะคำนึงตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์แล้วมีพระราชบัญญัติดัดแปลงตกแต่งตั้งเป็นพระราชกำหนดบทพระอัยการไว้โดยมาตรา"

ข้อความข้างต้นแสดงชัดว่า การที่พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดกฎหมายใดๆ จะต้องคำนึงถึงพระธรรมศาสตร์ ความอันนี้ก็เหมือนหลักรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้ ว่ากฎหมายใดๆที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ เป็นโมฆะ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระปิยะมหาราช ทรงอธิบายไว้ในพระราชดำรัสพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดินว่า *"กฎหมายมนูสารศาสตร์ (คือ พระธรรมศาสตร์) ซึ่งเป็นต้นเค้าของกฎหมายที่ใช้อยู่ในกรุงสยามนี้ เป็นกฎหมายมาแต่เมืองอินเดียเอามาใช้เป็น**แม่ข้อ** ที่จะได้ตั้งพระราชบัญญัติ"*

การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงเรียกพระธรรมศาสตร์ว่า **มนูสารศาสตร์** ก็เพราะพระธรรม

ศาสตร์ที่ใช้ในประเทศเรานี้เป็นฉบับของมนู หรือที่เราเรียกว่า **มโนสาราจารย์**

ศาสตราจารย์พระวรภักดิ์พิบูลย์ ได้กล่าวถึงกฎหมายเก่าของไทยก่อนกรุงศรีอยุธยาไว้ในคำบรรยาย **"ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย"** อีกตอนหนึ่งว่า

"โดยที่ชาติไทยมีประวัติว่าเป็นชาติเก่าแก่ ทรงความเป็นเอกราชอยู่ได้ในอาณาจักรละหลายร้อยปี แน่นอนไทยต้องมีระเบียบการปกครองตนเองเป็นปึกแผ่นมีกฎหมายระเบียบข้อบังคับสมบูรณ์มาช้านานแล้ว แต่ก็ยังไม่มีผู้พบกฎหมายโบราณเหล่านี้ เพราะเหตุหลายประการ

๑. ชาติไทยไม่ชอบรวมกันเป็นประเทศ ชอบแยกกันอยู่เป็นอิสระเป็นเมืองๆ จึงควรจะมีเพียงกฎหมายท้องถิ่นเท่านั้น อันมีลักษณะจดจำกันมาทำนองจารีตประเพณีมากกว่า

๒. ชาติไทยต้องย้ายที่ตั้งชาติ เป็นลำดับมาจากเหนือลงใต้ ยากแก่การค้นหา

๓. ชาติไทยไม่มีหนังสือของตนเอง จนถึง พ.ศ. ๑๘๒๖ หรือประมาณ ๖๘๖ ปีมานี้ (ปัจจุบันประมาณ ๗๑๔ ปี ผู้เขียน) พ่อขุนรามคำแหง จึงคิดแบบหนังสือไทยขึ้น ข้อความกฎหมายไทยต่างๆ ก่อน พ.ศ. ๑๘๒๖ คงหาไม่ได้อยู่เอง..."

ท่านผู้นี้ยังได้กล่าวด้วยว่า ตัวบทกฎหมายของไทยปรากฏว่ามีอยู่ในสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งจดไว้ในศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ ๑ ข้อความที่จารึกไว้นักนิติศาสตร์เห็นข้อความบางตอนเป็นกฎหมายเรียกกันว่า **"กฎหมายสี่บท"** บทที่ ๑ เป็นบทมรดก บทที่ ๒ บทที่ดิน บทที่ ๓ บทวิธีพิจารณา และบทที่ ๔ บทลักษณะฎีกา และต่อมาก็พบในหลักศิลาจารึกสมัยพญาเลอไทย ที่โปรดให้จารึกกฎหมายลักษณะโจรไว้ แล้วสรุปว่า

"อาณาจักรสุโขทัย สมัย ๖๕๐ ปี (ปัจจุบัน ๗๑๔ ปี) ที่แล้วมาได้ใช้พระธรรมศาสตร์เป็นหลักกฎหมายของบ้านเมือง และมีบทขยายความจากพระธรรมศาสตร์ที่เรียกว่า พระราชศาสตร์ใช้ประกอบด้วย"

ความเป็นมาของกฎหมายเก่าสมัยกรุง-ศรีอยุธยา ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ *(อู่ทอง)* ทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาสำเร็จและประกาศอิสรภาพในพุทธ-ศักราช ๑๘๙๑ นั้น ได้ทรงสร้างหรือตั้งกฎหมายแบบเดียวกันกับสมัยกรุงสุโขทัยคือ ทรงใช้พระธรรมศาสตร์เป็นแม่บทหรือแม่ข้อ แล้วทรงใช้พระราชศาสตร์ประกอบกัน และเป็นหลักให้พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาพระองค์ต่อๆมาทรงสร้างหรือตั้งกฎหมายทรงยึดถือเป็นแบบอย่าง

บรรดากฎหมายที่ตั้งขึ้นหรือตราขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ในเรื่อง **"ตำนานกฎหมายเมืองไทย"** ว่าทรงแยกไว้เป็นแผ่นดินหรือรัชสมัย โดยลำดับ ซึ่งผู้เขียนขอนำมาแต่ชื่อของกฎหมายและปีที่ออกหรือตั้งกฎหมายมาลงไว้ ดังนี้

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ *(อู่ทอง)* ตั้งกฎหมายไว้ ดังนี้

ลักษณะพยาน ปีขาล พ.ศ. ๑๘๙๔ *(จุลศักราช ๗๑๒)*

ลักษณะอาญาหลวง ปีเถาะ พ.ศ. ๑๘๙๕ *(จุลศักราช ๗๑๓)*

ลักษณะรับฟ้อง ปีมะแม พ.ศ. ๑๘๙๙ *(จุลศักราช ๗๑๗)*

ลักษณะลักพา ปีมะแม พ.ศ. ๑๘๙๙ *(จุลศักราช ๗๑๗)*

ลักษณะอาญาราษฎร์ ปีระกา พ.ศ. ๑๙๐๑ *(จุลศักราช ๗๑๙)*

ลักษณะโจร ปีกุน พ.ศ. ๑๙๐๓ *(จุลศักราช ๗๒๑)*

ลักษณะเบ็ดเสร็จ ว่าด้วยที่ดิน ปีกุน ๑๙๐๓ *(จุลศักราช ๗๒๑)*

ลักษณะผัวเมีย ปีชวด พ.ศ. ๑๙๐๔ *(จุลศักราช ๗๒๒)*

ลักษณะผัวเมียอีกตอนหนึ่ง *(เพิ่มเติม)* ปีฉลู พ.ศ. ๑๙๐๕ *(จุลศักราช ๗๒๓)*

ลักษณะโจรว่าด้วยสมโจร ปีมะเมีย พ.ศ. ๑๙๑๐ *(จุลศักราช ๗๒๘)*

แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒

กฎหมายลักษณะอาญาศึก *(อยู่ในลักษณะกบฏศึก)* ปีขาล พ.ศ. ๑๙๗๘ *(จุลศักราช ๗๙๖)* ทรงสงสัยว่าจะเป็นในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ปีขาล จุลศักราช ๘๕๖ เพราะมีกล่าวถึงศักดินาอยู่ด้วย

แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

ทำเนียบศักดินาข้าราชการฝ่ายพลเรือน พ.ศ. ๑๙๙๘ *(จุลศักราช ๘๑๖)*

ทำเนียบศักดินาหัวเมือง ปีจอ พ.ศ. ๑๙๙๘ *(จุลศักราช ๘๑๖)*

ลักษณะกบฏ *(อยู่ในลักษณะกบฏศึก)* ปีฉลู มหาศักราช ๑๓๗๓ *(จุลศักราช ๘๑๙)*

เพิ่มเติมลักษณะอาญาหลวง ไม่ปรากฏวันกฎมณเทียรบาล ปีขาล จุลศักราช ๘๒๐

แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

เพิ่มเติมลักษณะรับฟ้อง ปีจอ พ.ศ. ๑๙๕๖ *(จุลศักราช ๘๗๔)*

แผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราช

ลักษณะพิสูจน์ *(พิสูจน์ดำน้ำ พิสูจน์ลุยเพลิง)* ปีมะแม จุลศักราช ๘๙๗

แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ

เพิ่มเติมลักษณะอาญาหลวง ปีระกา พ.ศ. ๒๐๙๓ *(จุลศักราช ๙๑๒)*

แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ *(ตั้งในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวร)*

พระราชกฤษฎีกาบำเหน็จศึก *(อยู่ในลักษณะกบฏศึก)* ปีมะเส็ง ๙๕๕

แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

พระธรรมนูญกระทรวงศาล ปีชวด ศักราช กฎหมาย ๑๒๔๔ *(จุลศักราช ๖๘๖)*

แผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง

พิกัดเกษียณอายุ ปีระกา พ.ศ. ๒๐๗๗ *(จุลศักราช ๘๙๕)*

ลักษณะอุทธรณ์ ปีกุน มหาศักราช ๑๕๕๕ *(จุลศักราช ๙๙๗)*

พระธรรมนูญตรากระทรวง ปีกุน มหาศักราช ๑๕๕๕ *(จุลศักราช ๙๙๗)*

ลักษณะทาส ปีกุนศักราชกฎหมาย ๑๒๖๓ *(จุลศักราช ๑๐๐๕ ควรเป็นปีมะแม)* ในพระราชกำหนดเก่าบท ๑ ปีมะแม จุลศักราช ๑๐๐๕

เพิ่มในลักษณะอาญาหลวง ห้ามไม่ให้ยกลูกสาวให้ชาวต่างประเทศ ปีกุน ศักราชกฎหมาย *(จุลศักราช ๑๐๐๙)*

ลักษณะกู้หนี้ ปีชวด ศักราชกฎหมาย ๑๒๖๘ *(จุลศักราช ๑๐๑๐)*

พระราชกำหนดเก่าบท ๑ ปีฉลู จุลศักราช ๑๐๑๑

กฎหมาย ๓๖ ข้อ บท ๑ ปีขาล จุลศักราช ๑๐๑๒

แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เพิ่มเติมลักษณะรับฟ้อง ปีกุน มหาศักราช ๑๕๙๑ *(จุลศักราช ๑๐๓๓)*

ในกฎหมาย ๓๖ ข้อ ๑๒ บท ระหว่างปีมะโรง จุลศักราช ๑๐๒๖ จนปีเถาะ จุลศักราช ๑๐๔๙

พระราชกำหนดเก่า ๔ บท ระหว่างปีจอ จุลศักราช ๑๐๓๒ จนปีเถาะ จุลศักราช ๑๐๓๗

แผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา

มูลคดีวิวาท ว่าด้วยตัดสินปันหมู่ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๐๕๒

ในกฎหมาย ๓๖ ข้อ บท ๑ ปีวอก จุลศักราช ๑๐๕๔

ลักษณะตุลาการ ปีชวด จุลศักราช ๑๐๕๘

แผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ

ในกฎหมาย ๓๖ ข้อ ๑๘ บท ระหว่างปีฉลู จุลศักราช ๑๐๗๑ จนปีมะแม จุลศักราช ๑๐๘๙

เพิ่มเติมลักษณะตุลาการ ปีวอก จุลศักราช ๑๐๙๐

เพิ่มเติมมูลคดีวิวาท ว่าด้วยปันสมรส ปีกุน จุลศักราช ๑๐๙๓

พระราชกำหนดเก่า ๒๕ บท ระหว่างปีกุน จุลศักราช ๑๐๖๙ จนปีกุน จุลศักราช ๑๐๘๓

แผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ

เพิ่มเติมมูลคดีวิวาท ว่าด้วยจำหน่ายเลข *(เลก)* ปีฉลู จุลศักราช ๑๐๙๕

ลักษณะวิวาท ปีมะเส็ง ศักราชกฎหมาย ๑๓๖๙ *(จุลศักราช ๑๑๑๑)*

เพิ่มเติมลักษณะทาส ปีกุนศักราช กฎหมาย *(เข้าใจว่า ๑๓๗๕ จุลศักราช ๑๑๑๗)*

ในกฎหมาย ๓๖ ข้อ ๕ บท ระหว่าง ปีฉลู จุลศักราช ๑๐๙๕ จนถึงปีจอ จุลศักราช ๑๑๑๖

พระราชกำหนดเก่า ๒๖ บท ระหว่างปีฉลู จุลศักราช ๑๑๑๙ จนปีขาล จุลศักราช ๑๑๒๐

การแสดงปีและแผ่นดินที่ออกหรือตั้งกฎหมายตามแนวพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ได้นำมาลงไว้นี้ ทรงวิเคราะห์ไว้ในตอนท้ายด้วยว่า

"สารบาญกฎหมายครั้งกรุงเก่าที่กล่าวมานี้ ตามที่ตรวจดูเท่าที่รู้ได้ในกฎหมาย ๒ เล่ม ยังมีบานแผนกบางแห่งที่ศักราชและวิปลาศ ไม่แน่ใจว่าจะเป็นในแผ่นดินไหน จึงไม่ได้เอามาลงไว้ ผู้อ่านสารบาญนี้ควรสังเกตแต่เค้าความ ว่ากฎหมายกรุงเก่าที่ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ ได้ตั้งไว้ในแผ่นดินใดๆบ้าง แต่จะเข้าใจไปว่า แผ่นดินนั้นๆ จะได้ตั้งแต่กฎหมายซึ่งกล่าวในสารบาญนี้เท่านั้นก็ดี หรือกฎหมายลักษณะใดที่กล่าวไว้ในสารบาญว่าตั้งแต่ในแผ่นดินใดจะพึ่งมีแต่แผ่นดินนั้นก็ดี นั้นไม่ได้ เพราะกฎหมาย

ที่เราได้เห็นพิมพ์ไว้ในกฎหมาย ๒ เล่ม เป็นของที่ได้ตัดทอนแก้ไขเรียกรวมโดยนามว่า "ชำระ" มาหลายครั้งหลายคราว"

คำว่า **"กฎหมายสองเล่ม"** ที่ทรงอ้าง ก็คือกฎหมายที่หมอบรัดเล ซึ่งเป็นฝรั่งหมอสอนศาสนา ได้นำหนังสือกฎหมายที่นายโหมด อมาตยกุล ได้จัดพิมพ์ขึ้นในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ แยกเป็น ๒ เล่ม นิยมเรียกกันว่า กฎหมายสองเล่ม หรือกฎหมายหมอบลัดเล

ความสับสนของกฎหมายดังกล่าวนี้ ได้มีผู้เคยวิเคราะห์วิจารณ์มาแล้ว เช่น พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ในคำบรรยาย **"เรื่องประวัติศาสตร์ไทย"** ว่า *"เวลาออกกฎหมายในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้โปรดเกล้าฯพระราชทานพระเกียรติแก่สมเด็จพระอนุชา ให้ลงพระนามสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นผู้ประกาศแต่นั้นมา ก็คือเป็นประเพณีมาอีกช้านาน ที่พระมหากษัตริย์พระองค์ใดจะตรากฎหมายก็ใช้ในพระนามสมเด็จพระเอกาทศรถ จะเห็นได้ว่า กฎหมายที่ออกในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม พระเจ้าปราสาททอง ก็ใช้พระนามสมเด็จพระเอกาทศรถทั้งนั้น พระนาม "เอกาทศรถ" จึงเป็นพระนามที่พระมหากษัตริย์อยุธยาใช้ออกกฎหมายอยู่พักหนึ่ง"*

ในหนังสือ **"คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายไทย"** ของศาสตราจารย์พระยานิติศาสตร์ไพศาล *(วันจามรมาน)* ก็กล่าวไว้ว่า ศักราชสับสนและว่า ไม่มีกฎหมายที่ออกในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราช แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ และแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม และในหนังสือ **"คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายไทย"** ของศาสตราจารย์พระวรภักดิ์พิบูลย์ ยังปรากฏว่ามีกฎหมายครั้งกรุงธนบุรีอีก ๒ เรื่อง รวมอยู่ในกฎหมายเก่าด้วย คือ กฎหมายพระสงฆ์ ออก พ.ศ. ๒๓๒๒ และพระราชบัญญัติออกเมื่อจุลศักราช ๑๑๔๖

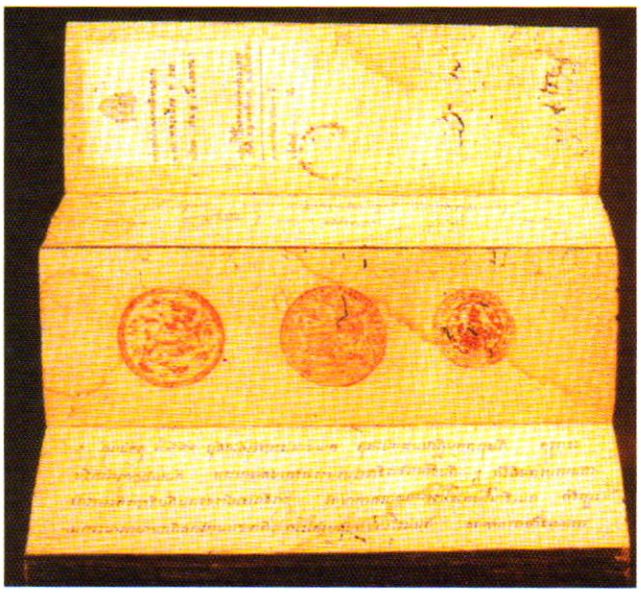

กฎหมายตราสามดวงประทับตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ และตราบัวแก้ว

กฎหมายตราสามดวง

กฎหมายเก่าที่นำมากล่าวทั้งหมดนั้น ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้ชำระใหม่ใน พ.ศ. ๒๓๔๗ ศาสตราจารย์พระวรภักดิ์พิบูลย์ได้กล่าวไว้ในเรื่อง **"กฎหมายตราสามดวง"** ว่า

"เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๗ ภายหลังสร้างกรุงเทพฯแล้ว ๑๙ ปี มีคดีฟ้องหย่าเรื่องหนึ่งเกิดขึ้น โดยพระยาศรีธรรมราชได้นำคำร้องทุกข์ของนายบุญศรีช่างเหล็กหลวงกล่าวโทษพระเกษม นายราชาอรรถ ขึ้นกราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๑ ใจความว่า อำแดงป้อมภรรยานายบุญศรีฟ้องหย่า นายบุญศรีให้การแก่พระเกษมว่า อำแดง

ป้อมนอกใจทำชู้ด้วยนายราชาอรรถ แล้วมาฟ้องหย่า นายบุญศรี นายบุญศรีไม่หย่า พระเกษมไม่พิจารณาตามคำให้การของนายบุญศรีพระเกษมพูดจาแทะโลม (เกี้ยว) อำแดงป้อม และพิจารณาไม่เป็นสัจธรรมเข้าด้วยอำแดงป้อม แล้วคัดข้อความมาให้ลูกขุน ณ ศาลหลวงปรึกษาว่า หญิงหย่าชายได้ ให้อำแดงป้อมกับนายบุญศรีขาดจากผัวเมียกันตามกฎหมาย

เรื่องนี้พระมหากษัตริย์ทรงเห็นว่า หญิงนอกใจชายแล้วมาฟ้องหย่า ศาลตัดสินให้หย่าได้นั้น ไม่เป็นการยุติธรรม แต่เพื่อให่แน่พระทัย รับสั่งให้เชิญตัวบทออกมาดูสามฉบับคือ จากศฤลหลวง ๑ จากผู้ปรับบท ๑ จากหอหลวงข้างที่ ๑ มีความเห็นตรงกันว่าหญิงหย่าชายได้ จึงมีพระบรมราชโองการว่า ทางฝ่ายพุทธจักรนั้น มีพระไตรปิฎกสั่งสอน ถ้าพระไตรปิฎกฟั่นเฟือนก็ต้องประชุมพระราชาคณะทำสังคายนาชำระพระไตรปิฎก ให้ถูกต้องผ่องใส ฝ่ายอาณาจักรอาศัยกฎหมายเป็นบรรทัดฐาน ถ้ากฎหมายฟั่นเฟือนเสียความยุติธรรมไปก็ต้องชำระดัดแปลงใหม่ ให้ชอบด้วยยุติธรรมไว้ จึงโปรดเกล้าฯให้แต่งตั้งข้าราชการมีสติปัญญาขึ้น ๑๑ นาย เป็นอาลักษณ์ ๔ ลูกขุน ๓ ราช-บัณฑิต ๔ ให้ชำระกฎหมาย"

ศาสตราจารย์พระวรภักดิ์พิบูลย์ยังได้กล่าวถึงวิธีการชำระกฎหมายในครั้งนั้นด้วยว่า

"กรรมการชุดนี้ ได้ตรวจชำระพิจารณาสอบถามตัวบทที่ใช้อยู่กับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์อันเป็นแม่บท ใช้เวลาหนึ่งปีตรวจชำระเสร็จ นับว่าเร็วมาก ที่ทำได้รวดเร็วเช่นนี้ เห็นจะเป็นเพราะว่า มีการคัดลอกกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้น อันมีมาแล้วแต่สมัยกรุงศรีอยุธยามารวบรวมเข้าเป็นหมวดหมู่ การบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมตัวบทขึ้นใหม่คงจะมีบ้างแต่จะไม่มากนัก ทั้งน่าจะได้แก้ถ้อยคำสำนวน คำศัพท์ ตามที่คนสมัย พ.ศ. ๒๓๔๗ ใช้พูดจากัน.....

เมื่อกรรมการตรวจชำระเสร็จแล้วอาลักษณ์ได้เขียนด้วยหมึกลงบนสมุดสีขาว รวม ๖ ชุด ชุดละ ๔๑

ตราพระราชสีห์ ประจำตำแหน่ง สมุหนายก

ตราพระคชสีห์ ประจำตำแหน่งสมุหกลาโหม

ตราบัวแก้ว ประจำตำแหน่งกรมท่าโกษาธิบดี

ตราประจำตำแหน่ง ๓ ดวง ที่ประทับในกฎหมายตรา ๓ ดวง

เล่ม ๓ ชุดแรกเป็นต้นฉบับแท้ เรียกว่าฉบับหลวง เขียนเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๓๔๘ ***บนปกแต่ละเล่มประทับตราพระราชสีห์ ตราของมหาดไทย ๑ ประทับตราพระคชสีห์ ตราของกลาโหม ๑ ประทับตราบัวแก้วตราของคลัง ๑*** *ที่ประทับตรา ๓ กระทรวงเช่นนี้ ก็เพราะการปกครองบังคับบัญชาหัวเมืองสมัยนั้นแยกออกเป็นสี่ส่วน หัวเมืองฝ่ายเหนืออยู่ในบังคับบัญชาของมหาดไทย หัวเมืองปักษ์ใต้อยู่กับกลาโหม หัวเมืองชายทะเลตะวันออกอยู่กับคลังมณฑลราชธานีอยู่กับพระมหากษัตริย์ และอำนาจตุลาการในสมัยนั้น ก็รวมกับอำนาจบริหาร กฎหมาย ๓ ชุดแรกอันเป็น ฉบับหลวงนั้น ได้แยกเก็บไว้ที่หอเครื่องฉบับหนึ่ง ที่หอหลวงฉบับหนึ่ง ที่ศาลหลวงฉบับหนึ่ง*

อีก ๓ ชุดเขียนอย่างเดียวกัน แต่มิได้ประทับตรา เรียกกันว่าฉบับรองทรง เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐ เว้นแต่ลักษณะทาสเล่มเดียวเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๘....."

กฎหมาย ๓ ชุดแรกที่ประทับตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ และตราบัวแก้วที่เรียกว่า *ฉบับหลวง* ก็คือ *กฎหมายตราสามดวง*

ประโยชน์ของกฎหมายตราสามดวง

เรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในกฎหมายตราสามดวง มีรวมทั้งหมด ๒๙ เรื่อง เช่น พระธรรมศาสตร์ ลักษณะอินทภาษ ลักษณะพยาน เป็นต้น แต่เรื่องเหล่านี้มีฐานะเพียงเป็นตำนาน ดังเช่นที่ศาสตราจารย์พระยานิติศาสตร์ไพศาล กล่าวไว้ในหนังสือ **"คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายไทย"** ว่า

"ในเวลานี้ (สมัยปัจจุบัน) ประมวลกฎหมายต่างๆ ก็ได้ประกาศใช้จนครบถ้วน ประมวลกฎหมายซึ่งรวบรวมขึ้นเมื่อ จ.ศ. ๑๑๖๖ (พ.ศ. ๒๓๔๗) จึงมีประโยชน์เพียงฐานะตำนานกฎหมายเท่านั้น"

แต่อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์พระยานิติศาสตร์ไพศาล ก็ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของกฎหมายตราสามดวง เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองจัดพิมพ์ขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้กล่าวถึงประโยชน์ในด้านอื่นๆ ว่า

"... ใช่จะเป็นประโยชน์แต่เฉพาะนักนิติศาสตร์เท่านั้นก็หาไม่ ยังเป็นคุณแก่นักประวัติศาสตร์ เพราะการศึกษาในวิชาประวัติศาสตร์ ย่อมต้องอาศัยพระราชปรารถในกฎหมายและตัวบทกฎหมายประกอบด้วย นักโบราณคดีและนักศึกษาโบราณของประเพณีสยามก็เช่นกัน ย่อมได้รับประโยชน์จากตัวบทกฎหมายต่างๆ ซึ่งบัญญัติขึ้นโดยอาศัยจารีตประเพณี ธรรมนิยม หรือความเชื่อถือต่างๆ เป็นหลักและจารีตประเพณีเหล่านี้ แม้ในรัชกาลที่ ๑ ได้เลิกถือเสียแล้วก็มีบ้าง ประโยชน์อีกข้อหนึ่งได้แก่ประโยชน์ในทางภาษาศาสตร์และวรรณคดี แม้อักขรวิธีและสำนวนโวหารในสมัยโบราณเท่าที่มีอยู่ในกฎหมายนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขไปมากแล้ว เนื่องจากการชำระสะสางหลายต่อหลายครั้งมาแล้วก็ตาม วิธีเขียนภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑ ก็ยังเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาอักษรศาสตร์อยู่มาก และโดยเหตุที่ต้นฉบับแห่งบทกฎหมายซึ่งชำระในรัชกาลที่ ๑ คือ ฉบับตรา ๓ ดวงนั้น อาลักษณ์ได้เขียน โดยเอาใจใส่ระมัดระวังและสอบทานถึง ๓ ครั้งให้ถูกต้องแล้ว จึงควรที่จะเคารพต่อต้นฉบับนั้นยิ่งนัก"

ขอท่านผู้สนใจใคร่ศึกษาเรื่องต่างๆ ดังที่ศาสตราจารย์พระยานิติศาสตร์ไพศาลแนะนำไว้ ก็ขอได้โปรดอ่านกฎหมายตราสามดวงนั้นเถิด

พระราชวังดุสิต

คุณหญิงคณิตา เลขะกุล

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากการเสด็จประพาสประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๔๐ แล้ว ทรงพระราชดำริว่า ฤดูร้อนในพระบรมมหาราชวัง ร้อนจัดเพราะมีตึกบังอยู่โดยรอบ ทำให้กระแสลมพัดผ่านไม่สะดวก อีกทั้งพระองค์โปรดการทรงพระดำเนินด้วยพระบาทในระยะทางที่พอสมควรแก่พระกำลังก็เป็นที่ทรงสบาย ถ้าประทับอยู่แต่บนพระที่นั่งไม่ได้ทรงพระดำเนินบ้างก็ไม่ใคร่ทรงสบาย ทำให้ต้องเสด็จประพาสหัวเมืองเพื่อให้ทรงสำราญพระราชอิริยาบถเนืองๆ จึงมีพระราชดำริจะให้มีสถานที่สร้างอุทยาน สำหรับไว้ประทับพักร้อนและทรงพระดำเนินเล่นในกรุงเทพฯ เพื่อความสะดวกในการเสด็จประพาสตามพระราชประสงค์ได้ทุกเวลา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ใช้เงินพระคลังข้างที่อันเป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ซื้อที่สวนต่อท้องนาสามเสนจากราษฎรตามราคาอันสมควร มีเนื้อที่ตั้งแต่คลองผดุงกรุงเกษมทางทิศใต้ ไปจดคลองสามเสนทางทิศเหนือ ด้านตะวันออกจดทางรถไฟ พระราชทานชื่อตำบลนี้ว่า **"สวนดุสิต"** เมื่อได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสถานที่ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๑แล้ว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ลงมือตัดไม้เป็นปฐมฤกษ์ แล้วขุดคลอง ทำสะพาน สร้างพระราชอุทยาน ปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้ดอก สร้างพลับพลาที่ประทับแรม และโปรดเกล้าฯ ให้เรียกที่ประทับว่า **"วังสวนดุสิต"**

เมื่อการก่อสร้างสิ่งต่างๆ สำเร็จพอจะเสด็จประทับแรมได้แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการเฉลิมพลับพลาและงานปีสวนดุสิต

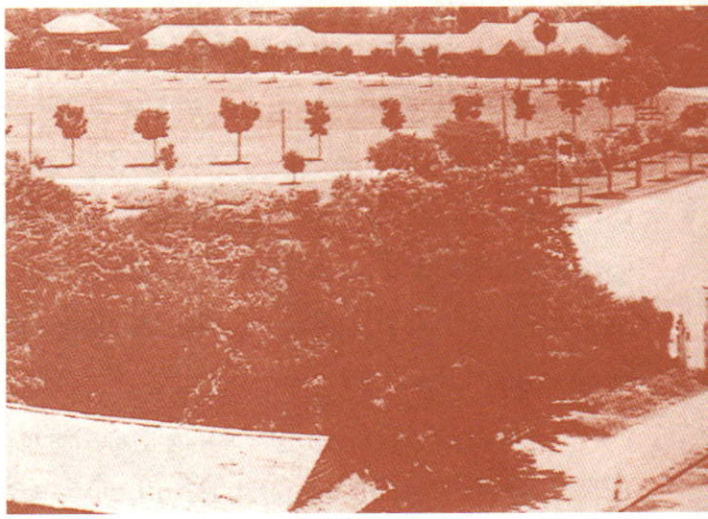

พระราชวังดุสิต ด้านประตูทวยเทพสโมสร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถในพระราชวังดุสิต

ในวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นที่ครึกครื้นเป็นเวลา ๕ วัน มีการตกแต่งพลับพลา ตั้งโต๊ะกิมตึ๋ง *(โต๊ะเครื่องบูชาแบบจีน)* และประดับประดาธงโคมไฟ ด้วยเป็นสมัยนิยมเล่นเครื่องกิมตึ๋ง ทำให้บริเวณสวนดุสิตและดูงดงามสดใส แล้วนิมนต์เจ้าคณะต่างๆ ตามวัดใกล้เคียงมาเจริญพระพุทธมนต์เพียง ๑๕ รูป แต่นิมนต์มารับบิณฑบาตเกือบ ๒๐๐ รูป มีการละเล่นเป็นที่รื่นเริง คือมีทั้งแตรวง พิณพาทย์ ลิเก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทอดพระเนตรลิเกพร้อมกับราษฎรผู้มีบ้านเรือนใกล้เคียงสวนดุสิตที่โปรดให้เข้ามาชมและนำของกินมาตั้งขายได้เหมือนกับการฉายหนังกลางแปลงสมัยนี้ นอกจากนั้นยังมีการประกวดโต๊ะกิมตึ๋ง ซึ่งมีเครื่องถ้วยเข้าร่วมประกวดนับพันชิ้นทีเดียว ได้พระราชทานเลี้ยงนับแต่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ข้าราชบริพาร คนงานตลอดจนราษฎร เป็นที่ทรงสำราญพระราชหฤทัยมาก

ในการสร้างสวนดุสิตนี้ ต้องยุบวัดเพื่อเอาพื้นที่สร้างพลับพลาและถนนไป ๒ วัด เป็นวัดเก่าชื่อ *"วัดดุสิต"* วัดหนึ่งกับวัดร้างไม่ปรากฏชื่ออีกวัดหนึ่ง แต่การจะเอาพื้นที่วัดซึ่งถวายเป็นวิสุงคามแล้วไปใช้เป็นประโยชน์ทางอื่นอีกนั้น ย่อมไม่มีผู้ใดทำกันหากจำเป็นจริงๆ เพราะหลีกเลี่ยงไม่ได้อย่างกรณีนี้ก็จะต้องทรงสร้างวัดใหม่ขึ้นทดแทนวัดทั้งสองนี้ตามประเพณีที่ถือกันมาแต่โบราณ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปรารภว่า การที่จะสร้างวัดใหม่ขึ้นอีกสองวัดนั้นยากแก่การบำรุงรักษาให้ยั่งยืนตลอดไปได้ เพราะขณะนั้นในบริเวณใกล้เคียงก็มีวัดอยู่หลายวัดแล้ว ถ้าหากนำเอาเงินที่จะใช้สร้างวัดทั้งสองนี้ไปสถาปนาวัดเก่าเล็กๆ สักวัดหนึ่งให้เป็นวัดใหญ่สวยงามประณีตแต่เพียงวัดเดียวจะได้ประโยชน์มากกว่า โดยเหตุดังกล่าว จึงทรงเลือกเอา **วัดเบญจบพิตร** *(แปลว่า "วัดของเจ้านายห้าพระองค์")* แล้วโปรดเกล้าฯ ให้รื้อถอนสิ่งก่อสร้างของเก่าออกไปจนถึงริมคลองเปรมประชากร เพื่อจะสร้างขึ้นเป็นวัดใหม่วัดหนึ่งให้มีขนาดใหญ่และสวยงามเป็นพิเศษ พร้อมกับพระราช

ทานนามไว้ว่า **"วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม"** แปลว่า *"วัดของพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๕"* ในการสร้างโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเป็นนายช่างออกแบบและควบคุมทางศิลป์ โดยใช้แบบไทยโบราณทั้งหมด และให้พระยาราชสงคราม *(กร หงสกุล)* เป็นช่างก่อสร้าง เฉพาะพระอุโบสถนั้นส่งแบบไปให้ช่างอิตาลีตัดแต่งหินอ่อนเป็นส่วนต่างๆ ของอาคารมาจากประเทศอิตาลีโดยตรง ปัจจุบันเป็นวัดไทยที่งดงามที่สุดวัดหนึ่งซึ่งชาวโลกยกย่อง

การสร้างวังสวนดุสิต เป็นการขยายพระนครออกไปด้วย โปรดให้ตัดถนนสามเสนไปจนจดบางกระบือ จากพระบรมมหาราชวังโปรดให้ตัดถนนราชดำเนินใน ราชดำเนินกลาง ราชดำเนินนอกออกไปจนจดสวนดุสิต โดยสร้างเป็นถนนขนาดใหญ่อย่างที่เรียกว่า *"อเวนิว"* ตามมาตรฐานที่ทำกันในเมืองใหญ่ของยุโรปที่ได้ทอดพระเนตรมา แล้วปลูกต้นไม้ตามแนวถนนให้ความร่มรื่นแก่มหาชนผู้สัญจรไปมา ทำให้เป็นถนนที่สง่างามที่สุดของพระมหานคร พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ *(นพ ไกรฤกษ์)* บันทึกไว้ว่า

"...ได้โปรดเกล้าฯ สั่งจ้างชาวอังกฤษซึ่งชำนาญการเพาะต้นไม้ การทำสวนตามเนเชอร์อย่างฝรั่งคนหนึ่งชื่อนายเยนกินส์ เข้ามาให้อยู่ในบังคับบัญชาเป็นผู้ช่วยเจ้าหมื่นสรรพเพธภักดี (พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ) ได้จัดทำสวนเนิสรี่สำหรับเพาะชำต้นไม้ไว้ใช้ทั่วไปขึ้นแห่งหนึ่ง การสร้างสวนดุสิตนี้เมื่อว่าผังเมืองแล้วก็เป็นการขยายเขตชุมชนในกรุงเทพฯ ขณะนั้นออกไปใหญ่โตอีกมาก จึงเป็นการที่ทำให้เกิดความเจริญและสง่างามแก่บ้านเมือง และมีสวนเป็นรมณียสถานที่หย่อนใจของประชาชนมาจนบัดนี้"

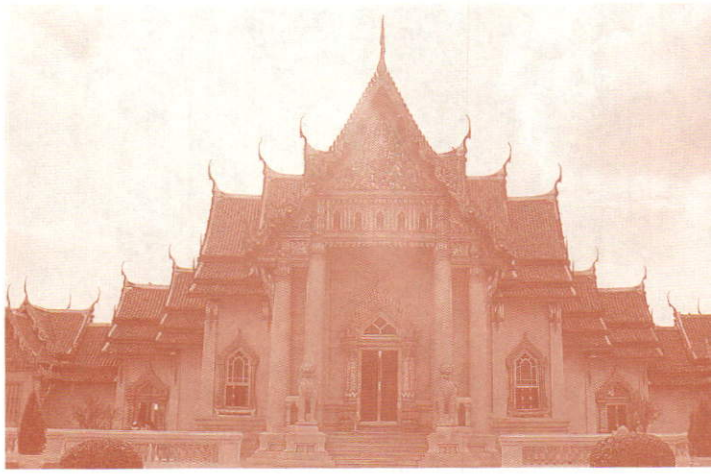

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ถ้าเรามองดูแผนที่กรุงเทพฯ แล้ว นายนิจ หิญชีระนันทน์ สถาปนิก นักผังเมือง เคยเปรียบบริเวณพระบรมมหาราชวัง วังหน้า และวัดพระเชตุพนฯ ซึ่งเป็นย่านวัฒนธรรมว่าเหมือนหัวแหวน เปรียบคลองคูเมืองชั้นต่างๆ ว่าเหมือนวงแหวน แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวทรงเปรียบแผนที่กรุงเทพฯ ว่า *"เหมือนกระดองปู"* ครั้นเกิดสวนดุสิตขึ้นเลยกลาย

เป็นรูปช้าง ดังพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปถึงสมเด็จฯ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ขณะทรงศึกษาอยู่ต่างประเทศ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๙ *(พ.ศ. ๒๔๔๓)* ว่า

"ถึงชายบริพัตร ด้วยกรมแผนที่เขาเติมสวนดุสิตลงในแผนที่ของเดิม ซึ่งแต่ก่อนว่างขาวอยู่เฉยๆ ไม่ได้ตรวจเพราะไม่มีอะไร แล้วเขาตีพิมพ์แจกตามกระทรวงต่างๆ บ้าง ขายบ้าง แต่ไม่ได้ให้พ่อ ไม่รู้ว้าเพราะเหตุใด ทีเขาจะเหนว่ายังเลวอยู่ เพราะต้นฉบับแผ่นโตมีอยู่แล้ว เมื่อได้ทราบข่าวแลได้เหนตัวอย่างซึ่งเขาทำเปนม้วนสำหรับขึงฝา จึงได้ให้เขาติดทำเป็นเล่มสำหรับที่จะส่งออกมาให้เพราะเหนมีอินตาเรสต์เกี่ยวข้องอยู่บ้างทุกๆ คน ได้หมายเลขบ้านใครต่อใครออกมาพอให้รู้เป็นเค้า

แต่แผนที่นี้ยังเปนแผนที่โบราณที่ทำตั้ง ๑๐ ปีล่วงมาแล้ว โดยมากเติมลงแต่ตอนข้างเหนือเท่านั้น ตอนในเมืองไม่ใคร่จะได้แก้ไขอันใด เพราะการเปลี่ยนแปลงเพิ่งมีขึ้นใน ๔, ๕ ปีนี้โดยมาก มีแปลกอย่างเดียวที่จะให้เห็นว่า บางกอกแต่ก่อนกล่าวกันว่าเหมือนรูปกระดองปูนั้นเดี๋ยวนี้ได้กลายเป็นรูปช้าง เพราะเกิดมีสวนดุสิตเป็นใบหูขึ้น..."

เมื่อพื้นที่สวนดุสิตสามารถติดต่อกับบริเวณภายในพระนครได้สะดวก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จฯไปประทับแรม ณ วังสวนดุสิตเนืองๆ ดังนั้น จึงโปรดให้สร้างที่ประทับถาวรขึ้นเป็นองค์แรก คือ **พระที่นั่งวิมานเมฆ**

พระที่นั่งวิมานเมฆ

ในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลตะวันออก เสด็จประทับแรม ณ พระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง ได้ทอดพระเนตรเห็นพระที่นั่งมันธาตุโรจน์ ซึ่งโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ แต่ยังไม่ทันเสร็จสมบูรณ์ ก็เกิด *"วิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒"* การก่อสร้างจึงชะงักไป และพระองค์ท่านมิได้เสด็จประพาสเมืองชายทะเลแถบนั้นอีกจนถึงครั้งนี้ มีพระราชดำริว่า เกาะสีชังเวลานั้นไม่ได้เป็นที่เสด็จประ

พระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง

พาสบ่อยๆ เหมือนเมื่อก่อน สมควรจะรื้อพระที่นั่งนี้ไปปลูกที่สวนดุสิตสำหรับใช้เป็นที่ประทับแรมได้ตามพระราชประสงค์ทุกเมื่อ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชสงคราม *(กร หงสกุล ครั้งยังเป็นพระราชโยธาเทพ)* เป็นนายงานจัดการรื้อพระที่นั่งมันธาตุรัตนโรจน์ จากเกาะสีชังมาสร้างขึ้นในสวนดุสิต ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์ในวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ พระราชทานนามว่า **"พระที่นั่งวิมานเมฆ"** นับเป็นพระที่นั่งองค์แรกที่สร้างขึ้นเป็นการถาวรในบริเวณสวนดุสิต

พระที่นั่งวิมานเมฆนี้ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงออกแบบ สร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลัง เป็นอาคารยาวสองปีกตั้งฉากกัน ด้านหนึ่งขนานกับอ่างหยกทางทิศใต้ อีกด้านหนึ่งขนานกับคลองร่องไม้หอมทางทิศตะวันออก แต่ละด้านยาว ๖๐ เมตร เป็นอาคารสองชั้น ยกพื้นสูง เว้นแต่ตอนที่ประทับซึ่งเป็นบริเวณที่เรียกว่า *"แปดเหลี่ยม"* นั้นสร้างเป็นสามชั้น ชั้นที่อยู่ติดดินก่ออิฐถือปูน ส่วนที่อยู่เหนือขึ้นไปจากนั้นเป็นเรือนไม้ทั้งสิ้น ห้องทั้งหมดมี ๓๑ ห้อง ไม่รวมระเบียง ลักษณะเป็นห้องชุดแต่มีประตูติดต่อถึงกัน แต่ละห้องมีอัฒจันทร์ขึ้นลงระหว่างชั้นไม่ปะปนกัน ส่วนกว้างที่สุดวัดได้ ๓๕ เมตร ส่วนกว้างทั่วไป ๑๕ เมตร ส่วนสูงวัดถึงเพดานชั้นสามสูง ๒๐ เมตร วัดถึงยอดปลายแหลมของหลังคาพระที่นั่งได้ ๒๕ เมตร ตรงปลายสุดด้านทิศตะวันตกบริเวณแปดเหลี่ยมนั้น มีโรงเพิร์นขนาดใหญ่ เป็นเรือนต้นไม้สำหรับพระราชวังสวนดุสิต ภายในโรงเพิร์นมีน้ำพุ

พระที่นั่งวิมานเมฆคล้ายกับตั้งอยู่กลางเกาะ มีน้ำล้อมรอบ เพราะมีคลองร่องไม้หอมอยู่ทางทิศตะวันออก มีอ่างหยกอยู่ทางทิศใต้ มีคลองรางเงินอยู่ทางทิศตะวันตก และมีคลองคาบแผ่นกระจกอยู่ทางทิศเหนือ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แน่งน้อย ศักดิ์ศรี อธิบายรูปแบบสถาปัตยกรรมพระที่นั่งองค์นี้ไว้ในหนังสือ **"มรดกสถาปัตยกรรมกรุงรัตนโกสินทร์"** ว่า

"ลักษณะเด่นของพระที่นั่งองค์นี้ คือ เป็นพระที่นั่งไม้สักหลังเดียวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีการประดับไม้ฉลุลายที่ชายคา มีบันไดเวียนทำด้วยไม้สักทั้งโครงสร้างและตัวบันได อีกทั้งมีขนาดใหญ่กว่าบันไดเวียนที่สร้างในรัชกาลนี้โดยทั่วไป ซึ่งบันไดเวียนนี้เป็นลักณะเด่นประจำรัชกาลก็ว่าได้"

ระหว่างที่มีการก่อสร้างที่ประทับในสวนดุสิต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดเบญจมบพิตรพร้อมกันไปด้วย การก่อสร้างพระ

พระที่นั่งวิมานเมฆด้านอ่างหยก จะเห็นส่วนที่เป็น ๓ ชั้น รูป ๘ เหลี่ยม ซึ่งเคยเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และศาลาท่าน้ำซึ่งยื่นลงไปในอ่างหยก อันเป็นสระน้ำอยู่ด้านทิศใต้

มุมหนึ่งของพระที่นั่งวิมานเมฆ

ศาลาท่าน้ำ ซึ่งสร้างยื่นลงไปในอ่างหยก จะแลเห็นพระตำหนักเรือนต้นอยู่ฝั่งตรงข้าม

ห้องรับรองฝ่ายหน้า ปัจจุบันจัดแสดงเครื่องเงิน ฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ รวมทั้งเครื่องเงินฝีมือช่างชาวจีนเมืองเชี่ยงไฮ้ ที่เรียกว่า "เครื่องเงินเชี่ยงไฮ้"

ห้องพระโรง (ห้องโปร่ง) ประดิษฐานพระบรมรูปเขียนสีน้ำมันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชอาสน์ที่สำคัญ ๔ พระองค์ พระราชอาสน์องค์ที่บุกำมะหยี่สีแดง รัชกาลที่ ๕ โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษาสมมงคลเสมอด้วยสมเด็จพระอัยกาธิราช (รัชกาลที่ ๒) เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๒ พระราชอาสน์องค์นี้รัชกาลปัจจุบันได้โปรดให้ใช้ถึง ๒ ครั้งด้วยกัน คือ พ.ศ. ๒๕๓๑ ในพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก และครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก

อีกมุมหนึ่งภายในห้องห้องพระโรง

ห้องเจวีด มีโต๊ะหมู่บูชาแบบจีน และพระบรมรูปเขียนสีน้ำมันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ห้องโถงแปดเหลี่ยม ชั้นล่างเดิมเป็นห้องประทับทรงพระสำราญของรัชกาลที่ ๕ บันไดที่เห็นในภาพเป็นบันไดส่วนพระองค์ สำหรับเสด็จพระราชดำเนิน ไปยังชั้น ๒ และห้องส่วนพระองค์ ชั้น ๓ ปัจจุบันจัดเป็นห้องแสดงเครื่องกระเบื้องนานาชาติ

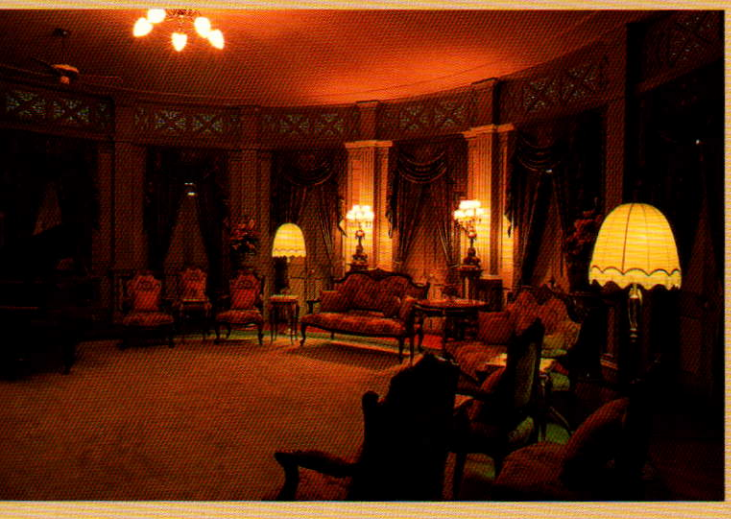

(ซ้าย) ห้องเปียโน เป็นห้องโค้งครึ่งวงกลม ด้านซ้ายมีเปียโนไม้จำหลักตราแผ่นดิน ซึ่งรัชกาลที่ ๕ ทรงสั่งซื้อมาจากประเทศอังกฤษ

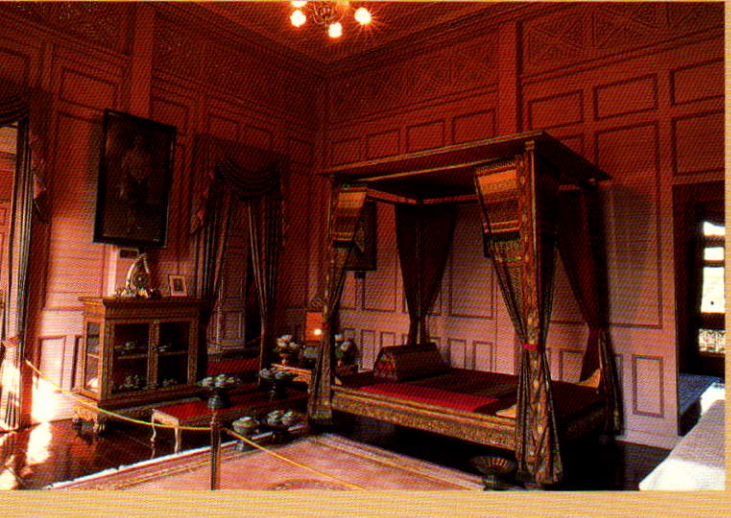

(บน) ห้องเครื่องโลหะ ในหมู่ห้องสีเขียว ปัจจุบันจัดแสดงของที่ระลึกจากต่าง ประเทศ รถเทียมม้าแกะสลักที่ตั้งอยู่กลางห้อง เป็นรถเทียมม้า ๓ ตัว ที่ เรียกว่า แบบทรอยก้า พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ แห่งประเทศรัสเซียส่งมา ถวาย

(ล่างซ้าย) ห้องเจ้านายฝ่ายใน หนึ่งในหมู่ห้องสีชมพู

ที่นั่งวิมานเมฆใช้เวลาเพียงปีเดียวก็แล้วเสร็จ โปรดให้มีการเฉลิมพระที่นั่งเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์ ๒๕ รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ รุ่งขึ้นพระสงฆ์คณะนี้เข้ามารับพระราชทานฉันแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินนำพระสงฆ์เที่ยวชมพระที่นั่งวิมานเมฆจนทั่วด้วยพระองค์เอง นับแต่นั้นมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาประทับที่พระที่นั่งวิมานเมฆ พร้อมด้วยพระมเหสี พระสนมเอก และพระราชธิดาหลายพระองค์

พระที่นั่งวิมานเมฆเป็นแหล่งกำเนิดพระราชนิพนธ์ เรื่องหนึ่งคือ *"เงาะป่า"* เป็นบทละครรักสะเทือนใจที่จบลงแบบโศกนาฏกรรม และเป็นนิยายรักของพวกเงาะชาวป่าในภาคใต้ที่เคยเสด็จทอดพระเนตรความเป็นอยู่ และทรงนำเงาะชื่อ *คนัง* มาเลี้ยงเป็นมหาดเล็ก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลาในการพระราชนิพนธ์เรื่อง *"เงาะป่า"* เพียง ๘ วัน ช่วงเวลาประทับพักฟื้นหลังจากประชวรพระโรคไข้จับสั่น ดังพระราชนิพนธ์คำนำในหนังสือเรื่องนี้ว่า

"เมื่อเดือนก่อนนี้จับไข้ไป ๒ วัน ครั้นหยุดจับแล้วหมอให้หยุดทำงาน สำหรับเปนเวลากินยาควินิน

ห้องทรงพระอักษร เป็นส่วนหนึ่งของห้องแปดเหลี่ยม ชั้น ๒ ด้านในสุดเป็นโต๊ะทรงอักษร

ต่อไปอีกแปดวัน นอนจนหลังแข็ง แลอ้างว้างไม่มีอะไรจะทำ ครั้นจะคิดอะไรให้เปนเรื่องจริงจัง แลเขียนให้ดีจริง กำลังไม่สู้จะบริบูรณ์ จึงได้

อีกด้านหนึ่งมีพระบรมฉายาลักษณ์ของพระเจ้าอุมแบร์โตที่ ๑ แห่งประเทศอิตาลี ประดับอยู่ที่ผนัง

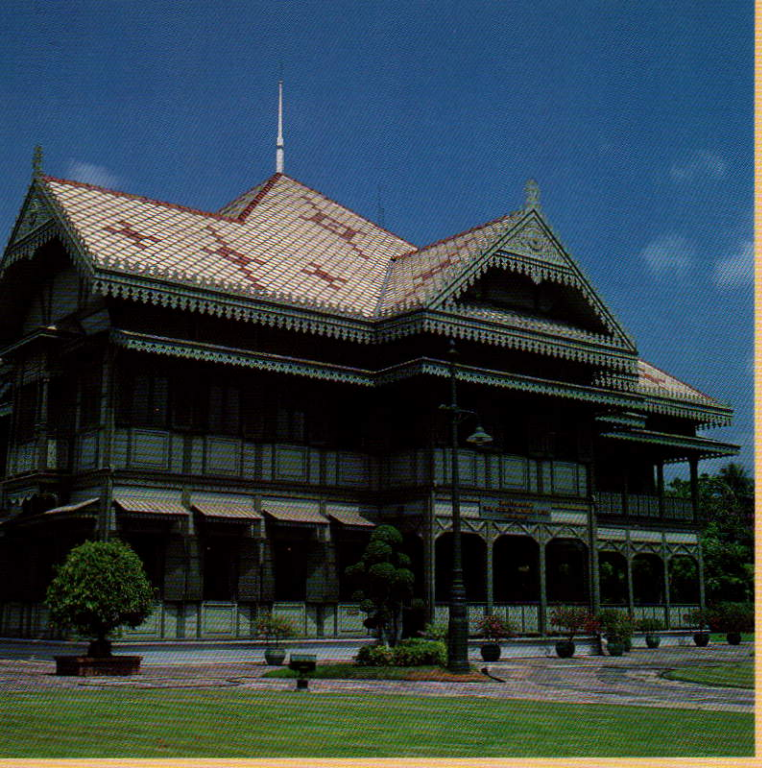

พระตำหนักสวนหงส์ที่จำลองขึ้นใหม่เป็นตำหนักไม้ ๒ ชั้น ประณีตงดงามด้วยลายไม้ฉลุลาย เป็นที่ประทับของสมเด็จพระศรีสวรินทิราพระบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

เอากระดาษมาเขียนๆ เรื่องที่ไม่เปนแก่นสานคุมเปนเรื่องขึ้นเล่นพอให้เพลินใจ เมื่อถึงกำหนด ๘ วัน เปนต้องจบเรื่องทันที จะทำต่อไปอีกไม่ได้ เมื่อเวลาว่างได้เอามามองแก้ไขขยายที่แคบให้กว้างขึ้น บางแห่งแก้กลอนแก้ถ้อยคำที่ซ้ำซากพลาดพลั้งเหนว่าเรียบร้อยพอใช้ได้ จึงได้คิดจะพิมพ์ไว้ไม่ให้สูญ เพราะนึกเสียดายแลฟังร้องก็เพราะดีอยู่"

เมื่อรัชกาลที่ ๕ เสด็จสวรรคตแล้ว ถึงรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิ์ศจี พระวรราชชายา มาประทับ ณ พระที่นั่งวิมานเมฆ ราวพ.ศ. ๒๔๖๘ เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิ์ศจีทรงย้ายไปประทับที่ตำหนักในสวนหงส์ บริเวณพระราชวังสวนดุสิตเช่นเดียวกัน นับแต่นั้นเป็นต้นมา พระที่นั่งวิมานเมฆก็มิได้ใช้เป็น ที่ประทับของเจ้านายพระองค์ใดอีก ได้แต่ปิดร้างใช้เป็นที่เก็บรักษาพัสดุของสำนักพระราชวังเท่านั้น

พระที่นั่งวิมานเมฆมิได้ใช้งานเป็นเวลานานกว่า ๕๐ ปี จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๕ ในมหามงคลสมัยสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์และพระบรมราชจักรีวงศ์ ๒๐๐ ปี สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงสำรวจพบว่าพระที่นั่งวิมานเมฆเป็นพระที่นั่งสร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลังยังคงอยู่ในสภาพดี มีภาพถ่ายฝีพระหัตถ์และศิลปวัตถุของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซ่อมรักษาเพื่อจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว และเป็นสมบัติของชาติสืบไป สำนักพระราชวังได้รับสนองพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการดำเนินการและประสานงานการซ่อมพระที่นั่งวิมานเมฆจนเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ใช้เป็นสถานที่จัดงาน **"สองร้อยปีแห่งสายสัมพันธ์"** ที่โปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นในวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมพระที่นั่งแห่งนี้ได้ทุกวัน

พระตำหนักเรือนต้น

ระหว่างประทับอยู่ที่พระที่นั่งวิมานเมฆ ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ปลูกเรือนไทยภาคกลางขึ้นหมู่หนึ่งริมอ่างหยกตรงข้ามกับพระที่นั่งวิมานเมฆส่วนแปดเหลี่ยม มีสะพานเหล็กทอดถึงกัน พระราชทานนามว่า *"เรือนต้น"* เพื่อใช้เป็นที่สงัดสำหรับจะปรึกษาหารือข้อราชการที่ไม่ต้องการให้ใครได้ยิน ดังสำเนาพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงสมเด็จฯ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ขณะทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศ ขอให้ช่วยหาเครื่องเรือนสำหรับใช้กับเรือนต้นว่า

"เรื่องเครื่องเรือนที่พ่อจดหมายไปฉบับก่อนนั้น แปลว่ากำลังชุลมนเหนื่อยเตมที ก็คิดสำหรับใช้บันเทาทุกข แลประกอบด้วยเหตุผลอยู่นิดหนึ่ง คือหาที่รโหฐาน (คือที่สงัด) สำหรับจะพูดจาปฤกษาราชการกันยากนัก มีคนคอยเอียงหูฟังได้เสมอๆ รอบไป จึงคิดจะทำเรือนหลังนี้เพื่อจะให้มันโทนเปลี่ยวอยู่ในกลางป่า สำหรับได้ปฤกษาหารือกันสดวกฤๅอีกนัยหนึ่งก็เปนหอพราหมณ์สำหรับไปอยู่ให้เงียบสงัด จะได้ไม่ต้องกริ้วใครๆ เพราะถ้ายุ่งหนักแล้วออกจะชวนกริ้วๆ แต่การมันไม่แล้วได้ดังใจ..."

พระตำหนักเรือนต้นซึ่งเป็นเรือนไทยแบบเรือนหมู่ มีหลายหลังประกอบเข้าด้วยกัน ศาตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แน่งน้อย ศักดิ์ศรี อธิบายว่า *"มีลักษณะพิเศษคือมีผนังกั้นแยกกันระหว่างฝ่ายหน้า (ชาย) และฝ่ายใน (หญิง) โดยเฉพาะซึ่งในหมู่เรือนไทยทั่วไปไม่มี"*

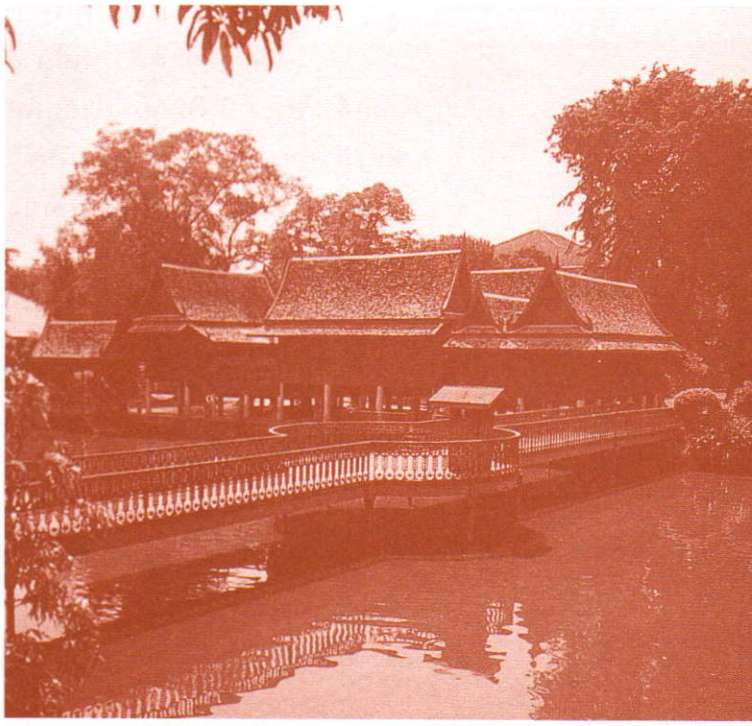

เรือนต้นเป็นพระตำหนักไม้แบบเรือนไทยอย่างที่อาศัยของคหบดีภาคกลาง ลักษณะเป็นเรือนหมู่ มีนอกชานแล่นกลาง มีซุ้มพระทวารทางเข้าตั้งอยู่ระหว่างเรือน ๒ หลัง

เมื่อสร้างเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการขึ้นเรือนต้นใน พ.ศ. ๒๔๔๗ ต่อมาทรงใช้เป็นที่เสด็จออกให้บรรดา *"เพื่อนต้น"* ที่ทรงรู้จักมักคุ้นเมื่อครั้งเสด็จประพาสต้นมาเฝ้าแหนในบรรยากาศที่เป็นกันเอง

พระที่นั่งอภิเศกดุสิต

ในเวลาเดียวกันกับที่มีการก่อสร้างพระที่นั่งวิมานเมฆอยู่นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้สร้างท้องพระโรงขึ้นสำหรับวังสวนดุสิตพระราชทานนามว่า *"พระที่นั่งอภิเศกดุสิต"* โดยสร้างเป็นพระที่นั่งไม้ชั้นเดียวหลังยาว อยู่ทางทิศตะวันออกของพระที่นั่งวิมานเมฆ มีคลองร่องไม้หอมกั้นแนวระหว่างพระที่นั่งทั้งสององค์ พระสถิตย์นิมมานการ และพระยาราชสงคราม *(กรหงสกุล)* เป็นนายงานก่อสร้างเช่นเดียวกับพระที่นั่งวิมานเมฆ เริ่มก่อสร้างในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๕ มาแล้วเสร็จปลาย พ.ศ. ๒๔๔๗

พระที่นั่งอภิเศกดุสิตเป็นสถาปัตยกรรมรุ่นเดียวกับพระที่นั่งวิมานเมฆกล่าวคือ เป็นอาคารไม้ที่ได้รับอิทธิพลการก่อสร้างแบบตะวันตก มีลายฉลุงดงาม องค์พระที่นั่งแม้จะมีขนาดเล็กแต่งดงามด้วยฝีมือช่างอย่างเอก เริ่มตั้งแต่ฝีมือฉลุลายไม้ต่างๆ ลวดลาย ปูนปั้นหน้าบันเป็นตราแผ่นดินที่มุขหน้าและมุขหลังของพระที่นั่ง แม้กระทั่งลวดลายเพดาน และกระจกสีที่คอสองของพระที่นั่งล้วนแล้วแต่งดงามอย่างยิ่ง ทางด้านเหนือของท้องพระโรงพระที่นั่งอภิเศกดุสิตทอดพระที่นั่งกงไว้องค์หนึ่ง

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ *(นพ ไกรฤกษ์)* บันทึกไว้ว่า

"เมื่อสร้างพระราชมณเฑียรขึ้นที่สวนดุสิตแล้ว ทรงย้ายมาประทับแรมที่พระที่นั่งวิมานเมฆ วันจันทร์เป็นวันประชุมเสนาบดีที่พระที่นั่งวิมานเมฆก่อนเวลาประชุมบางทีก็มีการออกขุนนางที่พระที่นั่งอภิเศกดุสิต ทรงพระราชดำเนินทักทายปฏิสันถารทั่วกัน เมื่อสร้างพระที่นั่งอัมพรสถานแล้ว ก็ย้ายมาประทับที่พระที่นั่งอัมพรสถาน ที่ประชุมเสนาบดีก็ย้ายตามมาประชุมที่พระที่นั่งด้วยจนตลอดรัชกาล"

ในสมัยต่อมา หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานพระที่นั่งอนันตสมาคมให้เป็นที่ประชุมรัฐสภาแห่งชาติ พระที่นั่งอภิเศกดุสิตจึงได้ใช้เป็นที่ทำการของสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ต่อมามีการสร้างสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาแห่งใหม่ขึ้น พระที่นั่งองค์นี้จึงได้คืนกลับมาอยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวังดังเดิม

ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระเทพรัตน-

พระที่นั่งอภิเศกดุสิต เป็นพระที่นั่งไม้ชั้นเดียวหลังยาว ฉลุลายไม้งดงามมาก ซึ่งได้รับอิทธิพลของศิลปะมัวร์(อาหรับ)

พระเฉลียงด้านหน้าทางทิศตะวันออก พระที่นั่งอภิเศกดุสิต

ลายฉลุไม้อันละเอียดงดงามที่พระที่นั่งอภิเศกดุสิต

ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธาน จัดพระที่นั่งอภิเศกดุสิตเป็น *"พิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพถาวรขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย"* เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในวโรกาสเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ โดยมีสำนักพระราชวัง มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ร้านจิตรลดา และกรุงเทพมหานคร ร่วมดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมองค์พระที่นั่งและตกแต่งภายใน ตลอดจนปลูกต้นไม้ จัดภูมิทัศน์โดยรอบให้แลดูงดงาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพ พระที่นั่งอภิเศกดุสิต พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กราบบังคมทูลว่า

"พิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพนี้ จัดแสดงผลงานศิลปะแขนงต่างๆ ของสมาชิกศิลปาชีพ จะเปิดให้ประชาชนทั่วไปชมได้ทุกวัน ผู้เข้าชมจะได้เห็นผลงานศิลปวัตถุอันสร้างอย่างประณีตวิจิตรบรรจงของสมาชิกศิลปาชีพ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เยาวชนลูกชาวนาชาวไร่มารับการฝึกฝนและผลิตงานเหล่านี้ออกมาตามพระราชประสงค์ ทรงอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมไทย และทรงพระราชดำริให้ทำขึ้นใหม่ ชาวต่างประเทศที่ไม่เคยเฝ้าสมเด็จพระบรมราชินีนาถเลย ก็จะได้ตระหนักในพระปัญญาบารมีที่ทรงบันดาลให้มีขึ้น เป็นการเล่าปากต่อปากกันเองในนานาประเทศ พระเกียรติคุณจะกำจรกำจายไปไม่สิ้นสุด ผู้ดำเนินการพิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพถาวรนี้ได้แก่ กรรมการมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เจ้าหน้าที่กองศิลปาชีพ นางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสุภาพสตรีอาสามัคร"

ผลงานศิลปาชีพที่นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งอภิเศก

สนิมเหล็กเกิดแต่เนื้อในตน

สุธี อากาศฤกษ์

เหล็กเป็นโลหะที่ได้มาจากการถลุงแร่ธาตุชนิดหนึ่ง โดยธรรมชาติเหล็กแม้จะเป็นโลหะที่ได้ถลุงแล้ว แต่ก็ไม่วายที่จะเกิดสนิมเหล็กขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพแวดล้อมเป็นต้นเหตุ หากไม่รู้จักบำรุงรักษาก็จะเกิดสนิมขึ้น ฉันใดก็ดีเช่นเดียวกับคนเรา หากปล่อยให้ **"อวิชชา"** ครอบงำจิตใจแล้วก็รังแต่จะเกิดโทษที่เป็นทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่นเป็นส่วนรวม ฉะนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระบวนการของชีวิตเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ มีเกิดขึ้นดำรงอยู่แล้วย่อมเสื่อมสลายไปตามเหตุปัจจัย เช่นเดียวกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ การบริหารและสังคม ขณะนี้เป็นที่น่าวิตกอย่างยิ่ง ความเปลี่ยนแปลงและผันผวนทางการเมืองทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ การบริหารงานขาดประสิทธิภาพ ความเป็นอยู่ในสังคมเสื่อมทราม ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถ้านับเวลาก็ค่อนข้างจะยาวนานพอสมควร มีปฏิวัติและรัฐประหารเกิดขึ้นหลายครั้ง รวมทั้งได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญหรือยกเลิกรัฐธรรมนูญไปแล้วหลายฉบับ ความจริงก็เป็นเรื่องธรรมดา ถ้าการเปลี่ยนแปลงใดๆ เป็นไปเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ดีขึ้น แต่สิ่งที่น่าจะตระหนักหรือทำความเข้าใจไว้บ้างก็ได้แก่ วิกฤติศรัทธาทางการเมืองที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง ทั้งนักการเมืองเองก็ดีหรือบุคคลอื่นใดก็ดี ทั้งที่สนับสนุนหรือคัดค้าน

"เมื่อใดมีความรุนแรงเกิดขึ้นจนถึงขั้นทำลายบรรยากาศทางการเมืองให้เลวร้ายลง เมื่อนั้นก็มักจะก่อให้เกิดผลกระทบสะท้อนความเสียหายไปถึงเศรษฐกิจและสังคมด้วย"

ซึ่งถือเป็นบุคคลแวดล้อมกรณี ต่างก็มักจะเป็นต้นเหตุตอกย้ำเหตุการณ์ให้รุนแรงขึ้นเสมอ เนื่องจากประชาชนมีการตื่นตัวและใช้สิทธิใช้เสียงตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ซึ่งบางครั้งด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็อาจจะใช้สิทธิและเสรีภาพเกินขอบเขตไปบ้าง เมื่อใดมีความรุนแรงเกิดขึ้นจนถึงขั้นทำลายบรรยากาศทางการเมืองให้เลวร้ายลง เมื่อนั้นก็มักจะก่อให้เกิดผลกระทบสะท้อนความเสียหายไปถึงเศรษฐกิจและสังคมด้วย ฉะนั้น จึงน่าสังเกตว่าเหตุของความเสื่อมถอย ไม่เป็นไปตามหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่ดีงามก็เพราะคนเรานี่เอง

๑. การใช้สิทธิและเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์โฆษณา หรือการแสดงออกทางการเมือง ผู้พูดหรือผู้กระทำการมักไม่ได้คำนึงถึงความเสียหาย หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับส่วนรวม เมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์หรือการพูดจากันปากต่อปากจนเป็นปัญหาบานปลาย ก็มักจะเกิดความขัดแย้งขึ้น สร้างความสับสนให้เกิดขึ้นในบ้านเมือง

๒. การตอบคำถามในการให้สัมภาษณ์ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือการแสดงออกของประชาชนบางคนหรือบางกลุ่ม บางคณะ ผู้ให้สัมภาษณ์ชอบให้สัมภาษณ์ทวนกระแสความคิดของผู้อื่น โดยไม่มีหลักการที่ถูกต้องหรือชอบธรรม จนเกิดเป็นเรื่องความขัดแย้งขึ้น

๓. การตั้งคำถามนำในการสัมภาษณ์เป็นต้นเหตุสำคัญ เพราะผู้ตั้งคำถามชอบยกประเด็นความขัดแย้งขึ้นถามหรือสัมภาษณ์ เป็นเหตุให้ผู้ตอบจำเป็นต้องตอบ โดยไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ แม้แต่เรื่องนั้นๆ จะส่อหรือนำไปสู่การยุแหย่ให้แตกความรักความสามัคคี

๔. คนบางคนยังต้องการพัฒนาการด้านจิตใจ หรือจริยธรรม รวมตลอดถึงการมีคุณธรรมที่ดีเพื่อปรับปรุงตัวเองตามวุฒิภาวะ เพราะเชื่อว่าปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของความเสื่อมมาจากการขาดความรับผิดชอบ โดยความไร้สำนึกทั้งในหน้าที่ราชการหรือในฐานะส่วนตัว คือหน้าที่พลเมืองดี

๕. ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานหรือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทั้งการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

จากความเสื่อมสลายตามเหตุปัจจัยต่างๆ ดังกล่าว น่าจะเป็นตัวแปรอันสำคัญ ในการก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธาทางการเมือง หากไม่รู้จักสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมืออันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐนักการเมือง กับประชาชนแล้ว การพัฒนาสถาบันชาติก็ย่อมจะไร้ผล เปรียบเสมือน **"สนิมเหล็กเกิดแต่เนื้อในตน"**

จุดยืนในการดำเนินชีวิต ของแต่ละคนควรเน้นที่ไหน

ระพี สาคริก

ทันทีที่กล่าวว่า **"ควรถือสัจจะ"** หลายคนมักเข้าใจความหมายได้แต่เพียงว่า **"ควรพูดคำไหนคำนั้น"** เท่านั้นเองซึ่งจริงๆ แล้ว แนวคิดดังกล่าวยังไม่อาจสะท้อนภาพให้มั่นใจได้ว่าสามารถหยั่งลงถึงรากฐานจริง ดังนั้น หากนำมาใช้ปฏิบัติคงไม่แน่ว่าจะได้ผลสมตามเป้าหมาย จึงควรจะได้นำมาทบทวนเสียใหม่ เพื่อให้มีเหตุและผลชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าเก่า

เท่าที่ชีวิตตนดำเนินมาแล้ว ไม่ว่าใคร จะรู้สึกว่าสั้นหรือยาวแค่ไหน หากเน้นความสนใจในการทำงานโดยมุ่งให้ความสำคัญที่คนระดับล่างอย่างต่อเนื่อง และสามารถรักษากระแสดังกล่าวไว้ในหัวใจตัวเองเป็นธรรมชาติได้อย่างมั่นคง กับอีกด้านหนึ่งก็ให้ความสนใจในการนำเอาปัญหาต่างๆ ซึ่งพบเป็นสัจธรรมอยู่ในวิถีชีวิตไม่ว่าเรื่องใดมา คิดค้นหาความจริงให้ถึงที่สุดเท่าที่สติปัญญาของตนในแต่ละช่วงจะสามารถกระทำได้ ย่อมช่วยให้มองเห็นความจริงชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับว่า **"แท้จริงแล้ว ปัญหาต่างๆ เกิดจากเหตุปัจจัยซึ่งอยู่ในความรู้สึกของตนโดยแท้"**

อนึ่ง หากใช้พื้นฐานแนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐาน เพื่อตั้งคำถามขึ้นมาถามตัวเองว่า **"เราแต่ละคนเกิดมาเพื่ออะไร"** บุคคลผู้ซึ่งมีการนำปฏิบัติและวิเคราะห์หาเหตุผลจนสามารถเข้าถึงความจริงได้แล้ว ย่อมมองเห็นคำตอบอย่าง

"สื่อซึ่งคนผู้มีกิเลสอยู่ในรากฐานได้ใช้โอกาสกำหนดการเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งมาถึงขั้นซึ่งมักเรียกกันว่า ไฮเทค หรือไอที ก็สุดแต่คนจะเรียก เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากความอยากของคนโดยแท้"

ชัดเจนว่า **"เพื่อการเรียนรู้"** หาใช่เพื่อหวังสิ่งนั้นสิ่งโน้นไม่ นอกจากนั้นยังสานความเข้าใจต่อไปได้ว่า **"การเรียนรู้คงไม่ได้หมายความแต่เพียงสิ่งของต่างๆ รวมถึงวิธีการปฏิบัติ ซึ่งอยู่ท่ามกลางบรรยากาศรอบด้านของวิถีชีวิตเท่านั้น"** ดังนั้น หากยิ่งสนใจสิ่งต่างๆ ดังกล่าว แม้เน้นการเรียนในห้องเรียนซึ่งอยู่ภายใต้ระบบการจัดการโดย **"กระแสที่เกิดจากความอยากของคน"** หากมีเป้าหมายอยู่ที่ **"การเรียนรู้ความจริงซึ่งสานจากทุกเรื่อง หวนกลับมาสู่ทิศทางที่มุ่งสู่ความเป็นหนึ่งเดียวอันมีอยู่แล้วในรากฐานตนเอง"** ก็คงเป็นไปได้ยาก

วันหนึ่งเมื่อไม่นานมานี้ ผู้เขียนได้ยินคำกล่าวจากคนในรายการธรรมะทางสถานีโทรทัศน์รายการหนึ่งความว่า **"ใครจะคิดทำอะไรก็ตาม ควรจะต้องใกล้วัดเข้าไว้"** หลังจากรับฟังแล้วทำให้สานความคิดต่อไปถึงอีกภาพหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากการมองสู่มุมกลับอันทำให้เกิดทรรศนะที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาสรรพสิ่งต่างๆ ได้อย่างรอบคอบยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **"การเข้าใจถึงความจริงจากรากฐานที่อิสระเกิดจากผลการชำระล้างสิ่งเปรอะเปื้อนภายในจิตใจออกได้ ย่อมถือว่าคือสิ่งอันล้ำค่าสำหรับใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคตให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น"**

ถัดจากนั้นมาอีกไม่กี่วัน ก็มีสิ่งซึ่งพบจากรายการธรรมะทางโทรทัศน์อีกเช่นกัน หลังจากพระสงฆ์บรรยายเรื่องราวต่างๆ ซึ่งเชื่อว่าคือธรรมะจบลงแล้ว ผู้ประกาศปิดรายการก็กล่าวต่อไปว่า **"ทุกวันนี้เราเน้นพัฒนาคนให้มีคุณภาพ จึงต้องมุ่งความสำคัญที่การจัดการศึกษาและจริยธรรมในสังคม"** แล้วทิ้งท้ายไว้โดยขาดการเชื่อมโยงต่อไป ซึ่งน่าจะหวนกลับมาเน้นที่ **"การมองเห็นความจริงในตนเอง"** เช่นเดียวกันกับกรณีซึ่งกล่าวมาแล้ว เสมือนกระแสในสังคมที่พยายามตอกย้ำให้เยาวชนคนรุ่นหลังจำต้องตกอยู่ในสภาพ **"หลุดจากรากฐานตัวเอง"** มากขึ้น

ทุกวันนี้เราพบความจริงได้ว่า **"สื่อในด้านวัตถุมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ห่างจากคนมากขึ้นเป็นลำดับ"** จนกระทั่งถึงขั้นซึ่งบางคนสารภาพความจริงออกมาจากรากฐานตัวเองว่า **"สื่อซึ่งอยู่บนฐานวัตถุสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ถึงระดับธรรมชาติ"** ซึ่งจริงๆ แล้ว ถ้าไม่ลืมตัวเองจนขาดการคิดได้ว่า **"สื่อซึ่งคนผู้มีกิเลสอยู่ในรากฐานได้ใช้โอกาสกำหนดการเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งมาถึงขั้นซึ่งมักเรียกกันว่า ไฮเทค หรือ ไอที ก็สุดแต่คนจะเรียก เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจาก**

ความอยากของคนโดยแท้" จึงน่าจะสามารถรู้เท่าทันว่า **"เป็นธรรมชาติที่ขาดจิตวิญญาณของความเป็นคน"**

ดังนั้น การจัดการศึกษาที่ผ่านระบบนี้หากเน้นการปฏิบัติด้านเดียวและไปไกลยิ่งขึ้น นอกจากไม่ช่วยให้เยาวชนคนรุ่นหลังสามารถยืนอย่างมั่นคงอยู่บนรากฐานตนเองแล้ว ยังส่งผลทำลายลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก ยกเว้นผู้ซึ่งมีความลึกซึ้งแข็งแกร่งถึงระดับที่สามารถต้านกระแสดังกล่าวแล้วได้ ย่อมส่งผลดีแก่ตัวเองอย่างท้าทายที่จะเรียนรู้เพิ่มขึ้น

ในเมื่อหลักธรรมได้ชี้ถึงสัจธรรมไว้อย่างชัดเจนว่า **"เมื่อมีสิ่งนั้น จึงมีสิ่งนี้"** ดังนั้น สิ่งที่ปรากฏขึ้นและนำมาใช้เป็นกรณีตัวอย่างเพื่อการเรียนรู้เช่นเรื่อง **"แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของไอที"** เมื่อมีแล้วย่อมมีกรณี **"โคลนนิงซึ่งนำมาใช้กับคน"** และคนก็ออกมาคัดค้านกันเอง หากถือว่าคือเรื่องหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ก็น่าจะช่วยให้มองเห็นและเข้าใจถึงความหมายของสัจธรรมของการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นธรรมจักรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ขออนุญาตหวนกลับไปพิจารณาประเด็น **"ใกล้วัด"** อีกครั้งหนึ่ง หากจะกล่าวว่าวัดเป็นรูปแบบลักษณะหนึ่งซึ่งปรากฏผลจากการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานวัฒนธรรมทางศาสนาก็คงไม่น่าจะผิดไปจากความจริงมากนัก และถ้ามุมมองนี้มีความจริงอยู่บ้างก็คงสามารถสานความเข้าใจต่อไปอีกว่า ในด้านวัตถุวัดก็เป็นสิ่งก่อสร้างโดยคนและอยู่นอกตัวคน หากมีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากความรักความศรัทธาในศาสนาเป็นเหตุปัจจัยสำคัญย่อมสามารถอำนวยประโยชน์ให้คนได้

โดยที่สามารถสานความรู้สึกจากด้านดังกล่าว หวนกลับไปสู่อีกด้านหนึ่งและเน้นความสำคัญที่เหตุปัจจัยซึ่งอยู่ในรากฐานคน น่าจะพบความจริงว่า **"ความรักหนึ่งความศรัทธาหนึ่ง กับความจริงใจอีกหนึ่ง"** น่าจะถือว่าคือ เงื่อนไขสำคัญอันควรมีอยู่ในรากฐานความรู้สึกของแต่ละคนอย่างเป็นธรรม-ชาติ

"ธรรมะ" ไม่ว่าจะมีอยู่ในรากฐานคนชาติไหนภาษาไหนแม้ศาสนาใด ย่อมถือว่าคือสิ่งซึ่งเป็นความจริง ที่มีปรากฏอยู่ในกระบวนการชีวิตซึ่งหากรวมกันเข้าแล้วย่อมมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากความหลากหลายของสภาพแวดล้อมจากถิ่นอันเป็นที่มา และแต่ละสิ่งซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงให้วิถีชีวิตประจำวันของแต่ละคนมีโอกาสสัมผัสอย่างอิสระ ร่วมด้วยสภาวะความหลากหลายของเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจมาแต่กำเนิด

ดังนั้น ถ้ามองอย่างสอดคล้องกันกับสัจธรรมซึ่งควรเห็นความสำคัญของจิตใจอยู่เหนือร่างกายตัวเองอันถือเป็นเพียงด้านรูปวัตถุได้ ย่อมตระหนักถึงหลักธรรมแล้วว่า **"ความรัก ความศรัทธาและความจริงใจ ซึ่งแต่ละคนพึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ น่าจะมีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจาก ความรัก ความศรัทธาและความจริงใจ ที่พึงมีต่อสัจธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองอย่างลึกซึ้งก่อนอื่น"**

หากมีสิ่งดังกล่าวเป็นคุณสมบัติอย่างเห็นได้ชัด ย่อมช่วยให้เกิดการกระจายอย่างเป็นธรรมชาติได้ทุกเรื่อง แม้ในช่วงที่ผ่านมาก็มีความจริงปรากฏให้เห็นได้อย่างต่อเนื่องจากการพูดกันว่า **"ควรมีการกระจายอำนาจ แม้การกระจายการศึกษา"** และยิ่งสะท้อนให้เห็นภาพของการเรียกร้องก็ย่อมปรากฏ ผลออกมาในลักษณะถดถอยทำให้เกิดภาวะรวบอำนาจที่รากฐานมากขึ้น

"ความว่างเปล่าซึ่งกำหนดความรู้สึกนึกคิดที่มีอิสรภาพ เช่น การไม่ยึดติดทรัพย์สินเงินทอง และตำแหน่งหน้าที่การงาน ในด้านการจัดการซึ่งมีผลสร้างความมีหน้ามีตา รวมถึงอำนาจที่ให้โอกาสกำหนดสิ่งต่าง ๆ ซึ่งนำมาสนองความอยากของตน"

เราแต่ละคนจึงน่าจะเข้าใจได้ว่า สิ่งใดก็ตามที่ปรากฏอยู่ท่ามกลางบรรยากาศภายนอกของแต่ละคน แม้กระทั่ง **"วัด"** ย่อมไม่ใช่ของจริงซึ่งควรอยู่ในรากฐานทรรศนะของผู้มองที่ควรนำมาเน้นถึงความสำคัญอย่างจริงจัง แต่ก็หาใช่ว่าจะปฏิเสธในการสัมผัสและนำมาคิดไม่ เนื่องจากการคิดโดยไม่เน้นหรือคิดอย่างเป็นธรรมชาติย่อมไม่ทำให้เกิดภาวะยึดติดจึงช่วยเสริมสร้างปัญญา อันน่าจะถือเป็นวิถีทางที่มุ่งถึงจุดหวนกลับมาพิจารณาสู่อีกด้านหนึ่ง ซึ่งรออยู่แล้ว ณ เบื้องหน้าได้ราบรื่นยิ่งขึ้น อย่างมีเหตุมีผลสานความเข้าใจถึงระหว่างสองด้านให้หยั่งลงลึกซึ้งถึงสัจธรรมอันถือเป็นหนึ่งเดียวได้

ถ้าเช่นนั้นก็น่าจะมีอีกคำถามหนึ่งติดตามมาว่า **"ความเป็นไปได้บนวิถีทางดังกล่าวเกิดจากอะไร และจะมุ่งมั่นรักษาความมั่นคงไว้ได้อย่างไร"** ถ้ายังคงมองหาคำตอบจากสิ่งซึ่งอยู่นอกตัวเองและเน้นความหวังอยู่ที่นั่น ก็คงจำต้องเดินสู่ทิศทางตรงข้ามกับเป้าหมายจริง ทำให้ตนต้องเผชิญกับปัญหาหนักบ้างเบาบ้างเรื่อยไปจนกว่าจะถึงจุดกำหนดโดยธรรมชาติให้รู้ได้เองว่า **"ปัญหาต่างๆ หาใช่สิ่งซึ่งน่ารังเกียจ หากถือเป็นครูชีวิตที่แท้จริงของตน"**

หากสิ่งดังกล่าวมีความเป็นไปได้ ธรรมชาติในตนเองย่อมปรับทิศทางหวนกลับมามองเห็นเป้าหมายซึ่งควรถือเป็นความหวังให้เชื่อมั่นว่า พึงดำเนินไปสู่การเรียนรู้ความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้นจนถึงที่สุด อันพึงอ่านได้จากพฤติกรรมการนำปฏิบัติ แม้มีการพูดย่อมพูดจากประสบการณ์หรือพูดจากสิ่งซึ่งตนได้ปฏิบัติและเห็นผลแล้ว ซึ่งสิ่งนี้เกิดจากธรรมชาติภายในรากฐานตนเองที่มีอิสระถึงระดับหนึ่งแล้วจึงพูดจากความจริงใจ แทนที่จะนำเอาสิ่งซึ่งตนกำหนดเป็นรูปแบบขึ้นเองหรือที่เรียกว่า **"บิดเบือนความจริง"** ซึ่งมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากความรู้สึกอยากได้สิ่งนั้นสิ่งโน้นเข้าไปแอบแฝงเป็นเงื่อนไขไว้ด้วย

ชีวิตแต่ละคนที่เกิดมาย่อมมีรากฐานจิตใจซึ่งถือความจริงไว้สองด้านเป็นธรรมชาติ ด้านหนึ่งย่อมมีเงื่อนไขแฝงติดมาด้วยเพื่อใช้เป็นฐานความรู้สึกนึกคิด กับอีกด้านหนึ่งคืออิสรภาพซึ่งหมายถึงสภาพที่ปลอดจากเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าคือ **"ความว่างเปล่าซึ่งกำหนดความรู้สึกนึกคิดที่มีอิสรภาพ เช่น การไม่ยึดติดทรัพย์สินเงินทอง และตำแหน่งหน้าที่การงานในด้านการ**

จัดการซึ่งมีผลสร้างความมีหน้ามีตา รวมถึงอำนาจที่ให้โอกาสกำหนดสิ่งต่างๆ ซึ่งนำมาสนองความอยากของตน" ย่อมถือว่าคือรากฐานของความจริง

หากนำสองด้านมาเปรียบเทียบเพื่อความเข้าใจ คงเสมือนการนำเอาวัตถุมาบรรจุลงในภาชนะ แต่สิ่งนี้ถ้าชำระล้างวัตถุที่ทำให้เปรอะเปื้อนออกแล้วย่อมยังคงเหลือภาชนะซึ่งเป็นเปลือกนอกแม้ภายในจะว่างเปล่า ส่วนสัจธรรมที่อยู่ในรากฐานคนหากชำระล้างเงื่อนไขออกหมดย่อมไม่มีสิ่งใดหลงเหลือไว้ให้ตกอยู่ในภาวะเปื้อนเปรอะต่อไปอีกแม้กระทั่งตัวเองซึ่งพิสูจน์ได้จากการแสดงออกที่เน้นการนำปฏิบัติเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในแต่ละช่วงชีวิตของแต่ละคนบนพื้นฐานความหลากหลาย ความจริงจากอีกด้านหนึ่งซึ่งได้แก่ผลการนำปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น อันมีเหตุผลสืบเนื่องมาจากเงื่อนไขที่แฝงอยู่ในรากฐาน ย่อมถือเป็นธรรมชาติของแต่ละคนด้วยเช่นกัน ดังนั้นก่อนอื่นจึงควรเข้าใจว่า ชีวิตคนเมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีร่างกายเป็นด้านหนึ่ง ทำให้มองเห็นความจริงจากด้านแรกว่า **"เราไม่อาจปฏิเสธร่างกายตัวเองได้ จึงปฏิเสธเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจอย่างเป็นธรรมชาติมาแล้วไม่ได้เช่นกัน แต่เราก็สามารถชำระล้างให้เบาบางลงได้ ถ้าเริ่มต้นสนใจเรียนรู้ความจริงจากมันให้ได้ด้วยเหตุและผลอย่างเป็นขั้นตอนก่อนอื่น"**

จากเงื่อนไขซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจนี้เอง หากนำเอาความจริงที่ว่า **"มนุษย์เกิดมาร่วมกันย่อมมีความหลากหลายอยู่ในภาพรวมอย่างปราศจากการเลือกพวกเลือกกลุ่ม แม้มองสู่ช่วงเริ่มต้นชีวิตของแต่ละคน"** มาใช้เป็นพื้นฐานการพิจารณา และมองจากรากฐานที่อิสระถึงระดับหนึ่งย่อมพบว่า บุคคลผู้มีรากฐานจิตใจที่อิสระทำให้ความคิดเปิดกว้าง หาได้ผูกติดอยู่กับวัยหรืออายุแม้กระทั่งสภาพทางร่างกายดังเช่นที่มีการกล่าวว่า **"จะต้องเป็นคนแก่เสียก่อน"** ยกเว้นบุคคลผู้ซึ่งสภาพจิตใจตกเป็นทาสร่างกายตัวเองย่อมคิดเช่นนั้นให้อ่านถึงความจริงได้ไม่ยาก

ดังนั้น **"ความเป็นตัวของตัวเอง"** หรืออาจกล่าวว่า **"การพึ่งพาตนเอง"** จึงช่วยให้ตนสามารถยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่ยึดติดสิ่งใดๆ ซึ่งอยู่ภายนอกแม้สิ่งเหล่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วยิ่งขึ้นและพร้อมที่จะแพร่อิทธิพลครอบงำรากฐานความคิดเพื่อหวังเพิ่มพูนภาวะเงื่อนไขให้หนามากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าขณะใดมีการใช้ชีวิตด้วยความประมาท อย่างไรก็ตามหาใช่ว่าจะปฏิเสธความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงด้านรูปวัตถุไม่ แต่ถ้าสัมผัสอย่างรู้คุณค่าย่อมเป็นอีกด้านหนึ่งซึ่งมีความจำเป็นภายในระบบการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความจริงจากสภาพธรรมชาติที่ครบถ้วนทุกด้าน อนึ่ง ผู้ที่พึ่งพาตนเองได้จริงย่อมไม่นำสิ่งอื่นใดมาอ้างว่า **"ทำไม่ได้"** ยิ่งใช้คำว่า **"สมัยนี้"** ด้วย

"เกียรติและศักดิ์ศรีซึ่งถือเป็นพื้นฐานอันแท้จริงของความเป็นคน จึงขึ้นอยู่กับความเป็นตัวของตัวเองโดยแท้" หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง **"การถือสัจจะ"** ซึ่งหากนำปฏิบัติได้อย่างมั่นคง ย่อมนำวิถีชีวิตไปสู่การเรียนรู้สัจธรรมลึกซึ้งยิ่งขึ้นให้เชื่อมั่นได้ แม้ว่ามีกระแสความเชื่อถือซึ่งมองมาจากภายนอกอาจรู้สึกว่าเน้นที่ตัวบุคคล แต่ผู้ที่เข้าถึงจริงย่อมเข้าใจได้ว่าหาใช่ที่ตนไม่ หากหมายถึงการเข้าถึงสัจธรรมซึ่งมีอยู่ในรากฐาน จึงไม่หลงอยู่กับผลจากแรงศรัทธาซึ่งมุ่งมาจากภายนอก

อนึ่ง บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวอยู่ในตัวเองอาจมีวัยน้อยหรือมากก็ได้ แต่ใครมาถึงก่อนย่อมเข้าใจผู้ซึ่งยังมาไม่ถึง จึงมีธรรมชาติของการแสดงออกในลักษณะ **"ให้โอกาสผู้อื่นเรียนรู้ความจริงด้วยตัวเอง"** ยิ่งเป็นเยาวชนคนรุ่นหลัง แทนที่ตนจะเป็นผู้ก้าวล้ำเส้นของเหตุและผลเข้าไปกำหนดเสียเอง หากหวนกลับมาสู่วิถีทางซึ่งเน้นการนำปฏิบัติจากรากฐานแนวคิดของตนภายใต้จิตสำนึกให้ผู้อื่นถือเป็นแบบอย่างที่มีเหตุมีผลอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งที่ตนกระทำได้อย่างอิสระ เพื่อหวังความสมบูรณ์พร้อมทุกด้านภายในระบบการเรียนรู้จากธรรมชาติของคนภายในภาพรวม

ดังนั้น **"ธรรมชาติของคนซึ่งอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความหลากหลาย จากการนำปฏิบัติแม้มีการพูดกันแต่น้อย หรือพูดกันคนละภาษาพูดและเขียน หากสัมผัสกันและกันจากลักษณะของการปฏิบัติถ้ามีความลึกซึ้งและละเอียดอ่อนอยู่ในรากฐานแต่ละฝ่ายย่อมเข้าใจถึงซึ่งกันและกันได้ไม่ยาก"** และผู้ซึ่งเข้าใจสัจธรรมถึงระดับหนึ่งแล้วย่อมเน้นความสนใจในการเรียนรู้โดยมุ่งที่ภาพรวมอย่างครบถ้วนทุกด้าน อีกทั้งให้ความสำคัญแก่ชนรุ่นหลังรวมถึงผู้ซึ่งชีวิตยังด้อยโอกาสกว่าตนอย่างเป็นธรรมชาติ และความเป็นธรรมชาติหากได้นำไปปฏิบัติย่อมบังเกิดความสุขในการทำงาน จึงปราศจากความท้อถอยต่อปัญหาต่างๆ เนื่องจากมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

ดังนั้น จากภาพทั้งหมดเท่าที่กล่าวมาแล้วน่าจะสรุปได้ว่า แทนที่จะคิดแต่เพียงใกล้วัด หรือมองเห็นปัญหาซึ่งเกิดจากคนเสื่อมศีลธรรมโดยที่คิดแก้ไขแต่เพียงการเน้นอยู่กับด้านการจัดการศึกษาน่าจะหวนกลับมาสู่อีกด้านหนึ่ง ซึ่งช่วยให้สามารถมองเห็นความจริงที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้น ทำให้เข้าใจได้ว่า ไม่ว่าใครจะคิดและนำปฏิบัติด้วยเรื่องอันใดก็ตาม ก่อนอื่นควรหวนกลับไปทบทวนถึงเงื่อนไขซึ่งมีความจริงปรากฏอยู่ในรากฐานตนเองก่อนอื่น แม้ด้วยการถามตัวเองว่า **"เราเป็นใคร และกระทำไปทำไม เสร็จแล้วหวนกลับมาอีกด้านหนึ่งด้วยคำถามว่า คนอื่นล่ะ เขาเป็นคนเช่นเดียวกับเราหรือเปล่า"**

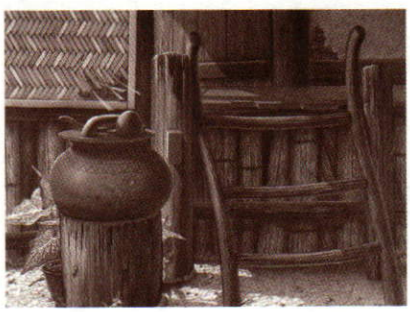

และคงไม่ปล่อยทิ้งไว้ลอยๆ แค่นั้น หากสามารถรู้สึกได้ว่า เราเป็นคนหนึ่งซึ่งมีความคิดจึงคงต้องค้นหาความจริงให้ถึงที่สุด เพื่อหวังอนาคตในการเรียนรู้ความจริงจากสิ่งซึ่งมีอยู่ในตนเองแล้ว ย่อมช่วยให้วิถีทางที่มีอยู่แล้วบังเกิดผลกำหนดให้รากฐานหยั่งลงลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างไม่ยอมให้ตัวเองต้องสูญเสียโอกาสซึ่งธรรมชาติได้มอบมาให้แก่ชีวิตนี้

ดังนั้น แทนที่จะกล่าวว่า "ใครคิดทำอะไรก็ตาม ควรใกล้วัดเข้าไว้" ควรหวนกลับมามองสู่อีกทิศทางหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจให้ชัดเจนแล้วกล่าวว่า "ใครคิดทำอะไรก็ตาม ควรใกล้สัจธรรมภายในรากฐานตนเองเข้าไว้" น่าจะช่วยให้มองเห็นความจริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกเสียจากจะมองวัดด้วยความรู้สึกว่าคือภาวะว่างเปล่าซึ่งน่าจะมีอยู่ในรากฐานจิตใจตนเองโดยแท้

ความรับผิดทางละเมิด
ของ
เจ้าหน้าที่ของรัฐ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ

สถิตย์ เล็งไธสง*

ความนำ

เรื่อง "ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่" เป็นเรื่องใหม่ออกเป็นกฎหมายเมื่อปลายปี ๒๕๓๙ ก่อนปีใหม่ไม่ถึงสองเดือน กฎหมายนี้ มีความมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ

๑. มุ่งคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐและรัฐวิสาหกิจ มิให้ต้องรับผิดเป็นส่วนตัวในการปฏิบัติหน้าที่ แม้จะได้กระทำด้วยความประมาทเลินเล่อก็ตาม เพราะถือว่าเขาทำไปเพื่อส่วนรวม ความผิดพลาดย่อมมีเป็นธรรมดามนุษย์ แม้จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อหน่วยงานของรัฐ หรือ ไปละเมิดบุคคลภายนอก เช่น นาย ก. นาย ข. เขาก็ไม่ควรรับผิดชดใช้ค่าเสียหายเป็นส่วนตัว และควรให้ส่วนรวม

คือหน่วยงานของรัฐที่เขาสังกัดเป็นผู้รับผิดแทน เว้นแต่เขาจะจงใจหรือเจตนากระทำผิดหรือทำด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเขาจึงจะต้องรับผิดต่อหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกแล้วแต่กรณี

๒. มุ่งที่จะช่วยบุคคลภายนอกให้ได้รับค่าทดแทนโดยสะดวกจากหน่วยงานที่เจ้าหน้าที่ผู้

*อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกา และผู้ทรงคุณวุฒิ ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ทำละเมิดสังกัด โดยให้หน่วยงานดังกล่าวรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลภายนอกผู้ได้รับความเสียหายไปก่อน หากเจ้าหน้าที่จะต้องรับผิดต่อหน่วยงานเพราะตนได้กระทำไปด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือด้วยความจงใจ ดังกล่าวมา ก็ให้หน่วยงานนั้นๆ มาไล่เบี้ยเอาจากเขาในภายหลัง ซึ่งอาจเอาคืนเป็นบางส่วนหรือ เอาคืนเต็มจำนวน แต่ด้วยวิธีผ่อนคืนระยะยาว ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเมตตาและมนุษยธรรม บางกรณีหรือหลายๆ กรณีอาจจะไม่ได้คืนเลย แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ผู้นั้นประมาทเลินเล่อธรรมดาซึ่งเดิมมาเขาจะต้องรับผิดทั้งต่อหน่วยงานหรือรัฐวิสาหกิจที่เขาสังกัด ตามกฎหมายฉบับใหม่นี้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นไม่ต้องรับผิดเลย เว้นแต่จะทำนอกหน้าที่

ความเป็นมา

เดิมมาไทยเราถือหลักผู้ใดทำละเมิด ไม่ว่าโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อเพียงเล็กน้อย บุคคลผู้นั้นจะต้องรับผิดต่อผู้เสียหายเสมอไม่ว่าผู้เสียหายจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่เขาสังกัดเอง หรือบุคคลภายนอกเสียหาย เขาต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอย่างไม่มีข้อยกเว้น

ในกรณีที่ทำให้บุคคลภายนอกเสียหายนั้น ตามกฎหมายเก่าหน่วยงานที่เขาสังกัดจะร่วมรับผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลภายนอกผู้ได้รับความเสียหาย แล้วมาไล่เบี้ยเอาจากเจ้าหน้าที่ผู้นั้นเสมือนหนึ่งนายจ้างร่วมรับผิดกับลูกจ้าง ซึ่งเป็นความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๕ และ ๔๒๗ ซึ่งใช้กันมานานแล้ว

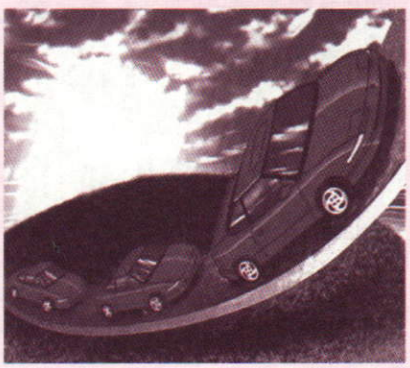

ตามกฎหมายใหม่นี้ หากพนักงานทำไปด้วยความประมาทเลินเล่อไม่ถึงกับร้ายแรง หน่วยงานของรัฐเป็นผู้รับสำนองความรับผิดทั้งหมด เจ้าหน้าที่ไม่ต้องรับผิดเลย ซึ่งนอกจากจะคุ้มครองเจ้าหน้าที่ให้มีกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว ยังเป็นการสะดวกแก่ผู้เสียหายที่จะได้รับชดใช้ให้แทนง่ายขึ้นกว่าแต่เดิม

หลักการดังกล่าวปฏิบัติกันอยู่ในนานาอารยประเทศมานานแล้ว อย่างสหรัฐอเมริกา มิใช่แต่เจ้าหน้าที่เท่านั้นที่ได้รับความคุ้มครอง แต่รัฐเองก็ได้รับความคุ้มครองที่จะไม่ถูกเอกชนฟ้องร้องด้วย เพื่อนของผู้เขียนคนหนึ่งที่มลรัฐเวอร์จีเนีย สหรัฐอเมริกา เขียนมาเล่าให้ฟังว่า เขาขับรถแหกโค้งตกถนนรถเสียหายยับเยิน อุบัติเหตุครั้งนั้นเกิดจากความผิดของรัฐที่ไม่ได้ทำเครื่องหมายจราจรเตือนผู้ขับขี่ไว้ แต่เขาก็ฟ้องรัฐไม่ได้ เพราะรัฐได้รับความความคุ้มครองที่จะไม่ถูกฟ้อง โดยเขาถือว่ารัฐก็คือผู้จัดการสังคม ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชนส่วนรวม ควรได้รับเอกสิทธิ์ที่จะไม่ถูกฟ้องร้อง (Immunity) กฎหมายฉบับนี้ดีกว่าเขามาก เพราะผู้ต้องเสียหายได้รับชดใช้ทดแทนจากหน่วยงานของรัฐซึ่งสะดวกกว่าขอรับจากเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นราษฎรมาก ทั้งผู้เสียหายยังสามารถขอรับค่าทดแทนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องโดยไม่ต้องฟ้องศาลก็ได้

การใช้บังคับ

กฎหมายนี้มีผลให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราช

กิจจานุเบกษา คือตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ เป็นต้นมา หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายจากทางราชการอยู่ขณะที่กฎหมายนี้มีผลใช้บังคับ สามารถที่จะเรียกร้องได้ เช่น ครั้งหนึ่งผู้เขียนพาราษฎรไปศาลต่างจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งห่างจากกรุงเทพฯ ราว ๗๐๐ กิโลเมตรเศษ เพื่อขอให้ศาลสั่งตั้งผู้จัดการมรดก เราต้องเดินทางจากกรุงเทพฯ ถึง ๔ หน จึงสำเร็จ เพราะความผิดของเจ้าหน้าที่ศาลและผู้พิพากษาจนมีการร้องเรียนกระทรวงยุติธรรม ทำให้เราต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าที่ควรเสียไปเป็นอันมาก หรือกรณีที่ศาลตัดสินผิดเป็นเหตุให้จำเลยผู้บริสุทธิ์ถูกจำคุก บางคนถึงแก่ความตาย เป็นต้น ก็อาจจะร้องขอรับค่าเสียหายต่อกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นเจ้าสังกัดให้จ่ายเงินที่เราคิดว่าเสียหายได้ หรือสมมติว่า เมื่อปีที่แล้ว ก่อนกฎหมายนี้มีผลบังคับ เจ้าพนักงานที่ดินออกโฉนดที่ดินทับที่ดินของราษฎร เจ้าของที่ดินผู้เสียหายก็อาจจะเรียกร้องค่าเสียจากกรมที่ดินหรือกระทรวงมหาดไทยได้ตามกฎหมายนี้

มีปัญหาว่า ความรับผิดของเจ้าพนักงานที่มีอยู่ก่อนจะหมดไปหรือไม่ เวลานี้น่าจะมีอยู่บ้าง เช่น เจ้าหน้าที่ทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกโดยประมาทเลินเล่อ แล้วถูกผู้เสียหายฟ้องเป็นจำเลยร่วมกันกับหน่วยงานของตนตามกฎหมายเก่า คดีค้างพิจารณาอยู่ในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเป็นอาทิ ซึ่งตามกฎหมายฉบับนี้เจ้าพนักงานผู้นั้นไม่ต้องรับผิด โดยหลักทั่วไป กฎหมายที่เป็นคุณย่อมมีผลย้อนหลังให้เขาพ้นความรับผิดตามกฎหมายใหม่ด้วย สมมติว่าขณะกฎหมายใหม่นี้มีผลบังคับคดีดังกล่าวค้างพิจารณาอยู่ในศาล จำเลยที่เป็นเจ้าพนักงานน่าจะยื่นคำร้องขอรับผลตามกฎหมายใหม่ ให้ศาลพิพากษายกฟ้องเฉพาะส่วนของตน ปล่อยให้หน่วยงานรับผิดต่อผู้เสียหายแต่โดยลำพัง

ต่อไปนี้จะได้อธิบายเรียงมาตราเป็นเรื่องๆ ไป

บทนิยาม

บทนิยาม นี้กล่าวไว้ในมาตรา ๔ นิยามไว้เพียง ๒ คำ คือ คำว่า **"เจ้าหน้าที่"** คำหนึ่ง กับ คำว่า **"หน่วยงานของรัฐ"** อีกคำหนึ่ง ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กัน คือเจ้าหน้าที่ในที่นี้หมายถึงเจ้าหน้าที่ที่สังกัดหน่วยงานของรัฐ ถ้าเจ้าหน้าที่

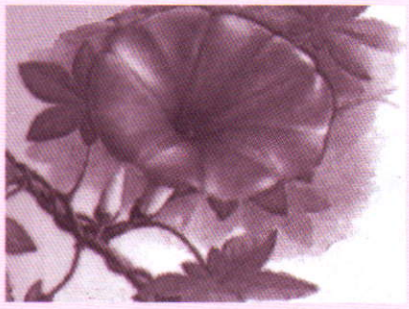

ตามหน่วยงานของเอกชนไม่เกี่ยวอะไรกับกฎหมายฉบับนี้

๑. คำว่า ***"เจ้าหน้าที่"*** มาตรา ๔ จำแนกไว้ ๔ ประเภท กล่าวคือ

๑.๑ *ข้าราชการ* คือผู้ที่รับเงินเดือนงบประมาณแผ่นดินทั้งหมดที่เรารู้จักกันอยู่เวลานี้ ไม่ว่า จะเป็นข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร ครู อัยการ ตุลาการ หรือราชทัณฑ์ และไม่ว่าจะเป็นข้าราชการสามัญหรือวิสามัญ รวมทั้งข้าราชการการเมืองด้วย

๑.๒ *พนักงาน* ผู้มีหน้าที่ตามหน่วยงานต่างๆ ของรัฐซึ่งไม่ใช่ข้าราชการ เช่น พนักงานรถไฟ พนักงานท่าเรือ หรือพนักงานขับรถทั้งประจำตำแหน่งและขับรถส่วนกลางของส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เช่น รัฐวิสาหกิจ

๑.๓ *ลูกจ้าง* เช่น นักการภารโรง ตลอดจนพนักงานทำความสะอาด ซึ่งกินเงินเดือนประเภทลูก

จ้าง ไม่ว่าจะชั่วคราวหรือถาวรของส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ แต่ไม่หมายถึงพนักงานทำความสะอาด หรือพนักงานรักษาความปลอดภัยที่บริษัทเอกชนส่งมาทำความสะอาดตามหน่วยงานของทางราชการตามสัญญาจ้าง ซึ่งบุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับเงินเดือนและไม่อยู่ในบังคับบัญชาของหน่วยราชการนั้นๆ

๑.๔ *ผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่น* เช่น กรรมการกฤษฎีกา กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเป็นกรรมการที่ถาวร ซึ่งประกอบด้วยบุคคลทั้งในและนอกราชการจากภายนอก หรืออาจเป็นกรรมการเฉพาะกิจ หรือ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นบุคคลนอกราชการที่มหาวิทยาลัยต่างๆ จ้างไว้เป็นที่ปรึกษา สอน หรือให้ทำงานค้นคว้าทางวิชาการอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้

๒. คำว่า ***"หน่วยงานของรัฐ"*** มาตรา ๔ ให้ความหมายไว้ ๔ ประเภท คือ

๒.๑ *ราชการส่วนกลาง* ซึ่งได้แก่กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น เช่น กองทัพบก เรือ อากาศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด มหาวิทยาลัยต่างๆ ของรัฐ

๒.๒ *ราชการส่วนภูมิภาค* ที่เป็นนิติบุคคลก็เช่น จังหวัด ส่วนอำเภอไม่เป็นนิติบุคคล แต่เป็นส่วนราชการที่อยู่ภายใต้ความปกครองของจังหวัด ซึ่งผู้เสียหายจะต้องเรียกร้องเอาจากจังหวัดหรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และ สภาตำบล **อำเภอไม่เป็นนิติบุคคล** แต่ถ้าเจ้าหน้าที่อำเภอทำละเมิด ผู้เสียหายก็อาจยื่นคำร้องต่อนายอำเภอเพื่อให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ตนได้ นายอำเภอจะส่งเรื่องไปยังจังหวัด หรือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเอง

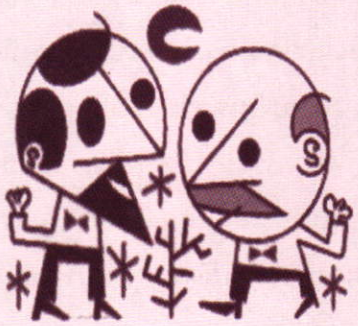

๒.๓ *ราชการส่วนท้องถิ่น* เช่น เทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ เมืองหรือนครที่ปกครองตนเองในท้องถิ่นเฉพาะที่เฉพาะแห่ง เช่น กรุงเทพมหานคร หรือเมืองพัทยา

๒.๔ *รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย*

คำว่า **รัฐวิสาหกิจ** ตามรูปคำแปลว่า องค์การค้าของรัฐ เช่น องค์การค้าคุรุสภา การรถไฟแห่งประเทศไทย การไฟฟ้าฝ่ายผลิต เช่น การท่าเรือแห่งประเทศไทย การทางพิเศษแห่งประเทศไทย บางหน่วยก็ก่อตั้งขึ้นโดยพระราช-บัญญัติ เช่น การรถไฟแห่งประเทศไทย แต่บางหน่วยก็จัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกา เช่น องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ ส่วนรัฐวิสาหกิจหน่วยใดจะก่อตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ หน่วยใดจะจัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาแล้วแต่ความดำริของรัฐบาลเป็นเรื่องเป็นรายไป

คำว่า **"รัฐวิสาหกิจ"** ตามกฎหมายนี้ มีความหมายอย่างเดียวกับ คำว่า **"รัฐวิสาหกิจ"** ตามพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ฯ มาตรา ๔ ซึ่งเป็นบทนิยามกฎหมายดังกล่าวได้จำแนก **"รัฐวิสาหกิจ"** ไว้เป็น ๒ จำพวก คือ วิสาหกิจที่รัฐเป็นเจ้าของทั้งหมด

พวกหนึ่ง และ ที่รัฐเป็นเจ้าของตั้งแต่ครึ่งหนึ่งขึ้นไป อีกพวกหนึ่ง

๑. รัฐวิสาหกิจพวกแรก ได้แก่ องค์การของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาลหรือกิจการของรัฐตามกฎหมายที่จัดตั้งกิจการนั้น และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ เช่น การไฟฟ้าหรือการรถไฟ องค์การค้าคุรุสภา องค์การเภสัชกรรม และองค์การป่าไม้ ตลอดจนการทางพิเศษเป็นต้น ล้วนแต่เป็นของรัฐทั้งหมด แม้แต่โรงงานยาสูบซึ่งมิได้เป็นนิติบุคคลก็เป็นของกระทรวงการคลัง คือเป็นกิจการที่รัฐเป็นเจ้าของกับ

๒. ส่วนวิสาหกิจประเภทที่สอง ได้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่กระทรวง ทบวง กรม หรือ ทบวงการเมืองที่มีฐานะเทียบเท่าหรือรัฐวิสาหกิจตาม (๑) มีทุนรวมอยู่ด้วยเกินร้อยละห้าสิบ อันนี้แล้วแต่ข้อเท็จจริง พนักงานของวิสาหกิจเหล่านี้ได้รับสิทธิพิเศษตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งรัฐบาลเป็นเจ้าของบางส่วน ตั้งแต่กึ่งหนึ่งขึ้นไป

ความรับผิดของหน่วยงานของรัฐ

มาตรา ๕ บัญญัติว่า :

"หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ ในกรณีนี้ ผู้เสียหายอาจฟ้องหน่วยงานของรัฐดังกล่าวได้โดยตรง แต่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้

ถ้าการละเมิดเกิดจากเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ได้สังกัดหน่วยงานของรัฐแห่งใด ให้ถือว่ากระทรวงการคลังเป็นหน่วยงานของรัฐที่ต้องรับผิดตามวรรคหนึ่ง"

การละเมิดที่เกิดแต่การปฏิบัติหน้าที่ก็เช่น เจ้าหน้าที่กรมชลประทานสร้างเขื่อนล้ำเข้าไปในที่ดินของเอกชน หรือเจ้าพนักงานที่ดินออกโฉนดที่ดินทับที่ของบุคคลอื่น ทำให้บุคคลภายนอกได้รับความเสียหาย กรณีเช่นนี้กฎหมายให้บุคคลภายนอกเรียกร้องค่าเสียหายจากหน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นสังกัดอยู่ จะเรียกร้องจากเจ้าหน้าที่ไม่ได้

แต่ถ้าทำนอกหน้าที่ หน่วยราชการไม่ต้องรับผิด ผู้เสียหายต้องไปเรียกร้องเอาจากพนักงานผู้นั้นโดยตรง อย่างไรเรียกว่าทำนอกหน้าที่ให้ดูคำอธิบายมาตรา ๖

มาตรานี้ห้ามมิให้ผู้เสียหายเรียกร้องเอาจากเจ้าหน้าที่ แต่ถ้าหน่วยงานนั้นเห็นว่าเจ้าหน้าที่ของตนน่าจะรับผิดเป็นส่วนตัวก็อาจจะขอให้ศาลหมายเรียกเจ้าหน้าที่ผู้นั้นเข้ามาเป็นคู่ความร่วมได้

คำว่า **"ละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่"** ก็คือ ละเมิดที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ขณะพนักงานขับรถประจำตำแหน่งของทางราชการขับรถโดยประมาทชนผู้อื่น ย่อมถือว่าทำละเมิดขณะปฏิบัติหน้าที่ เพราะหน้าที่ของคนขับรถก็คือขับรถให้แก่ราชการ แต่ถ้าเขาใช้รถคันเดียวกันพาครอบครัวของข้าราชการผู้เป็นนายนั้นไปตากอากาศไม่ใช่ปฏิบัติหน้าที่ หรือกรรมการคนหนึ่งขับรถส่วนตัวเดินทางไปชนรถคันอื่นโดยประมาท ไม่ใช่ละเมิดขณะปฏิบัติหน้าที่แม้ตั้งใจจะเดินทางประชุมกรรมการที่ทางราชการแต่งตั้งก็ตาม เพราะหน้าที่ของเขาคือการประชุม ไม่ใช่การเดินทางแม้แต่ข้าราชการเดิน

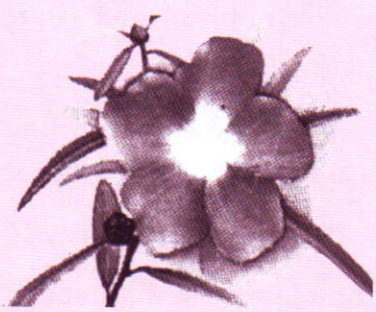

ทางไปทำงานเช้าเย็น ก็ไม่ถือว่าการเดินทางเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของเขา เพราะหน้าที่ของเขาไม่ได้อยู่ที่การเดินทาง แต่อยู่ที่ทำงาน หากเกิดละเมิดใครเข้าระหว่างการเดินทาง หน่วยราชการก็ไม่ต้องรับผิดด้วย

เจ้าหน้าที่ที่มิได้สังกัดอยู่ที่หน่วยงานของรัฐแห่งใด มาตรา ๕ วรรคสอง ให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ชดใช้ค่าเสียหาย สำหรับตัวอย่างนั้นค่อนข้างจะหายาก เพราะได้ชื่อว่าเจ้าหน้าที่แล้วก็มักจะมีสังกัด แต่ก็อาจมีได้ เช่น คณะรัฐมนตรีอาจจะแต่งตั้งบุคคลภายนอกราชการเป็นกรรมการสำคัญๆ ในรัฐบาล หรือได้รับแต่งตั้งให้ไปประชุมหรือไปร่วมพิจารณากิจการระหว่างประเทศ โดยไม่ได้ระบุว่าให้สังกัดกระทรวงใด เอกชนที่ได้รับแต่งตั้งนั้นถือว่าไปปฏิบัติราชการในกรรมการดังกล่าวโดยไม่มีหน่วยราชการที่สังกัด หากทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกระหว่างปฏิบัติหน้าที่กระทรวงการคลังเป็นผู้รับผิดชอบ

ตัวอย่างเกี่ยวกับพนักงานรัฐวิสาหกิจ

๑. พนักงานไปรษณีย์ส่งจดหมายผิด ทำให้มีผู้ปลอมตัวไปรับเงินธนาณัติ การสื่อสารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานเจ้าสังกัดต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายคืนเงินจำนวนที่เขาสูญเสียไปพร้อมดอกเบี้ย และค่าเสียหายอย่างอื่นรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีนี้ด้วย

๒. พนักงานไฟฟ้าตัดต้นไม้ของเอกชนใกล้สายไฟฟ้า ซึ่งหุ้มฉนวน โดยไม่จำเป็นต้องตัด ก็ได้ชื่อว่าเจ้าหน้าที่กระทำละเมิด

ต่อเอกชน การไฟฟ้าต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหาย

๓. พนักงานขับรถของโรงงานยาสูบขับรถโดยประมาทชนรถเอกชนเสียหาย กระทรวงการคลังต้องชดใช้ค่าเสียหาย เพราะโรงงานยาสูบไม่ได้เป็นนิติบุคคล

๔. พนักงานการท่าเรือแห่งประเทศไทยลักสินค้าที่เอกชนนำเข้าจากต่างประเทศขณะปฏิบัติหน้าที่ การท่าเรือต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่เจ้าของสินค้า กรณีลักทรัพย์ถือว่าเจ้าหน้าที่จงใจทำละเมิด เมื่อหน่วยงานของรัฐได้ชดใช้ค่าเสียหายแก่บุคคลภายนอกแล้ว มีสิทธิมามาไล่เบี้ยเอาจากพนักงานผู้นั้น ดูมาตรา ๘

ความรับผิดของเจ้าหน้าที่เป็นส่วนตัว

มาตรา ๖ ให้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นรับผิดเป็นส่วนตัว เฉพาะเมื่อเขาปฏิบัตินอกหน้าที่ ดังความในตัวบทดังนี้

"ถ้าการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่มิใช่กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดในการนั้นเป็นการเฉพาะตัว ในกรณีนี้ผู้เสียหายอาจฟ้องเจ้าหน้าที่ได้โดยตรง แต่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐไม่ได้"

การละเมิดที่ไม่ใช่กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น

๑. เจ้าพนักงานที่ดินรับรังวัดที่ดินให้เอกชนเป็นการส่วนตัว ได้ตัดต้นไม้ที่ดินข้างเคียงเสียหายไปหลายต้น ต้องรับผิดเป็นส่วนตัว

๒. พนักงานท่าเรือได้แอบเข้าไปในโกดังเก็บสินค้าเวลากลางคืน แล้วลักเอาสินค้าไปจากโกดัง ต้องรับผิดเป็นส่วนตัว

๓. เจ้าพนักงานของรัฐไปราชการต่างจังหวัด โดยรถยนต์ของทางราชการ ระหว่างพักแรมได้ขับรถไปเที่ยวหาความสำราญส่วนตัว ขากลับได้ขับรถด้วยความเมาสุรา ชนคนบาดเจ็บสาหัสต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเป็นส่วนตัว ราชการไม่ต้องรับผิด

กรณีเช่นนี้ ผู้เสียหายจะต้องเรียกร้องเอาจากเจ้าหน้าที่ผู้ทำละเมิดโดยตรง จะเรียกร้องเอาจากหน่วยงานที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นสังกัดไม่ได้ ถ้าผู้เสียหายฟ้องหน่วยงานเจ้าสังกัดหน่วยงานนั้นก็จะเรียกเจ้าหน้าที่ผู้นั้นเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และถ้าหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าเจ้าหน้าที่กระทำละเมิดนอกหน้าที่ก็จะยกฟ้องสำหรับหน่วยงานนั้น และพิพากษาให้เจ้าหน้าที่รับผิดแต่ผู้เดียว ดังตัวอย่างในมาตราต่อไป

กรณีฟ้องผิดตัว

การฟ้องผิดตัวมีอยู่เนืองๆ แต่ไหนแต่ไรมา เช่น กรณีที่เจ้าพนักงานควรรับผิดเป็นส่วนตัว แต่โจทก์ไปฟ้องหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐควรรับผิดแต่โจทก์ไปฟ้องเจ้าพนักงานเป็นการส่วนตัว เป็นต้น เมื่อศาลยกฟ้องก็จะทำให้โจทก์เดือดร้อน หวนกลับมาฟ้องใหม่เป็นครั้งที่สอง เปลืองทั้งทรัพย์สินและเวลา ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจเลยเวลาที่กฎหมายกำหนดที่เรียกว่าฟ้องขาดอายุความอีกด้วย มาตรา ๗ จึงบัญญัติป้องกันไว้มีความว่า

"ในคดีที่ผู้เสียหายฟ้องหน่วยงานของรัฐ ถ้าหน่วยงานของรัฐเห็นว่าเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดหรือต้องร่วมรับผิด หรือในคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเจ้าหน้าที่ ถ้าเจ้าหน้าที่เห็นว่าเป็นเรื่องที่หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดหรือต้องร่วมรับผิด หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมีสิทธิขอให้ศาลที่พิจารณาคดีนั้นอยู่เรียกเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐแล้วแต่กรณีเข้ามาเป็นคู่ความในคดี"

"ถ้าศาลพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ที่ถูกฟ้องมิใช่ผู้ต้องรับผิด ให้ขยายอายุความฟ้องร้องผู้ที่ต้องรับผิดซึ่งมิได้ถูกเรียกเข้ามาในคดีออกไปถึงหกเดือนนับแต่วันที่คำพิพากษานั้นถึงที่สุด"

วรรคแรกของมาตรานี้กล่าวถึงความรับผิดแต่โดยลำพังไว้ ๓ กรณีคือ

๑. กรณีที่หน่วยงานของรัฐต้องรับผิด *(โดยลำพัง)* อย่างหนึ่งอันเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานของรัฐปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่อ ทำให้บุคคลภายนอกเสียหาย เจ้าตัวไม่ต้องรับผิดแต่หน่วยงานเจ้าสังกัดเป็นผู้รับผิดต่อผู้เสียหายโดยลำพัง จะมาไล่เบี้ยเอาจากข้าราชการหรือเจ้าพนักงานผู้นั้นในภายหลังมิได้ กรณีเช่นนี้ ถ้าผู้เสียหายฟ้องเจ้าพนักงานให้รับผิดแทนที่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐผู้ซึ่งจะต้องรับผิดตามกฎหมายฉบับนี้ มาตรา ๗ นี้ ให้สิทธิเจ้าพนักงานผู้ถูกฟ้องนั้นที่จะขอให้ศาลหมายเรียกหน่วยงานของรัฐที่ตนสังกัดเข้ามาเป็นจำเลยร่วมเพื่อศาลจะได้พิพากษาไปในคราวเดียวกัน ให้ตนพ้นผิดและให้หน่วยงานรับสำนองความรับผิดแทนได้

๒. กรณีหน่วยงานของรัฐต้องรับผิดร่วมกับเจ้าพนักงานของตน ได้แก่ กรณีที่เจ้าพนักงานนั้นกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เช่น พนักงานการไฟฟ้าทะเลาะกับประชาชนที่มาเสียค่าไฟฟ้าเรื่องเงินทอน จนในที่สุดทำร้ายประชาชนบาดเจ็บ กรณีดังกล่าวเป็นการกระทำโดยเจตนา หรือกระทำโดยจงใจในการปฏิบัติหน้าที่ ถ้าผู้เสียหายฟ้องการ

ไฟฟ้า การไฟฟ้ามีสิทธิขอให้ศาลหมายเรียกพนักงานผู้นั้นของตนเข้ามาเป็นจำเลยร่วมรับผิดได้

๓. กรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่ต้องรับผิดเลย เพราะการกระทำละเมิดของเจ้าพนักงานอยู่นอกหน้าที่ ตัวอย่าง เช่น ผู้นำเข้าสินค้าฟ้องการท่าเรือฯ ให้ชดใช้ค่าเสียหายเพราะเหตุที่สินค้าถูกพนักงานการท่าเรือลักไปมูลค่า ๒ แสนบาท การท่าเรือฯ เห็นว่า ของหายในเวลากลางคืน นอกหน้าที่ของพนักงานผู้นั้น ควรที่เขาจะต้องรับผิดเป็นส่วนตัว การท่าเรือฯ ก็มีสิทธิที่จะขอให้ศาลเรียกเจ้าพนักงานผู้นั้นเข้ามาเป็นจำเลยร่วม เพื่อให้เขารับผิดเป็นการเฉพาะตัวได้

อายุความยืด วรรคสุดท้ายยืดอายุความให้ผู้เสียหาย ในกรณีที่เขาฟ้องผิดตัว เช่น กรณีเจ้าพนักงานจะต้องรับผิดเป็นการเฉพาะตัว แต่ผู้เสียหายไปฟ้องหน่วยราชการ หรือ ผู้เสียหายไปฟ้องเจ้าพนักงานให้รับผิดเป็นส่วนตัว แต่ทางพิจารณาได้ความว่าเจ้าพนักงานไม่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือจงใจ อันจะต้องรับผิดเป็นการเฉพาะตัวแต่อย่างใด ศาลจึงยกฟ้อง ทำให้ผู้เสียหายต้องหันกลับมาฟ้องผู้จะต้องรับผิด ซึ่งบางกรณีหรือหลายๆ กรณี คดีโจทก์อาจขาดอายุความฟ้องร้องแล้วหรือจวนจะขาดอายุความ เช่น เหลือเวลาอยู่ ๒ เดือน ซึ่งหมิ่นเหม่ต่อความพลั้งเผลอ ไม่ว่าอายุความจะขาดแล้วหรือยังไม่ขาดก็ตาม มาตรา ๗ วรรคท้ายให้ขยายอายุความให้แก่ผู้เสียหายออกไปอีก ๖ เดือน นับแต่คำพิพากษาคดีเดิมถึงที่สุด

ตัวอย่าง บริษัท อิมปอร์ต จำกัด ฟ้องการท่าเรือให้รับผิดชดใช้ค่าสินค้าที่ถูกนายแดงพนักงานการท่าเรือลักโดยกล่าวอ้างว่า ลักในขณะปฏิบัติหน้าที่ซึ่งการท่าเรือจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย การท่าเรือจำเลยต่อสู้ว่า นายแดงกระทำผิดนอกหน้าที่ การท่าเรือไม่ต้องรับผิด ทางพิจารณาได้ความว่า วันเกิดเหตุนายแดงมิได้เข้าเวรยาม แต่ได้ร่วมกับพรรคพวกข้างท่าเรือแอบเข้าไปลักเอาสินค้าในเวลาปลอดคน อันเป็นการกระทำละเมิดนอกหน้าที่ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ กรณีเช่นนี้ โจทก์สามารถที่จะฟ้องนายแดงได้ภายใน ๖ เดือน นับแต่คำพิพากษาคดีนั้นถึงที่สุด แม้ว่าขณะนั้นคดีโจทก์จะขาดอายุความละเมิด *(๑ ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้เรื่องและรู้ตัวผู้จะพึงรับผิด)* แล้วก็ตาม

พระราชวังดุสิต

(ต่อจากหน้า ๔๖)

ดุสิต นี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเคยมีพระราชดำรัสเล่าถึงด้วยความภาคภูมิพระราชหฤทัยว่า

"จากความสามารถของชาวไร่ชาวนานี้เอง ได้ก่อกำเนิดเป็นมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพขึ้น วัตถุประสงค์ก็คือ เพื่อหาอาชีพเสริมให้แก่ชาวนาชาวไร่ผู้ยากจน นอกเหนือไปจากอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลัก และยังเป็นการสืบทอดศิลปหัตถกรรมประจำชาติไปสู่อนุชนรุ่นหลังของเราด้วย ซึ่งงานของมูลนิธิฯ ประสบผลสำเร็จพอสมควร แล้วได้ช่วยโอบอุ้มชาวนาชาวไร่ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ลูกหลานได้เรียนหนังสือต่อ ครอบครัวของเขาก็มีความหวังและมีผลงานศิลปะอันวิจิตรบรรจงเกิดขึ้นมากมายทั้งที่เป็นศิลปหัตถกรรมแบบโบราณและศิลปหัตถกรรมที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่"

และทรงเน้นให้เห็นว่า

"คนไทยแต่ละคนแต่ละภาคต่างก็มีฝีมือและความสามารถพร้อมจะพัฒนาชาติให้เจริญรุ่งเรือง ข้าพเจ้าได้ประจักษ์แล้วในฝีมือของคนไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าปลาบปลื้มและมีกำลังใจเพิ่มขึ้นในการปฏิบัติงาน"

(ต่อฉบับหน้า)

การยิ้มในนาฏกรรม

ปัญญา นิกษสุวรรณ

ลิง (หนุมาน) ทำท่ายิ้มตอนเต้นตรวจพล

ก่อนอื่นจะขอเล่าถึงการแสดงโขนเสียก่อน การแสดงโขนในสมัยโบราณ ผู้แสดงโขนจะสวมหัวโขนทุกตัว เว้นตัวนาง ท่านผู้อ่านที่เคารพจะสงสัยกันบ้างหรือไม่ก็ไม่ทราบว่า ทำไมตัวนางจึงไม่สวมหัวโขน เรื่องนี้ผู้เขียนยังไม่เคยเห็นว่าท่านผู้รู้เรื่องนาฏศิลป์ท่านใดจะอธิบายให้กระจ่าง ผู้เขียนก็เลยสันนิษฐานว่า เหตุที่เชื่อกันว่าผู้แสดงโขนเป็นตัวนางไม่สวมหัวโขนนั้น ก็เพราะยังไม่เคยเห็นหัวโขนตัวนางซึ่งเป็นหัวโขนเก่าสมัยรัชกาลที่ ๕-๖ ตกทอดมาถึงสมัยนี้ เท่าที่มีก็จะเป็นหัวโขนตัวพระ ยักษ์ และลิงเท่านั้น เมื่อไม่มีหัวโขนตัวนางเป็นหลักฐานก็เลยเข้าใจกันว่า ผู้แสดงโขนเป็นตัวนางตั้งแต่ไหนแต่ไรมาไม่สวมหัวโขนปิดหน้าทั้งหมด คงจะสวมแต่เพียงเครื่องประดับศีรษะที่มีศัพท์บัญญัติใหม่เรียกกันเป็นที่รู้ในสมัยนี้ว่า **"ศิราภรณ์"** เมื่อพูดถึงเรื่องศิราภรณ์หรือเครื่องประดับศีรษะ ก็คิดขึ้นมาได้ว่ามีท่านผู้รู้หลายท่านสันนิษฐานว่า ในสมัยโบราณการแสดงโขนของไทย คงจะไม่ได้สวมหัวโขนปิดครอบลง

มาทั้งหัวเหมือนในปัจจุบันนี้ สมัยก่อนคงจะสวมเพียงแค่หน้ากากบอกลักษณะให้ผู้ชมทราบว่าเป็นยักษ์ ลิง หรือมนุษย์ ส่วนศีรษะก็คงจะสวมศิราภรณ์เหมือนๆ กัน เรียกว่า ผู้แสดงโขนต้องสวมหน้ากากและสวมศิราภรณ์ หรือเครื่องประดับศีรษะ ครั้นต่อมาจึงวิวัฒนาการมาประดิษฐ์เป็นหัวโขนตามแบบอย่างที่ใช้สวมแสดงกันจนกระทั่งทุกวันนี้

เมื่อผู้แสดงโขนต้องสวมหัวโขนปิดหน้าออกมาแสดง เวลาที่มีบทจะต้องยิ้มหรือหัวเราะ ผู้แสดงโขนจะทำอย่างไรจึงจะให้ผู้ชมทราบว่าตัวโขนตัวนั้นกำลังยิ้มหรือหัวเราะ อาจารย์ทางนาฏศิลป์ในสมัยโบราณท่านมีวิธีทำให้คนดูทราบว่าตัวโขนกำลังยิ้ม คือ ท่านจะประดิษฐ์ท่ายิ้มให้ตัวโขนทำท่ายิ้ม โดยการใช้มือซ้ายจีบนิ้ว *(นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้)* แล้วยกขึ้นมาใกล้ริมฝีปาก เวลาที่ตัวโขนทำท่าเช่นนี้ ก็เป็นความหมายให้ผู้ชมทราบว่าตัวโขนกำลังยิ้ม ผู้แสดงโขนที่มีฝีมือเวลาทำท่ายิ้ม ทั้งๆ ที่สวมหัวโขนอยู่ แต่คนดูจะแลเห็นคล้อยตามไปว่าหน้าโขนที่กำลังสวมอยู่นั้นแสดงอาการยิ้มได้จริงๆ เช่น ครูอร่าม อินทรนัฏ ศิลปินผู้มีฝีมือในการแสดงโขนเป็นตัวทศกัณฐ์ เวลาท่านแสดงโขนตอนทศกัณฐ์ลงสวน จะไปเกี้ยวนางสีดา การแสดงตอนนี้ท่านจะสวมหัวทศกัณฐ์หน้าสีทอง เวลาท่านทำท่ากรุ้มกริ่มยิ้มแย้ม คนดูจะแลเห็นว่าหน้าทศกัณฐ์สีทองที่ท่านสวมอยู่นั้นยิ้มได้จริงๆ ผู้เขียนอยากจะพิสูจน์ให้ท่านผู้อ่านที่เคารพได้เห็นว่าครูอร่ามท่านทำท่ายิ้ม จนทำให้หัวโขนที่ท่านสวมใส่อยู่นั้นยิ้มได้จริงๆ แต่ก็จนใจเพราะครูอร่ามถึงแก่กรรมไปเสียแล้ว นอกจากท่ายิ้มแบบนี้ที่ใช้ได้ทั้งผู้แสดงเป็นตัวยักษ์ พระ และนางแล้ว ยังมีท่าหัวเราะซึ่งมักจะใช้สำหรับตัวยักษ์เพียงเท่านั้น ท่าหัวเราะส่วนมากจะใช้ในตอนที่นายทัพออกตรวจพลในเพลงหน้าพาทย์กราวใน ตัวยักษ์ที่เป็นนายทัพ เช่น ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ อินทรชิต และยักษ์ต่างเมือง *(ยักษ์ต่างเมือง คือพระญาติวงศ์พงศา และมิตรสหายของทศกัณฐ์ที่ครองเมืองต่างๆ)* ยักษ์เหล่านี้จะทำท่าหัวเราะ

เมื่อตอนที่ออกมาตรวจพลแล้วซักถามไพร่พล จนทราบว่ากองทัพจัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาทำท่าหัวเราะนั้นตัวยักษ์ที่เป็นนายทัพจะยืนอยู่ข้างประตูจอโขนทางด้านขวามือของเวที ใช้เท้าซ้ายเหยียบที่ขอบประตู ย่อขาขวาเล็กน้อย แล้วใช้มือทั้งสองจีบเข้าหากันที่ปาก จากนั้นก็ค่อยๆ คลายมือจีบทั้งสองออกไปทั้งซ้ายและขวา แล้วกลับเข้ามาจีบที่ปากอีก ทำอย่างนี้สามครั้ง ในระหว่างที่ทำท่าคลายมือจีบออกไปข้างตัวทั้งซ้ายและขวาอย่างช้าๆ นั้น ขาขวาที่ยืนอยู่บนพื้นโรงต้องทำท่าสั่นๆ ตามจังหวะมือจีบ ที่คลายออกไปด้วย การทำท่าอย่างนี้เรียกว่าท่าหัวเราะ นิยมทำแต่เพียงตัวยักษ์เท่านั้น ตัวพระ เช่น พระราม หรือพระลักษมณ์ เวลาออกมาตรวจพลในเพลงกราวนอก ก็ไม่ทำท่าหัวเราะเพียงแต่ทำท่ายิ้ม โดยใช้มือซ้ายจีบเข้ามาที่ปากเพียงเท่านั้น

ท่ายิ้มของโขน *(และละคร)* นี้ ผู้เขียนเข้าใจเอาเอง ว่าครูบาอาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยคงจะประดิษฐ์มาจากท่าทางตามธรรมชาติ บางคนเวลายิ้มจนเห็นฟันหรือหัวเราะ มักจะอายไม่อยากให้ใครแลเห็นฟันของตน ก็ยกมือขึ้นมาปิดบังปากเอาไว้ เกี่ยวกับเรื่องที่เวลาคนเราหัวเราะแล้วต้องยกมือขึ้นมาปิดปากนี้ ผู้เขียนมีครูอยู่คนหนึ่งท่านสอนวิชาภาษาและวรรณคดีไทย ครูท่านนี้เป็นนายทหารบกยศพันตรี แต่ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรมท่านเป็นพันเอก ครูของผู้เขียนเวลาสอนๆ ไป พอท่านจะยิ้ม ท่านต้องยกมือขึ้นมาปิดปากทุกครั้ง แต่ท่านมิได้จำกัดว่าจะต้องใช้มือข้างไหนปิดปาก ท่านใช้ได้ทั้งมือซ้ายและมือขวา แต่ท่ายิ้มของนาฏศิลป์ใช้ได้แต่เพียงมือซ้ายเท่านั้น อาจจะมีบางท่านสงสัยว่าทำไมจะต้องใช้เพียงมือซ้ายเท่านั้น สำหรับทำท่ายิ้มในการแสดงโขนละคร เรื่องนี้ผู้เขียนก็คิดเอาเองอีกว่า การที่ครูบาอาจารย์ท่านกำหนดให้ผู้แสดงโขนละครใช้มือซ้ายทำท่ายิ้มนั้น คงจะเป็นเพราะตัวโขนตัวละครที่เป็นผู้ชายส่วนมากมักถืออาวุธอยู่ในมือขวา ถ้าจะให้ใช้มือขวาทำท่ายิ้ม ก็จะต้องเปลี่ยนไปถืออาวุธด้วยมือซ้ายในตอนยิ้ม คิดดูเถิด ว่าจะขัดเขินแค่ไหน คงจะเป็นแบบเดียวกับนักเรียนนายร้อยที่จะต้องถือกระเป๋ามือซ้าย ส่วนมือขวาว่างไว้สำหรับกระทำวันทยาหัตถ์ละมัง ในปัจจุบันนี้มีผู้แสดงโขนละครบางคนใช้มือขวาทำท่ายิ้มกันบ้างแล้ว ซึ่งเป็นท่าที่ไม่ถูกต้องตามแบบ

แผนของการแสดงโขนละคร

การทำท่ายิ้มในตอนแสดงโขนนั้น ผู้แสดง ไม่ต้องยิ้มจริงๆ เพราะหัวโขนครอบหน้าอยู่ ถึงแม้หน้าของผู้แสดงจะยิ้ม ผู้ชมก็มองไม่เห็น เป็นการแสดงท่ายิ้มด้วยลีลาท่ารำเท่านั้น ถึงแม้ว่าต่อมาเมื่อผู้แสดงโขนเป็นตัวพระเปลี่ยนจากการสวมหัวโขนปิดหน้ามาสวมชฎาแทน การยิ้มก็ยังใช้ท่าเดิม และตัวแสดงก็คงวางสีหน้าเฉยๆ ตอนทำท่ายิ้ม ไม่ต้องแสดงอาการยิ้มออกมาจริงๆ เรื่องนี้ผู้เขียนเคยเรียนถามอาจารย์อาคม สายาคม *(ผู้แสดงโขนเป็นตัวพระราม)* ว่า ผู้แสดงโขนเป็นตัวพระที่สวมชฎา เวลาทำท่ายิ้มจะต้องแสดงสีหน้าและริมฝีปากยิ้มจริงๆ หรือไม่ ครูอาคมตอบว่า เท่าที่ท่านเคยเรียนมากับครูของท่าน ครูท่านสอนว่าเวลาแสดงโขนเป็นตัวพระ ที่ไม่สวมหัวโขน ปิดหน้าแต่สวมชฎานั้น ห้ามมิให้ผู้แสดงทำหน้าหรือริมฝีปากยิ้มแย้มออกมาจนผู้ชมสังเกตเห็นได้ ยิ่งตัวแสดงทำท่ายิ้มจนแลเห็นฟันด้วยแล้ว จะทำให้น่าเกลียดและผิดแบบแผนการแสดงท่ายิ้มของการแสดงโขนหนักขึ้นไปอีก เหตุที่ผู้แสดงโขนเป็นตัวพระเวลามีบทยิ้ม เพียงแต่ทำท่ายิ้มโดยใช้มือซ้ายจีบเข้ามาที่ริมฝีปาก ไม่ต้องยิ้มออกมาจริงๆ นั้น เป็นเพราะว่าผู้แสดงโขนเป็นตัวพระถึงแม้จะสวมชฎา ไม่ได้สวมหัวโขนปิดหน้าเหมือนการแสดงโขนนั่งราวหรือโขนโรงนอกในสมัยโบราณ แต่ก็ยังคงสมมติว่าหน้าจริงๆ ของผู้แสดงก็คือหน้าโขนที่สวมอยู่ เพราะฉะนั้นหน้าโขนจะแสดงอาการยิ้มหรือบึ้งตึงไม่ได้ฉันใด หน้าของผู้แสดงโขนเป็นตัวพระก็ย่อมไม่แสดงอาการยิ้มหรือบึ้งตึงฉันนั้น จากคำอธิบายของครูอาคม ผู้เขียนก็มีความเห็นเช่นเดียวกับท่าน และเคยเห็นครูอาคมทำท่ายิ้มในเวลาแสดงโขน โดยที่ท่านไม่ได้ทำสีหน้ายิ้มไปกับท่ายิ้มนั้นเลย แต่ในสมัยต่อมานักแสดงโขนเป็นตัวพระรุ่นหลัง เวลามีบทยิ้มก็จะ

ทำท่ายิ้มพร้อมกับแสดงสีหน้ายิ้มจริงๆ บางคนยิ้มจนแลเห็นฟัน นับเป็นการแสดงท่ายิ้มในการแสดงโขนที่ไม่ถูกต้อง

ผู้แสดงโขนเป็นตัวนาง เวลามีบทยิ้มก็จะทำท่าเช่นเดียวกับตัวพระ เพียงแต่ตัวนางจะทำท่านุ่มนวลกว่า และก็ไม่ต้องยิ้มออกมานอกหน้าเช่นเดียวกับตัวพระ ท่ายิ้มในนาฏกรรมโขน ตัวพระกับนางและยักษ์จะทำท่ายิ้มเหมือนกัน แต่ยักษ์จะมีท่าหัวเราะเพิ่มขึ้นมาอีกท่าหนึ่ง ตามที่ได้เล่าไปแล้ว ตัวโขนที่ทำท่ายิ้มไม่เหมือนใครๆ ก็คือตัวลิง ผู้แสดงโขนเป็นลิง เวลามีบทยิ้มจะไม่ใช้มือจีบเข้ามาที่ปากเหมือนตัวพระ นาง และยักษ์ ท่ายิ้มของผู้แสดงโขนเป็นตัวลิงคือการยกมือซ้ายขึ้นตรงหน้า แล้วแบมือตะแคงพร้อมกับค่อยๆ งอฝ่ามือเข้าหาปาก ทำท่าเหมือนกับกอบน้ำใส่ปาก นี่คือท่ายิ้มของผู้แสดงโขนเป็นตัวลิง ผู้ชมโขนจะได้เห็นท่ายิ้มของตัวลิงในตอนที่พญาวานรออกมาเต้นตรวจพลในเพลงกราวนอก แล้วเต้นสวนกันไปมา พอเต้นมาประจันหน้ากันตัวลิงที่มีอาวุโสน้อยกว่าก็จะทำท่าพนมมือแล้วยกขึ้นไหว้ ตัวลิงที่มีอาวุโสกว่าก็จะยกมือซ้ายขึ้นมาทำท่ายิ้ม แต่ถ้าลิงทั้งสองตัวเต้นสวนกันและเป็นลิงที่มีอาวุโสเท่ากัน เช่น หนุมานกับนิลพัท ก็ไม่ต้องมีการไหว้กัน แต่ลิงทั้งสองตัวจะทำท่ายิ้มเหมือนๆ กัน

นอกจากผู้แสดงโขนเป็นตัวลิงจะมีท่ายิ้มที่ผิดแผกแตกต่างไปจากผู้แสดงโขนเป็นพระ นาง และยักษ์ แล้ว ตัวลิงยังมีท่าหัวเราะอีกด้วย แต่ท่าหัวเราะของตัวลิงก็มิได้ เหมือนกับท่าหัวเราะของตัวยักษ์

ถึงแม้ว่าจะต้องใช้สองมือทำท่าหัวเราะก็ตาม ท่าหัวเราะของลิงทำได้ทั้งนั่งและยืน ถ้านั่งหัวเราะตัวลิงจะทำท่าอย่างนี้คือยกมือทั้งสองข้างขึ้นมาที่บริเวณปาก กะระยะให้ห่างจากปากเล็กน้อย ให้ฝ่ามือทั้งสองอยู่ด้านใน จากนั้นก็ม้วนมือกดนิ้วลงทางด้านล่างให้หลังมือพลิกกลับมาอยู่ด้านในแล้วแล้วจึงม้วนมือทั้งสองให้พลิกฝ่ามือกลับเข้ามาอยู่ด้านในตามเดิม ทำอย่างนี้เร็วๆ ติดๆ กันหลายๆ ครั้ง ครั้งสุดท้ายก็เอามือซ้ายทำท่าแบบกอบน้ำเข้ามาที่ปากเหมือนท่ายิ้ม การที่ผู้แสดงโขนเป็นตัวลิงทำท่าอย่างนี้ เรียกว่าท่าหัวเราะ ถ้าเป็นการนั่งหัวเราะก็นั่งทำท่าอยู่กับพื้น แต่ถ้ายืนหัวเราะนอกจากผู้แสดงเป็นตัวลิงจะทำท่าหัวเราะตามที่เล่ามาแล้ว ขาทั้งสองข้างยัง

จะต้องกระโดดขึ้นกระโดดลงทำท่าเหมือนคนเราเวลาดีใจแล้วกระโดดโลดเต้นนั่นเอง

เท่าที่เล่ามานี้เป็นการทำท่ายิ้ม รวมไปถึงท่าหัวเราะในการแสดงโขน ส่วนละครนั้นตัวละครในเรื่องโดยมากก็จะมีตัวพระกับตัวนาง เวลาแสดงท่ายิ้มก็ทำท่าเช่นเดียวกับตัวโขน และก็มีข้อห้ามเช่นเดียวกับการแสดงโขน คือห้ามยิ้มออกมานอกหน้า จนคนดูแลเห็นว่าตัวละครยิ้มจริงๆ มิใช่ทำท่ายิ้มตามบทเท่านั้น ในสมัยโบราณผู้แสดงละครได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูบาอาจารย์ และเชื่อฟังกันเป็นอย่างดี ว่าเวลาที่มีบทยิ้มไม่ให้ตัวละครยิ้มจริงๆ ดังนั้นผู้ที่เคยชมละครในสมัยก่อนๆ ที่ครูบาอาจารย์สูงอายุในสมัยนี้เคยเป็นผู้แสดง จะไม่ได้เห็นท่านเหล่านั้นแสดงสีหน้าและปากยิ้มออกมาในเวลาทำท่ายิ้มตามแบบท่าของการแสดงละคร แต่ในปัจจุบันนี้ตัวละครมักจะยิ้มกันอย่างพร่ำเพรื่อ บทโศกเศร้าก็ยิ้มถึงไม่ได้ทำท่ายิ้ม แต่สีหน้าและปากของผู้แสดงละครยิ้ม ไม่ทราบว่ายิ้มทำไม อาจจะเป็นเพราะดีใจที่ได้แสดงละคร หรือยิ้มกับผู้ชมที่รู้จักกันก็ไม่ทราบ ยิ่งในตอนที่มีบทยิ้ม นอกจากจะทำท่ายิ้มตามท่าของนาฏศิลป์แล้ว ยังยิ้มจริงๆ ทั้งสีหน้าและริมฝีปากอีกด้วย บางคนถึงขนาดยิ้มจนแลเห็นฟัน อย่างนี้ผิดแบบแผนของการแสดงละครสมัยโบราณ การแสดงละครสมัยโบราณจะกำหนดว่า ตัวละครที่แต่งกายแบบยืนเครื่อง คือ ละครชาตรี ละครนอก ละครใน และละครดึกดำบรรพ์ เวลาที่ตัวละครมีบทยิ้มจะต้องทำแต่เพียงท่ายิ้มเท่านั้น ห้ามยิ้มออกมาจริงๆ การห้ามตัวละครที่แต่งกายยืนเครื่องในการแสดงละครชาตรี ละครใน ละครนอก และละครดึกดำบรรพ์ยิ้มนั้น ยังรวมไปถึงผู้แสดงที่แต่งกายยืนเครื่องแสดงระบำชุดต่างๆ เช่น ระบำดาวดึงส์ ระบำย่องหงิด ระบำสี่บท ฯลฯ ซึ่งความจริงระบำเหล่านี้ก็นำมาจากระบำที่แทรกอยู่ในการแสดงโขนละครทั้งสิ้น ผู้แสดงที่แต่งกายยืนเครื่องแสดงระบำชุดต่างๆ ดังกล่าวนี้ เวลาออกมาร่ายรำจะต้องไม่ยิ้มจนออกนอกหน้า หรือแลเห็นฟัน เพื่อ

รักษาแบบแผนของการแสดงโขนละครเอาไว้ เพราะฉะนั้นอาจจะมีผู้ชมหลายๆ ท่าน ที่ได้ชมโขนละครและระบำชุดต่างๆ ที่แต่งกายแบบยืนเครื่อง แล้วเห็นว่าผู้แสดงไม่ยิ้มกันเลยก็คงจะคิดว่าผู้แสดงเหล่านั้นเป็นคนยิ้มยาก หรือที่เรียกกันว่าเป็นคนหน้าตาย แต่เมื่อท่านได้ทราบจากที่ผู้เขียนเล่าในครั้งนี้แล้ว ก็คงจะทราบกันว่า ผู้แสดงเหล่านั้นไม่ยิ้มในเวลาออกมาแสดงด้วยเหตุผลดังที่เล่ามานี้ แต่จะอย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ท่านผู้ชมการแสดงโขนละครและระบำชุดต่างๆ ที่ผู้แสดงแต่งกายยืนเครื่อง คงจะได้เห็นผู้แสดงยิ้มจนแลเห็นฟันกันมาบ้างแล้ว ถ้าจะว่าถึงระเบียบแบบแผนของการแสดงแล้วย่อมไม่ถูกต้องอย่างแน่นอน แต่ผู้ที่ยิ้มแย้มแจ่มใสในเวลาแสดงโขนละครหรือระบำชุดต่างๆ ก็มีเหตุผลของตนว่า เพื่อทำให้ผู้ชมเห็นว่าการแสดงของตนเต็มไปด้วยความสนุกสนาน และเป็นการยิ้มเอาใจผู้ชม โดยเฉพาะเวลาแสดงให้ชาวต่างชาติชม จะได้สมกับคำที่ว่า **"สยามเมืองยิ้ม"**

ถึงแม้ว่าการยิ้มในเวลาแสดงระบำ *(ที่ผู้แสดงแต่งกายยืนเครื่อง)* จะเป็นการแสดงความสดชื่นรื่นเริงและยิ้มเอาใจผู้ชม โดยเฉพาะชาวต่างชาติก็ตามที แต่ครูบาอาจารย์นาฏศิลป์และท่านผู้ชมที่มีความรู้ในเรื่องการยิ้มของตัวโขนละครก็ย่อมจะต้องตำหนิอยู่ดี

ถ้าจะว่าผู้แสดงนาฏศิลป์ไทยยิ้มออกมานอกหน้า หรือว่ายิ้มจนเห็นฟันเป็นการผิดแบบแผนของการแสดงนาฏศิลป์ไทยไปเสียเลยทีเดียว ก็เห็นจะไม่ถูกทั้งหมด คิดว่าน่าจะมีข้อยกเว้นกันบ้าง สำหรับการแสดงชุดต่างๆ ที่ผู้แสดงแต่งกายแบบพันทาง เช่น รำสีนวล รำกระทบไม้ รำวง เถิดเทิง ฯลฯ เหล่านี้ เป็นการรำด้วยความสนุกสนาน ฉะนั้นถ้าผู้แสดงจะยิ้มแย้มแจ่มใสบ้างก็ไม่น่าจะถือเป็นความผิดแต่อย่างใด น่าจะนับเป็นความถูกต้องเสียด้วยซ้ำไป เพราะการแสดงระบำเหล่านี้เป็นระบำที่แสดงความสดชื่นรื่นเริงทั้งผู้รำและผู้ชม ถ้าผู้รำมัวแต่ทำหน้าเฉยเมยออกมาร่ายรำ คงจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายทั้งผู้ชมและผู้รำเป็นแน่แท้ เช่น รำสีนวล มีบทร้องท่อนแรกว่า

"สีนวลชวนชื่นเมื่อยามเช้า
รักเจ้าสาวสีนวลหวนคิดถึง"

ผู้แสดงชุดรำสีนวลจึงต้องทำหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส เมื่อตอนรำตามบทที่ว่า *"สีนวลชวนชื่น"* หรืออย่างรำกระทบไม้ เถิดเทิง นั้นก็เป็น

การเล่นเพื่อความสนุกสนานของผู้เล่นเอง เมื่อผู้เล่นสนุกสนานยิ้มแย้มแจ่มใสก็ทำให้การเล่นนั้นสนุกสนานเป็นที่ชื่นชมของผู้ชมมากยิ่งขึ้น

ในสมัยปัจจุบันมีผู้ประดิษฐ์คิดท่าทางการแสดงนาฏศิลป์ชุดระบำศิลปาชีพ เพิ่มขึ้นมากมาย โดยการนำเอาท่าทางการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน มาประดิษฐ์เป็นลีลาท่าทางตามแบบนาฏศิลป์ การแสดงระบำศิลปาชีพนั้นถ้าจะให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานไปกับท่าทางที่แสดง ซึ่งเป็นความหมายว่าผู้แสดงกำลังประกอบอาชีพนั้นๆ อยู่ด้วยความสนุกสนานกับการทำงาน ผู้แสดงก็จะต้องยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นการยิ้มที่แลเห็นฟันก็ได้ ไม่ผิดแบบแผนของการแสดงแต่ประการใด กลับจะทำให้การแสดงชุดระบำศิลปาชีพสนุกสนานน่าชมยิ่งขึ้นไปอีก

เท่าที่เล่ามานี้ ท่านผู้อ่านที่เคารพก็คงจะพอทราบแล้วว่า การแสดงนาฏศิลป์นั้น ถ้าผู้แสดงแต่งกายยืนเครื่องพระนาง เวลามีบทจะต้องยิ้ม จะทำได้โดยทางภาษาท่านาฏศิลป์เพียงเท่านั้น จะยิ้มออกมาจริงๆ ไม่ได้ ส่วนการแสดงชุดระบำที่แสดงเพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ หรือระบำศิลปาชีพ ไม่ต้องทำท่ายิ้มตามแบบท่านาฏศิลป์ เพราะผู้แสดงสามารถยิ้มออกมาได้เลย จะยิ้มจนแลเห็นฟันก็ได้ ไม่มีใครห้าม ผู้เขียนเคยจับตาดูสาวคนหนึ่งออกมาดีดกลองไหอยู่ในวงดนตรีพื้นเมืองอีสาน สาวคนนั้นส่ายเอวส่ายไหล่ดีดกลองไหพร้อมกับยิ้มจนแลเห็นฟันครบสามสิบสองซี่ โดยไม่หยุดยิ้มตั้งแต่เริ่มแสดงจนจบการแสดงเป็นเวลาเกือบสิบห้านาที อย่างนี้ถ้ามาแสดงโขนละครแล้วยิ้มระรื่นเช่นนี้ละก็ เป็นต้องถูกครูผู้สอนดุเอาแน่ๆ

ระบำลาวสาวกอด

เนาวรัตน์ พลเดช

พอเอ่ยว่า **"ลานสาวกอด"** บรรดาหนุ่มๆทั้งหลายก็ตาลุกกันเป็นแถว อยากจะโลดแล่นไปที่ลานนั้นทันที จะได้ดูสาวๆสดสวย จะได้ทำอะไรๆ ตามใจอยาก ใช่ไหมล่ะ อย่าเพิ่งๆนะ ใจเย็นๆแล้วจะดีเอง

ผู้เขียนได้เดินทางไปท่องเที่ยวทางภาคเหนือในเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นเวลาที่อากาศยังหนาวเย็นอยู่เป็นที่ถูกใจของคณะของเรามาก เพราะชอบอากาศค่อนข้างหนาวมากกว่าอากาศร้อน ผู้เขียนได้พึ่งใบบุญของพี่ชายผู้ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองนิคมชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ คณะพวกเราที่ติดสอยห้อยตามจึงได้พักที่บ้านพักของนิคมชาวเขา ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียง-

ราย และแม่ฮ่องสอน เราจึงมีโอกาส ได้ชมการแสดงของชาวเขาหรือเรียกว่า ชาวไทยภูเขา ซึ่งแต่งกายอย่างงดงาม

บนยอดดอย ณ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ดินแดนอันสงบเงียบ บรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสดชื่นจากแมกไม้ที่เขียวชอุ่มบนขุนเขา บุปผชาตินานาพรรณหลายหลากสีชูช่องดงามตระการตา อากาศที่หนาวเย็นบันดาลให้มวลมาลีผลิดอกสะพรั่ง กุหลาบงามดอกใหญ่จนหลายคนชื่นชมด้วยความตื่นเต้น กลิ่นหอมตลบอบอวลแผ่กำจายไปทั่วบริเวณที่พัก ดอกไม้เมืองหนาวหลายชนิดแข่งกันแย้มบานชูช่อไสว เช่น ดอกแกลดิโอลัสสีชมพู ขาว แดง เหลือง ชูก้านดอกสง่างาม ดอกมอร์นิ่งกลอรีสีม่วงอ่อนอมขาว ดอกฟล็อกสีชมพูระเรื่อ ดุจแก้มสาววัยรุ่น สคาเรทเซทสีแดง สดช่อยาวงดงาม ฮอลลี่ฮ็อกสีชมพูแกมแดงสะพรั่งไปทั้งต้น และแอสเตอร์ที่ออกดอกเบียดเสียดกันเป็นพุ่มงาม ทำให้พวกเราลืมกรุงเทพฯ ที่ร้อนผะผ่าวทั้งอากาศและการจราจรคับคั่งไปชั่วขณะ

คณะของเรามาถึงยอดดอยอำเภอแม่จันในตอนเย็น มีพวกชาวเขาเผ่าอาข่า หรือที่รู้จักกันดีว่าเผ่าอีก้อ มาคอยต้อนรับด้วย *(เขานิยมเรียกเผ่าของเขาว่า อาข่า มากกว่าอีก้อ)* มีทั้งผู้หญิงผู้ชายและเด็กทุกคนแต่งตัวสวยสดงดงาม เครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้า หมวก สนับแข้ง *(ที่จริงควรจะเรียกถุงเท้ายาว แต่เหมือนสนับแข้ง)* สลับสีลวดลายสดใส หน้าตาผิวพรรณขาวผ่องเป็นยองใย โดยเฉพาะเด็กๆ และสาววัยรุ่นผิวสวย แก้มแดงระเรื่อโดยธรรมชาติ มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ครูหนุ่มชาวไทยภูเขาที่นำพวกสาวๆชาวอาข่ามาต้อนรับบอกว่า ในคืนนี้จะมีการแสดงระบำชาวเขาเผ่าอีก้อ *(อาข่า)* ให้คณะของเราชมที่ **"ลานสาวกอด"** ทำให้พวกเราตื่นเต้นที่จะได้ชมระบำชาวเขาดั้งเดิม ไม่ใช่ระบำชาวเราที่แต่งตัวมาเต้นกันเอง

ครูหนุ่มชาวไทยภูเขาผู้นี้ชื่อครูกมล คีรีแสนสุข เป็นชายหนุ่มหน้าตาดี อายุประมาณ ๒๘-๓๐ ปี เรียนสำเร็จวิทยาลัยครูจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย แล้วมาเป็นครูได้สอนภาษาไทยให้เด็กๆชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่า จนเด็กๆพูดภาษาไทยได้ดีแทบทุกคน

หลังจากรับประทานอาหารมื้อเย็น *(ค่ำ)* เสร็จแล้ว พวกเราก็เตรียมตัวกันไปที่ **"ลานสาวกอด"** บังเอิญคืนนั้นเป็นคืนข้างแรม พวกเราต้องถือไฟฉายส่องทางเดิน ถ้าเป็นสมัยก่อนก็คงถือคบไต้ ผู้เขียนยังนึกเสียดายว่า ถ้าเป็นยามเดือนหงาย พระจันทร์ส่องสว่างไปทั่วขุนเขา บรรยากาศที่ลานสาวกอดคงจะสุขสดชื่นเสียนี่กระไร

เมื่อเดินขึ้นไปถึง **"ลานสาวกอด"** ซึ่งสว่างพอประมาณ เพราะมีไฟฟ้าใช้แล้ว เราเห็นชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่ามากันเต็มไปทั้งลาน แต่ส่วนมากจะเป็นเด็กเล็กและหนุ่มสาว อาจจะเป็นได้ว่าคนแก่อยู่โยงเฝ้าบ้าน บรรยากาศเต็มไปด้วยความสดชื่น ทุกๆ คนมีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส พวกเด็กเล็กๆ วิ่งมาต้อนรับรุมล้อมให้คณะของเราไปซื้อข้าวของที่เขาเตรียมมาจำหน่าย เช่น ดอกไม้แห้ง หมวกชาวเขาสีสันสดใสสวยงาม สร้อยคอกำไลเงิน และ ฯลฯ คณะของเราก็ช่วยกันซื้อช่วยกันอุดหนุนพอสมควร โดยเฉพาะหมวกขายดีมากซื้อกันแทบทุกคน บางคนซื้อหลายใบ เพื่อเอามาฝากเพื่อนๆ หรือญาติมิตร เพราะประดับประดาด้วยไหมสีต่างๆ และลูกปัด คืนนั้นอากาศหนาวเย็นมาก ต้องใส่เสื้อหนาวหนาๆกัน พวกเราจึงสวมหมวกชาวเขากันความหนาวได้ด้วย

เมื่อได้เวลาจะเริงระบำ ครูกมล คีรีแสนสุข ออกมากล่าวคำต้อนรับและอธิบายการเล่นหรือเต้นระบำซึ่งมีทั้งหมด ๗ ชุด ทั้งแนะนำให้รู้จักเครื่องดนตรีที่เล่นประกอบเพลงด้วย ซึ่งมีกลองและปี่ เมื่อดนตรีเริ่มบรรเลง เหล่าศิลปินนักเต้นก็ออกมาร่ายรำพร้อมกับร้องเพลงเสียงไพเราะสดใส เพลงที่ร้องนั้นเป็นภาษาอาข่า *(อีก้อ)* ซึ่งพวกเราไม่เข้าใจ แต่ก็สนุกสนานกับท่าเต้นแต่ละชุด พร้อมกับปรบมือให้เข้าจังหวะไปด้วย ครูกมลได้อธิบายถึงจังหวะเพลงและลักษณะการเล่นเป็นภาษาไทย เพื่อให้พวกเราเข้าใจ เมื่ออธิบายเสร็จชุดหนึ่งๆ พวกเด็กสาวก็ออกมาเต้นร่ายรำให้ชมทีละชุด ทำให้เราเข้าใจถึงประเพณีและวัฒนธรรมของเขามากขึ้น บางครั้งพวกชาวเราก็เข้าไปร่วมเต้นกับพวกชาวเขาด้วย ก่อให้

เกิดความสนุกสนานครึกครื้นเพิ่มขึ้น

ผู้เขียนได้ขอร้องให้ครูกมลได้เขียนอธิบายคำแปลเพลงชาวเขาเผ่าอาข่าไว้ทั้ง ๗ ชุด ครูกมลก็ได้กรุณาเขียนส่งมาให้ที่บ้านที่กรุงเทพฯ ผู้เขียนจึงนำมาเล่าสู่กันฟังเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงศิลปวัฒนธรรมการร่ายรำของเขา ซึ่งเขายังคงรักษาไว้มั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่าปัจจุบันนี้การเต้นระบำชาวเขาของพวกในเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ชาวไทยภูเขาก็ยังคงรักษาศิลปวัฒนธรรมของเขาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

ครูกมลได้เขียนอธิบายถึงเนื้อเพลงและวิธีการร่ายรำไว้ดังนี้

"คำแปลเพลงชาวเขาเผ่าอาข่า *(อีก้อ)* ในประเพณีหรืองานรื่นเริงในลานสาวกอด *(ลงข่วง)*

ลานสาวกอด คืออะไร

ลานสาวกอด คือ จุดนัดพบระหว่างหนุ่มสาวในเวลากลางคืน ลานสาวกอดจะมีคนลงได้ทุกวัยตั้งแต่เด็กจนถึงคนแก่ แต่การลงลานจะลงตามวัย แต่หนุ่มสาวจะมีบทบาทมากกว่าทุกวัย

ลานสาวกอด จะมีเล่นทุกคืนถ้าหากฝนฟ้าอำนวย ยกเว้นมีงานศพในหมู่บ้าน ถ้าเป็นศพเด็กจะหยุดการละเล่นลงลาน ๓ คืน

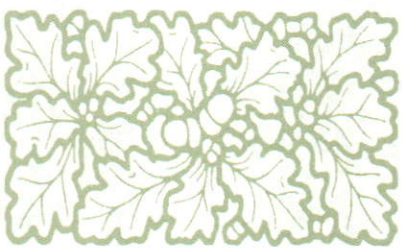

ถ้าเป็นศพผู้ใหญ่หรือคนแก่จะหยุดเล่น ๗ คืน

ลานสาวกอดจะพบเห็นในหมู่บ้านอาข่าทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสเตียน

ลานสาวกอดจะได้รับการบูรณะซ่อมแซมประมาณกลางเดือนมีนาคมของทุกปี พร้อมกับประตูหมู่บ้าน หรือที่เรียกกันว่า **"ประตูผี"** นั่นเอง

ที่ลานสาวกอด จะมีม้านั่งหรือราวสำหรับนั่ง เป็นม้านั่งยาวๆ ทำด้วยไม้ล้วนๆ *(ผู้เขียนคิดว่าคงจะคล้ายๆ โขนนั่งราวนั่นเอง คือเป็นที่พักของพวกเต้นระบำร่ายรำพอแสดงหมดชุดหนึ่งก็มานั่งพักที่ม้านั่งหรือที่ราวนั่งนี้)*

ทีนี้จะได้อธิบายถึงจังหวะเพลงและลักษณะการเล่นต่อไปนี้

๑. เพลงถ่องโจเล เพลงถ่องโจเลนี้เป็นเพลงที่เปรียบเทียบของใช้ชนิดหนึ่ง ของใช้ที่พูดถึงคือผ้าถุง ผ้าถุงของคนพื้นราบเขาบอกว่า จะมีสีสันสวยสดและยาวไปถึงข้อเท้า ส่วนของอาข่านั้นเขาบอกว่าไม่มีความสวยงาม ไม่มีสีสัน และก็ยังใส่เหนือเข่าขึ้นมาประมาณ ๓ - ๔ เซนติเมตร และเป็นสีดำล้วนๆ *(แต่จริงๆ แล้วอาข่านุ่งผ้าถุงได้สวย เพราะปัจจุบันเป็นกระโปรงจีบรอบตัว และชายเสื้อที่ห้อยคลุมลงมามีสีสันสลับได้งดงาม)*

ลักษณะการเล่น เพลงถ่องโจเลคนเล่นยืนเป็นหน้ากระดาน แล้วให้จังหวะเพลงโดยการร้อง แล้วก็เต้นมาข้างหน้าและถอยหลังจนจบเพลง

๒. เพลงอาจ่อยะ เพลงอาจ่อยะนี้เป็นเพลงที่พูดถึงเกี่ยวกับการแต่งกายของอาข่าเองว่า พอเขาเกิดออกมาดูโลกภายนอกได้ ๗ วัน เขาจะใส่ชุดดำล้วนไร้สีสัน พออายุ ๓-๑๕ ปี เขาจะเปลี่ยนจากชุดดำมาแต่งเติมสีสัน ประดับด้วยไหมพรมหรือผ้าสีต่างๆ เพื่อความสวยสดงดงาม

พออายุ ๑๕-๒๐ ปี เขาจะเปลี่ยนผ้าสีสันต่างๆมาเป็นของแพงๆ อาทิ จำพวกเงิน และลูกเดือยต่างๆ ปลูกเองบ้าง ซื้อบ้าง และจะมีลูกน้ำเต้าเล็กๆ ติดกำกับอยู่ที่สะโพก เพื่อให้ชาวโลกรู้ว่าเขาเป็นสาวแล้วและยังโสดด้วย บนศีรษะจะสวมหมวกสั้นเต็มไป

ด้วยเครื่องประดับ

พออายุ ๒๐-๒๕ ปี สาวอาข่าก็จะเปลี่ยนจากหมวกสั้นมาเป็นหมวกยาว มีลูกน้ำเต้าติดกำกับอยู่ พร้อมที่จะมีพันธะทั้งทางกายและทางใจแล้ว พอสาวเจ้าแต่งงานก็จะยังคงแต่งกายชุดเดิม เพียงแต่ถอดสัญลักษณ์ออก คือลูกน้ำเต้าข้างสะโพก เพื่อให้ชาวโลกได้รับรู้ว่าเขาคนนั้นมีพันธะทั้งทางกายและทางใจเรียบร้อยแล้ว *(มีสามีแล้ว)*

ลักษณะการเล่น ยืนทำเป็นวงกลม หันหน้าเข้าหากันแล้วรวบมือ โดยมือข้างหนึ่งตบมือเขา แล้วอีกข้างให้เขาตบมือเรา มือซ้ายให้เขาตบ มือขวาตบมือเขา (เพลงนี้เต้นง่ายๆ น่าจะลองเต้นกันทุกวันเท่ากับเต้นแอโรบิคเบื้องต้น)

๓. เพลงติตุ่มแจเละกอ เพลงนี้เป็นเพลงเกี่ยวกับการนับ พอเขาตื่นเช้าเขาก็นับว่า ๑. ทำอะไร ๒. ทำอะไร นับเรื่อยๆ จนถึงค่ำ พอตื่นวันใหม่เขาก็นับ ๑ ใหม่เป็นกิจวัตรประจำวันของเขาเอง

ลักษณะการเล่น ยืนเป็นวงกลมแล้วจับมือร้องเพลง แล้วเขยิบเข้าเขยิบออก จนกว่าเพลง

จะจบ

๔. เพลงปามั่วเล เพลงปามั่วเลนี้เป็นการเปรียบเทียบระหว่างยาเส้นว่า ยาเส้นของคนพื้นราบมีความละเอียดสีดำอมน้ำตาลและมีความหอม ส่วนยาเส้นของอาข่ามีสีเขียว ไม่มีความหอม ไม่ฉุน และหยาบด้วย

ลักษณะการเล่น ยืนเป็นวงกลมหันหน้าไปทางซ้าย ร้องเพลงตบมือแล้วเต้นไปตามจังหวะเพลงไปเรื่อยๆ จนกว่าเพลงจะจบ

๕. เพลงอะเต่อเต่อเออเล เพลงอะเต่อเต่อเออเลนี้เป็นเพลงเกี่ยวกับการไว้ผมเปียว่า คนที่มีผมเปียนั้นเป็นวีรบุรุษของอาข่าโดยเฉพาะ

ลักษณะการเล่น คล้ายกับเพลงที่ ๔ เพียงแต่จับมือแล้วเต้นไปข้างหน้าแล้วหันกลับข้างไปเรื่อยๆ จนกว่าเพลงจบ

๖. เพลงรอหนุ่มรอแซะ เพลงรอหนุ่มรอแซะนี้เป็นเพลงที่มีความหมายและยากที่สุดว่า เมื่อออกจากบ้านเขาต้องมาร้องเพลงรอคู่เขาว่าเมื่อไรจะออกมาหา ถ้าไม่มาเดี๋ยวจะไปควงหนุ่มอื่นให้ดู

ลักษณะการเล่น เป็นพวกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๓ - ๔ คน แล้วเอาเท้ามาเกาะกัน แล้วตบมือร้องเพลงเต้นรอบๆ

๗. เพลงแซโลมอโอ เพลงนี้เป็นเพลงสุดท้ายของชุดระบำชาวเขาที่แสดงให้ชม ความมีอยู่ว่า ลาก่อนคืนนี้ พบกันใหม่วันพรุ่งนี้ ถ้ารักเขาจริงให้ไปรอที่ปากทางเข้าไร่ตอน ๕ โมงเย็นวันนี้ ถ้าไม่ไปเจอตอนกลางคืนที่ลานสาวกอดแล้วเป็นน่าดู ต้องแตกหักกันแน่นอนไม่คุณก็ฉัน

ลักษณะการเล่น แบ่งออกเป็นสองฝ่ายเท่าๆกัน ยืนกันอยู่คนละฟาก ร้องเพลงแล้วเดินเข้าหากันพอเจอใกล้ๆกัน แล้วก็ย่อเข่าให้กันแล้วก็ถอยกลับไป ทั้งสองฝ่ายเต้นอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าเพลงจะจบ"

คุณกมลอธิบายบทเพลงและลักษณะการเล่นให้ฟังอย่างละเอียดถี่ถ้วน หนุ่มๆทั้งหลายอ่านคำแปลอธิบายเพลงจากลานสาวกอดแล้ว อาจจะทำให้กระตือรือร้นอยากจะไปที่ลานสาวกอดมากขึ้น หรือมาเปลี่ยนใจว่า *"โอ๊ยยุ่งยากเหลือเกิน ไปเต้นกันในผับในบาร์ดีกว่า"* แต่บรรยากาศท่ามกลางแสงเดือนแสงดาวลมหนาวนี่มันทำให้หัวใจวูบวาบไม่เหมือนในผับนะ

"ลานสาวกอด" จะยังคงอยู่ตลอดไปตราบเท่าที่ชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่าหรืออีก้อ ยังคงอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของเขาเอาไว้ และชาวเราไม่นำเอาประเพณี วัฒนธรรมของเขาไปย่ำยีหรือไปใช้ในทางที่ไม่ถูกไม่ควร การเริงระบำในลานสาวกอดในปัจจุบันแม้จะมิใช่เป็นการเริงระบำเพื่อเลือกคู่ครอง ของหนุ่มสาวอาข่า แต่เป็นการเริงระบำเพื่ออวดชาวเมืองชาวโลกให้รู้จักประเพณีอันงดงามของเขา ก็น่าจะสอนใจพวกเราทั้งหลายให้หันมาอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของพวกเรา หรือประเพณีที่ดีงามต่างๆ ของคนไทยให้คงอยู่และเป็นที่รู้จักของชาวโลกด้วย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ที่ข้าพเจ้ารู้จัก

(ตอนที่ ๒)

ใหญ่ นภายน

ในระหว่างปี พ.ศ.๒๔๘๑-๒๔๘๓ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ต้องการสร้างสรรค์ให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้า สมเป็นประเทศเอกราช จึงมีคำสั่งให้ทุบทิ้งถนนราชดำเนินเดิมตั้งแต่สะพานผ่านพิภพลีลา จนกระทั่งถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ และบ้านเรือนทั้งสองฝั่งที่เคยอยู่กันมาอย่างร่มเย็นเป็นสุข และร่มรื่นไปด้วยต้นมะฮอกกานี ก็ต้องถูกรื้อถอนออกไปหาที่อยู่ใหม่ เพราะว่าท่านต้องการจะสร้างถนน ใหม่ให้ใหญ่โต เพื่อต้อนรับแขกชาวต่างประเทศ ส่วนทั้งสองฟากถนนที่บ้านเรือนถูกรื้อถอนไป ก็จะสร้างตึกแบบทันสมัยอย่างประเทศฝรั่งเศสหรือเยอรมัน โดยมีคุณหมิว อภัยวงศ์ เป็นสถาปนิก ผิดถูกอย่างไรโปรดให้อภัยแก่ข้าผู้น้อยด้วยครับ

มีเรื่องเล่ากันว่าขณะที่กำลังสร้างถนนกันอยู่นั้น ชาวบ้านที่ถูกรื้อถอนไปต่างคนต่างก็สวด จอมพล ป.พิบูลสงคราม กันอย่างเต็มที่ บ้างก็ว่า

"ถือว่ามีอำนาจ นึกจะสร้างอะไรก็สร้าง" บ้างก็ว่า

"ถนนออกใหญ่โตอย่างนี้ จะไปเอารถเอาราที่ไหนมาวิ่ง"

"นี่...เขาคงสร้างไว้ให้ ช้าง ม้า วัว ควาย มาวิ่งเล่นนะ"

โอ๊ย...ยังมีอีกสารพัดสารเพ ที่ชาวบ้านเขานำมากล่าวกัน

ขอโทษ...ถ้าคุณปู่กะคุณย่า คุณตากะคุณยายมาเห็นถนนสายนี้ใหม่ ผมว่าท่านคงหัวใจวายเป็นแน่แท้ อันถนนที่ท่านเคยติฉินนินทาว่าท่านไว้ต่างๆ นานานั้น ปัจจุบันนี้มันเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาของประเทศอยู่แห่งเดียวเท่านั้น ซ้ำยังไม่พอให้รถวิ่งซะอีกนะครับ

ในปี พ.ศ.๒๔๘๓ นี่ ดูเหมือนรัฐบาลของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องประสบกับปัญหาร้อยแปดพันประการ มีทั้งเหตุการณ์ที่ดี มีทั้งเหตุการณ์ที่ร้าย แต่ด้วยความอริยะของท่านสามารถปัดเป่าให้เหตุการณ์ต่างๆ กลายเป็นดีไปหมด ท่านที่เคารพ...ผมจะเล่าให้ท่านฟังเป็นช่วงเป็นตอน บางทีอาจจะสลับกันไปสลับกันมาบ้าง อย่าถือสาหาความผมเลยครับ

ในปี พ.ศ.๒๔๘๓ เมื่อสร้างถนนราชดำเนินกับตึกแถวทั้งสองฟากถนนเสร็จแล้ว ทำให้ประเทศสยามนามประเทืองว่าเมืองทองแลดูดั่งเมืองสวรรค์ ความสง่างามของ **"อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย"** จนกระทั่งคุณหลวงวิจิตรวาทการ ทนความงามไม่ไหวถึงกับต้องแต่งเพลงขึ้นมาชม เนื้อร้องผมพอจำได้บ้างเพียงกระท่อนกระแท่นดังนี้

ยิ่งแลยิ่งสูง — เหมือนจะจุงให้เดิน
ยิ่งพิศยิ่งเพลิน — อนุสาวรีย์ไทย
สร้างไว้เพื่อแสดง — เอกราชของไทย
มีให้ชาติอื่นเขา — ได้แลเห็นแต่ไกล ฯลฯ

ในระยะนี้อำนาจเพลงจากละครอิงประวัติศาสตร์ ของหลวงวิจิตรวาทการถึง ๙ เรื่อง ซึ่งบรรเลงโดยวงดุริยางค์สากลกรมศิลปากร ออกมาอย่างมากมายและเหมาะสมกับเหตุการณ์ของบ้านเมืองพอดี โดยมากเป็นบทเพลงที่ปลุกใจเน้นไปในความรักชาติและเผ่าพันธุ์ ส่วนทางวงดนตรีกรมโฆษณาการก็ไม่ใช่ย่อย ระดมขุนศึกทางเพลงเข้ามาช่วยอย่างเต็มอัตราศึก เริ่มด้วยท่านหัวหน้ากองพระราชธรรมนิเทศ ผู้เป็นทั้งนักประพันธ์ นักกวีกาพย์กลอน เท่านี้ยังไม่เพียงพอยังต่อด้วยครูแก้ว อัจฉริยะกุล ขุนพลมือฉมัง และขุนคลังด้านทำนองคือครูเวส สุนทรจามร กับครูเอื้อ สุนทรสนาน แม่ทัพเอก

ดังนั้น เมื่อทางวงดนตรีกรมศิลปากรมี **"เพลงอนุสาวรีย์ไทย"** ออกมาร้องกันเกร่อ วงดนตรีกรมโฆษณาการก็ไม่ยอมน้อยหน้าขับม้าออกมาด้วย **"เพลงกรุงเทพฯราตรี"** เนื้อร้องมีดังนี้คือ

ญ. โอ้กรุงเทพฯเมืองฟ้าอมร
สวยงามหนักหนายามราตรี
ญ. ช่างงามเหลือที่จะพรรณนา
เหมือนดังวิมานสถานเทวา ญ.ฮัม
ญ. งามแสนงามเหมาะนามสมญา — *ช. ฮัม สมเป็นนครมหาธานี* — *ช. ฮัม*
ช. งามเหลือเกินเพลิดเพลินฤดี
ช. เที่ยวดูเล่นแลเห็นอาคาร — *ญ. ฮัม*
ช. ทั้งยานพาหนะละลานตา
ช. เหมือนเทพสร้างมาจึ่งงามวิไล

ญ. ราชดำเนินน่าเดินเพลิดเพลินเรียนร้อยพราวพรรณ ช. ฮัม

ช. สมนามสำคัญเฉิดฉันอำไพ ญ. แสงไฟแสงโคมเล้าโลมฤทัย

ช. ทั้งเมืองวิไลคล้ายยามทิวา ญ. ยอดปราสาทเป็นชั้นเป็นเชิง ช. ฮัม

ญ. เหมือนลอยระเริงเล่นเหลิงนภา ช. ฮัม ญ. เหมือนดังจะเย้ยดวงดารา

(คู่) เป็นเพราะจันทร์ผ่องพรรณฉายมา จึ่งวาววับตายิ่งพาเคลิ้มใจ

ผมขอความกรุณาท่านที่เคารพ ขอจบเพียงท่อนเดียวเท่านั้น เพราะว่าตอนข้างยังต้องลงเนื้อเพลงสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่หลายฝ่ายแต่งขึ้นเพื่อสนองนโยบายของท่านทั้งนั้น จนหนังสือเล่มนี้จะเป็นหนังสือเพลงอยู่แล้วครับ เพลงที่ลงเนื้อจบลงไปแล้วนั้นเป็นผลงานของครูแก้วกับครูเอื้อ

เมื่อตอนที่ถนนราชดำเนินกับตึกแถวทั้งสองฟากที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ๆ นั้น เป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่พี่น้องชาวไทยทั้งชาติ สง่างามสมศักดิ์ศรีที่จะเป็น **"นครหลวงของชาติ"** ที่สามารถอวดความศิวิไลซ์ของไทยได้อย่างดี

ตึกแรกสูงใหญ่สง่างามอยู่ทางด้านขวามือ จากสะพานผ่านฟ้าลีลาศไปสนามหลวงเป็น *"ห้างไทยนิยม"* เป็นห้างสรรพสินค้านานาชนิดที่ใหญ่มากในสมัยนั้น มีประชาชนพลเมืองไปอุดหนุนกันแน่น ส่วนมากจะเป็นสุภาพสตรี ต่างพากันไปหาซื้อหมวกทรงแปลกๆ ตามรัฐนิยม หน้าห้างเต็มไปด้วยรถ ๓ ล้อถีบ ถัดขึ้นไปก็เป็นโรงแรมที่ทันสมัยชื่อ *"สุริยานนท์"* ชื่อนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้ตั้งให้เพื่อเป็นสิริมงคล ต่อไปก็เป็นบริษัท ห้างร้านค้าต่างๆ ที่เพิ่งจะมาตั้งขึ้นใหม่ จนไปถึงบริเวณ *"อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย"* เดิมตรงนี้เรียกว่าสี่แยกถนนดินสอ ปัจจุบันเรียกว่าสี่แยกอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เลยไปจนถึงสี่แยกคอกวัว ตอนนั้นยังมีรถรางสายหัวลำโพง-บางลำภู ยังวิ่งผ่านสี่แยกนี้ ไปสิ้นสุดตึกแถวตรงกองสลากซึ่งสมัยนั้นยังไม่ได้สร้าง เป็นที่ดินว่างเปล่า ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุผลกลใดไม่ประจักษ์ ถัดไปก็เป็นตึก *"ห้างแบดแมน"* ซึ่งเคยเป็นโรงเรียนกฎหมายมาก่อนแล้วก็มาเป็น *"สำนักงานโฆษณาการ"* จนกระทั่งมาเป็น *"กรมโฆษณาการ"* โดยมีพันตรีวิลาศ โอสถานนท์ เป็นอธิบดีคนแรก

ทีนี้ขอย้อนกลับมาที่ตึกสุดท้ายที่ติดกับกองสลาก ตรงนี้เป็นที่ตั้งของ *"ร้านเทพรส"* พอตอนเย็นๆ ร้านนี้ทำเก๋มาก เอาแผงมากั้นหน้าร้านตรงบริเวณฟุตบาท แล้วตั้งโต๊ะบริการน้ำชากาแฟ เหล้าบางๆ เบียร์เย็นๆ มีคนมาอุดหนุนกันมากพอสมควร เพราะว่าต่างคนต่างก็เห่อของใหม่ นั่งชมวิวทิวทัศน์ นั่ง *"อิ๊ทแอร์"* แบบเมืองฝรั่งเขาทำกัน ยิ่งตะวันจวนจะโพล้เพล้ยิ่งงามนัก แหม...ถ้าเป็นสมัยนี้คงได้รับประทานทั้งฝุ่นทั้งควันพิษไปเต็มปอดเป็นแน่แท้

ทีนี้ผมขออนุญาตข้ามฟากไปทางฝั่ง *"โรงแรมรัตนโกสินทร์"* บ้างนะครับ โรงแรมรัตนโกสินทร์สมัยเมื่อเริ่มเปิดบริการใหม่ๆ นั้น บริเวณรอบตัวตึกนั้นเขาเปิดไว้โล่งๆ เป็นระเบียงพอที่จะจัดตั้งโต๊ะเพื่อไว้บริการแขกเหรื่อที่มาพักจะใช้เป็นที่ *"เบร็คฟัสท, ลันช์ และดินเนอร์"* ได้บ้าง ย่ำค่ำก็พากันออกมานั่งชมวิวอันแสนสวยของกรุงเทพฯ แต่ว่าสมัยนี้ทางโรงแรมเขาทำถูกต้องแล้ว ที่นำแผ่นกระจกมาปิดไว้รอบด้านเพื่อกัน *"สารพัดมลพิษ"* ที่จ้องมาเอาชีวิตไม่เว้นแต่ละวัน โอ้กรุงเทพเมืองฟ้าอมร

ทีนี้....เดินจากโรงแรมรัตนโกสินทร์ ย้อนกลับมาทางสี่แยกคอกวัว ตรงตึกธนาคารออมสินปัจจุบัน ตึกนี้แหละที่ทำให้รัฐบาลสมัย จอมพล ป.พิบูลสงครามเสียหน้าไปเยอะ พอสร้างยังไม่ทันเสร็จดีตึกเจ้ากรรมมันก็พังลงมาซะยังงั้นแหละ เลยถูกสั่งสอบสวนกันใหญ่ ไม่ทราบว่าใครรับประทานเหล็กเส้นเข้าไปจนกิ่วเหลือเท่านิ้วก้อย ภายหลังตึกนี้ก็สร้างขึ้นใหม่ ข้ามถนนมาตรงที่ว่างเว้งขายสลากกินแบ่ง เดิมที่ตรงนี้เป็นตึกห้างสรรพสินค้าใหญ่ของทางราชการชื่อย่อว่า *"อ.จ.ส."* ขายดิบขายดีเป็นบ้าสำหรับข้าราชการและบุคคลภายนอก ตอนนั้นเป็นคู่แข่งกับห้างไทยนิยมผ่านฟ้า ขายไปขายมายังไงไม่รู้ต้องเลิกกิจการไป ต่อมาภายหลังชั้นบนของตึกนี้เป็นที่ตั้งของสถานีวิทยุ ท.ท.ท. ซึ่งโด่งดังมากในสมัยนั้น เฉพาะวันอาทิตย์มีรายการพิเศษทายปัญหา มีดนตรีของสุนทราภรณ์ไปบรรเลง จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ ก็ถูกเผาจนหมดสิ้นเหลือแต่ซากไว้เป็นอนุสรณ์

ย้อนกลับมาเรื่อยๆ ผ่านสี่แยกถนนดินสอ แต่ตอนใหม่นี้เข้าสี่แยกอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ผ่านลงไปจนถึงวัดราชนัดดา โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทยยังสร้างไม่เสร็จ มาสร้างเสร็จสมบูรณ์ในปลายปี พ.ศ.๒๔๙๑ ได้ฤกษ์เปิดโรงแสดงละครบนเวทีเป็นปฐมฤกษ์ด้วยละครเรื่อง **"ราชันย์ผู้พิชิต"** เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๒ และได้เปลี่ยนไปฉายภาพยนตร์เรื่องแรกคือ **"รุ้งสวรรค์"** ของบริษัทโคลัมเบียฯ ในปี พ.ศ.๒๔๙๖ ก่อนที่จะทุบและรื้อโรงทิ้งได้แสดงละครครั้งสุดท้ายเรื่อง **"พันท้ายนรสิงห์"** เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ - ๑๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๒ พอแสดงละครเสร็จก็ทุบทิ้งทันที โอ้...ศาลาเฉลิมไทยที่รัก..

ท่านที่เคารพ...ผมพาท่านท่องเที่ยว **"ถนนราชดำเนินกับตึกทั้งสองฟากถนน"** ที่ฯพณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ท่านดำริให้สร้างขึ้นเพื่อรองรับบ้านเมืองยุคใหม่ในอนาคต แล้วก็เป็นความจริงอย่างที่ท่านนึกฝันไว้

ครั้นถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๓ รัฐบาลของฯพณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้จัดงาน **"ฉลองวันชาติ"** ขึ้น มีการเดินสวนสนามของทหารบก ทหารเรือและยุวชนทหาร บนถนนราชดำเนินและผ่านอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ที่เพิ่งจะสร้างเสร็จใหม่ๆ โดยมี พลตรี ป.พิบูลสงคราม *(ยศขณะนั้น)* เป็นประธานยืนรับความเคารพจากแถวทหาร อยู่ที่บนฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอย่างสง่างามสมศักดิ์ศรีของ **"ท่านผู้นำ"**

ยามรุ่งอรุณก่อนที่จะถึงพิธีนี้ สถานีวิทยุกรมโฆษณาการก็จะเปิดเพลงที่ชนะการประกวด **"เพลงวันชาติ"** โดย ฯพณฯ เป็นผู้สั่งให้จัดขึ้น ผลปรากฏว่าเพลงที่ได้รับรางวัลชนะเลิศเป็นของ **"นายบุญธรรม ตราโมท กรมศิลปากร"** *(ต่อมาท่านผู้นี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น มนตรี ตราโมท)* เนื้อร้องมีดังนี้คือ

ยี่สิบสี่มิถุนา...ยนมหาศรีสวัสดิ์ ปฐมฤกษ์ขอรัฐธรรมนูญของไทย
เริ่มระบอบแบบอารยะประชาธิปไตย ทั่วราษฎรไทยได้สิทธิเสรี

สำราญสำเริงบันเทิงเต็มที่ *เพราะชาติเรามีเอกราชสมบูรณ์*
ไทยจะคงเป็นไทย *ด้วยร่วมใจเทอดไทย ชโย*
ชาติประเทศเหมือนชีวา *ราษฎร์ประชาเหมือนร่างกาย*
ถ้าแม้ว่าชีวิตมลายร่างกายก็เป็นปฏิกูล *พวกเราต้องร่วมรักพิทักษ์ไทยไพบูลย์*
อีกรัฐธรรมนูญคู่ประเทศไทย *เสียกายเสียชนม์ยอมทนเสียให้*
เสียชาติประเทศไทยอย่ายอมให้เสียเลย *ไทยจะคงเป็นไทย ด้วยร่วมใจเทอดไทย ชโย*

เพลงนี้ทางสถานีวิทยุกรมโฆษณาการเปิดทั้งวันทั้งคืน และยังได้เปิดเพลงละครของหลวงวิจิตรวาทการ กับเพลงของกรมโฆษณาการเองสลับกันไป เช่น

เดิน เดิน เดิน *อย่ายอมแพ้ใคร* *ชาติไทยต้องเดิน*
เดิน เดิน เดิน *ถ้าหวังก้าวหน้า* *เราต้องพากันเดิน*
เดิน เดิน เดิน *อย่าท้อทางไกล* *ขอให้ไทยเจริญ*
มาเพื่อนไทย *มาร่วมน้ำใจ สมานฉันท์*
ไปตายดาบหน้า *เพื่อนไทยจงมา* *ให้พร้อมเพรียงกัน*
พบหนามเราจะฝ่า *พบป่าเราจะฟัน* *พบแม่น้ำขวางกั้นเราจะว่ายข้ามไป*
เดิน เดิน เดิน *อย่ายอมแพ้ใคร* *ชาติไทยต้องเดิน*
เดิน เดิน เดิน *ถ้าหวังก้าวหน้า* *เราต้องพากันเดิน*
เดิน เดิน เดิน *อย่าท้อทางไกล* *ขอให้ไทยเจริญ*
ไชโย ไชยะ ให้ไทยชนะตลอดปลอดภัย ไชโย ไชโย...

นี่เป็นเพลง เดิน จากละครเรื่อง **"น่านเจ้า"** พ.ศ.๒๔๘๒ ของหลวงวิจิตรวาทการ ค่ายกรมศิลปากร ต่อไปก็เป็นเพลง **"ไทยรวมกำลัง"** เนื้อร้องมีดังนี้คือ

ไทยรวมกำลังตั้งมั่น *จะสามารถป้องกันขันแข็ง*
ถึงแม้ศัตรูผู้มีแรง *มายุทธแย้งก็จะประลาดไป*
ขอแต่เพียงไทยเราอย่าผลาญญาต *ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่*
ไทยอย่ามุ่งร้ายทำลายไทย *จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมือง*
ให้นานาภาษาเขานิยม *ชมเกียรติยศฟูเฟื่อง*
ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง *ให้ชื่อไทยกระเดื่องทั่วโลกา*
ช่วยกันเต็มใจใฝ่ผดุง *บำรุงทั้งชาติศาสนา*
ให้อยู่จนสิ้นดินฟ้า *วัฒนาเถิดไทยไชโย...*

เพลงนี้เนื้อร้องเป็นบท พระราชนิพนธ์ ร.๖ ทำนองโดย ครูเอื้อ สุนทรสนาน แห่งค่ายกรมโฆษณาการ เห็นมั้ยครับสมัยที่ ฯพณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม รุ่งเรืองอำนาจนั้น สื่อที่สนับสนุนท่านคือสื่อจากเสียงเพลง ไม่มี

รัฐบาลไหนที่มีสื่อเสียงเพลงสนับสนุนนโยบายมากมายเท่ารัฐบาลของท่านเลย ขอให้ท่านที่เคารพได้โปรดพิจารณาข้อเขียนของผมต่อไปเท่าที่จะค้นหามาได้ อย่างเพลงต่อไปนี้คือ **"เพลงพิบูลสงคราม"** เนื้อร้องคือ

พิบูลสงคราม...
เพื่อเป็นเกียรติอันสูงสุด
ผู้เกิด ๑๔ กรกฎา
ได้เขตแคว้นแดนคืน
พิบูลสงคราม...
ขอให้มีแต่ความรุ่งเรือง
เรายกเป็นนามเมืองใหม่
แด่วีรบุรุษของไทย
สนองคุณชาติมาร่วมมือกันกู้เกียรติไทย
ปวงชนชมชื่นรับนามมาตั้งเมืองใหม่
พิบูลสงคราม...
ผู้คนบ้านเมืองให้ร่มเย็นสดใส...

หรืออีกเพลงหนึ่ง คือเพลง **"เดินตามผู้นำ"** มีเนื้อร้องดังนี้

ท่านผู้นำไปทางไหน
ขอร่วมบุญค้ำชูช่วย
พารัฐนาวา
ไม่รู้ล่มจม
เป็นเหมือนดั่งธงชัย
เมื่อผู้นำสามารถ
ท่านผู้นำไปทางไหน
ขอเดินทางร่วมกัน
ฉันจะตามไปด้วย
ท่านผู้นำชาติไทย
ฝ่าคลื่นฝืนลม
แล่นไปจนถึงฝั่ง
อุ่นใจของชาติ
ก็ทำให้ชาติมีหวัง
ฉันจะไปทางนั้น
ไม่มีวันกลับหลัง...

หลังจากที่รัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้จัดงานฉลองวันชาติไปเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๓ หลังจากนั้นเพียงอีกไม่กี่เดือนคือ

วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๘๓ ในปีเดียวกันนั่นเอง ก็มีการเดินขบวนเรียกร้องดินแดนฝั่งซ้ายจากฝรั่งเศสคืนมา จากบรรดานิสิตและนักเรียนเตรียมอุดมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับบรรดานักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เดินขบวนไปตามถนนราชดำเนินที่เพิ่งจะสร้างเสร็จใหม่ๆ *(นี่ต้องนับว่าเป็นการเดินขบวนครั้งแรกบนถนนราชดำเนิน)* ไปสิ้นสุดที่หน้ากระทรวงกลาโหม

(ต่อฉบับหน้า)

เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการปลูก "ไม้ดอก"

ชาคริต จุลกะเสวี

นาซิสซัส

ในปัจจุบันนี้ไม้ดอกไ
ประดับ เป็นพืชที่ได้รับความสนใ
เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจา
สภาพความแออัดของสถานที่อ
อาศัย และสถานที่ประกอบกา
ต่างๆ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ๆ ไ
ทำให้ไม้ดอกไม้ประดับมีบทบา
มากขึ้น ในการใช้ตกแต่งอาคา
สถานที่ ช่วยทำให้น่าอยู่อาศัย ทั้
ยังเป็นที่พักสายตา และสร้า
บรรยากาศให้สดชื่นรื่นรมย์ เป็
สิ่งที่สามารถช่วยให้ผ่อนคลา
ความตึงเครียดทางด้านจิตใจไ
เป็นอย่างดี

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาว
ที่เศรษฐกิจของประเทศ ถูกผ
กระทบจากค่าของเงินตราอย่า
รุนแรงนั้น ก็ได้ส่งผลให้เกิดมีควา
เครียดแผ่กระจายไปทั่วทุกแห่ง ใ
ขณะเดียวกันไม้ดอกไม้ประดั
นานาชนิด ยังคงเป็นสินค้าส่งออ
ที่สามารถนำเงินตราจากต่า
ประเทศ เข้ามาภายในประเทศไท
เราได้เป็นจำนวนมากเหมือนกัน

ในปี ๒๕๓๗ ได้พบว่าไท
เราเป็นประเทศผู้ส่งออกไม้ดอกไ
ประดับมากที่สุด เป็นอันดับที่
ของโลก โดยมีมูลค่าการส่งออกรว
ทั้งสิ้น ๓๔,๒๕๗ ตัน เป็นเงินรว
๙๙๒,๘๐๓,๐๐๐ บาท แต่ในปี ๒๕๔
ภาวะเศรษฐกิจไม่ดี จึงมีการส่งออ
เพียง ๒๓,๐๙๓ ตัน เป็นมูลค
๔๔๘,๕๑๑,๐๐๐ บาท ซึ่งจะเห็นไ
ว่าเป็นการดึงเงินจากต่างประเท
เข้ามาได้ไม่ใช่น้อยเลยเหมือนกัน

ตลาดที่สำคัญของไม้ดอกและไม้ประดับทั้งหลาย ที่ไทยเราได้ส่งออกไปจำหน่ายมากก็มีที่ประเทศญี่ปุ่นกับบางประเทศในยุโรปและสหรัฐอเมริกา การปลูกไม้ดอกไม้ประดับนี้ สามารถสร้างอาชีพและรายได้ ให้แก่เกษตรกรไทยเราได้ปีละเป็นจำนวนมากเหมือนกัน

โดยเฉพาะเรื่อง **"ไม้ดอก"** นี้ ใครๆ ก็ชอบ ทั้งนี้ก็เพราะดอกไม้นั้นมีเสน่ห์ตรึงใจ จากความสวยงามในตัวของมันเอง จึงมีส่วนช่วยโน้มน้าว ให้จิตใจของคนเรา ได้ผ่อนคลาย มีความสดชื่นแจ่มใส เมื่อได้ชมความงามของดอกไม้ จิตใจคนเราก็จะสบายได้ดีขึ้น

ยิ่งเป็นการปลูกไม้ดอกไม้ประดับแปลงใหญ่ๆ เพื่อตกแต่งอาคารสถานที่ หรือสวนสาธารณะต่างๆ นั้นด้วยแล้วละก็ ยิ่งจะช่วยเสริมสภาพสิ่งแวดล้อม ให้สดชื่นสวยงามขึ้นได้ดีเป็นพิเศษ ในต่างประเทศเขาจึงนิยมจัดทำสวนดอกไม้สวยๆ กันมาก เอาไว้อวดแขกบ้านแขกเมืองกันด้วย ซึ่งในเมืองไทยเราก็นับว่าโชคดี ที่เรื่องนี้ก็ได้รับความสนใจมากขึ้นแล้วเช่นกัน

แต่ทั้งนี้ผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ จะต้องยอมรับความจริงบางประการ อีกทั้งจะต้องเข้าใจในธรรมชาติของไม้ดอกแต่ละชนิดนั้นๆ ให้ดีเสียก่อนด้วย การปลูกไม้ดอกนั้นจึงจะสัมฤทธิ์ผลที่ดีได้ตามที่ต้องการ

เชื่อว่าทุกท่านคงจะไม่ปฏิเสธความ **"มีชีวิต"** ของไม้ดอก ซึ่งธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตนั้น ก็คือ **"ความไม่จีรังยั่งยืน"** นั่นเอง เพราะทุกชีวิตเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วย่อมต้องเปลี่ยนแปลง และท้ายที่สุดก็จะต้องตายไปด้วยกันทั้งสิ้น เว้นแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้นเองนะครับ

ดอกไม้นั้นเมื่อเกิดมาแล้พอพ้นวันแห่งความงามเบ่งบาเต็มที่แล้วมันก็จะแห้งเหี่ยวโรยราไ เช่นเดียวกับชีวิตของคนเรา มีเกิแล้วก็ต้องมีดับอำลาลับไปเช่นเดีย กัน

แต่วงจรชีวิตของไม้ดอนั้นมีทั้งสั้นและยาว ไม้ดอกบางชนิเมื่อเกิดมาแล้วจะเจริญเติบโตใ ออกดอกออกเมล็ด ครบวงจรชีวิแล้วมันก็จะตายลงภายในฤดูเดีย หรือในปีเดียว เราก็เรียกว่า **"ไ ดอกฤดูเดียว"**

แต่ไม้ดอกบางชนิด มีกาเจริญเติบโตทางต้นทางใบในปีแร ให้ดอกออกเมล็ดในปีที่สอง แล เมื่อครบวงจรชีวิตแล้วตายภายใ สองปีก็มี อย่างนี้ก็เรียกว่า **"ไม้ดอ สองฤดู"** ดังนี้เป็นต้น

พิทูเน

และยังมีไม้ดอกอีกหลากหลายชนิด ที่มีอายุอยู่ได้หลายฤดูหลายปี คืออาจมีการเจริญเติบโตทางต้น ทางใบ ตลอดจนให้ดอกออกผลครบวงจรชีวิตภายในฤดูเดียว แต่ต้นก็ยังไม่ตาย จะยังคงมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกหลายฤดู แต่ในที่สุดก็ต้องตายไปเช่นเดียวกัน ไม้ดอกดังกล่าวนี้ก็จะเรียกว่า **"ไม้ดอกหลายฤดู"**

ประโยชน์ใช้สอยของไม้ดอก

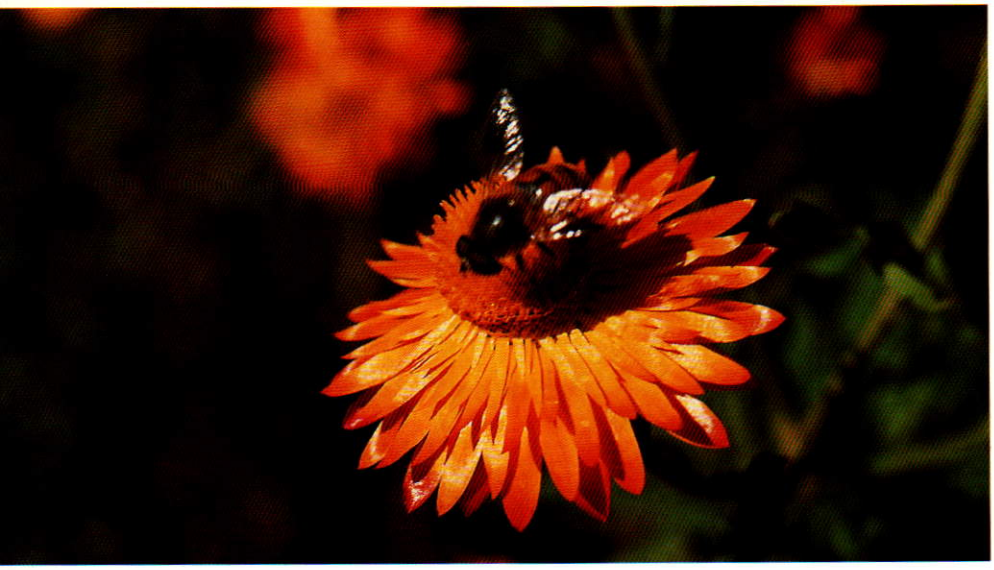

อยู่ที่ **"ดอก"** เป็นสำคัญ ดังนั้นคนทั้งหลายจึงต้องให้ความสำคัญและความสนใจในส่วนที่เราเรียกว่า **"ดอก"** ของต้นนั้นเป็นพิเศษ ไม่เพียงแต่คนเราเท่านั้น ที่จะรู้สึกตื่นเต้นกับสีสันและความงามของดอกไม้ แม้แต่แมลงและหมู่ภมรก็ยังอดชื่นชมไปด้วยไม่ได้เลย แม้จะมีดอกไม้มากมายหลายชนิด ที่เห็นดอกซึ่งไม่มีสีสันสวยเด่นสะดุดตา แต่ธรรมชาติก็ได้ชดเชยไม้ดอกเหล่านั้น ด้วยการให้มีกลิ่นหอมเป็นพิเศษ มาทดแทนความสวยงามก็มี

จะเห็นได้ว่าธรรมชาติมีความยุติธรรมที่สุด ให้ความยุติธรรมกับทุกชีวิตในโลกนี้ แต่แม้กระนั้นมนุษย์ที่เห็นแก่ตัวก็ยังพยายามทำลายธรรมชาติ มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุลไป ความเดือดร้อนทั้งหลายจึงมีเกิดขึ้น และติดตามมาเป็นลูกโซ่จนยากที่จะแก้ไข ดังเช่นที่ปรากฏชัดเจนขึ้นแล้วในปัจจุบันนี้

ธรรมชาติได้กำหนดให้ดอกอยู่ในช่วงท้ายของวงจรชีวิต ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นที่รักที่ชื่นชอบ ของทั้งมวลมนุษย์และหมู่ภมรมากมายเพียงใดก็ตาม ดอกไม้ก็ยังคงต้องโรยราไปตามกาลเวลาที่ธรรมชาติได้กำหนดให้ ยิ่งดอกไม้งามมากเท่าใด อีกทั้งมีกลิ่นหอมชวนดมมากเพียงใด ก็จะยิ่งเหี่ยวแห้ง

โรยราเร็วขึ้นเท่านั้น นั่นเป็นปรากฏสมดุลของธรรมชาติโดยทั่วๆ ไป

โดยเฉพาะไม้ดอกฤดูเดียวที่เรียกว่า **"ไม้ดอกล้มลุก"** ก็จะยิ่งมีอายุสั้นมาก นับจากวันเพาะเมล็ดไปจนถึงออกดอก อาจใช้เวลาเพียง ๖๐-๑๒๐ วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของไม้ดอก และจะมีชีวิตอยู่เพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆ คือ ประมาณ ๓๐-๖๐ วัน ดอกไม้นั้นก็ต้องร่วงโรยล้มตายไป โดยไม่มีโอกาสลุกขึ้นมาได้อีกซึ่งก็น่าแปลกใจนะครับที่ได้ชื่อว่า **"ไม้ล้มลุก"** ทั้งๆ ที่ความจริงเมื่อล้มแล้วไม่มีโอกาสที่จะลุกขึ้นมาอีกเลย

ถ้าท่านผู้อ่านได้ปลูกและคลุกคลีกับไม้ดอก ท่านก็คงมองเห็น **"ธรรมะ"** อันเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา เตือนสติให้ระลึกอยู่เสมอว่า *"ทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะอยู่เพียงชั่วขณะหนึ่ง แล้วในที่สุดจะดับสูญสิ้นไป"*

ดังนั้น จึงควรจะตระหนักอยู่เสมอว่า ดอกไม้จะสวยงามฟู่ฟ่า อยู่ได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมไม้ดอกชุดใหม่ไว้ให้พร้อม เพื่อที่จะนำไปสับเปลี่ยนทดแทนชุดเก่า ที่เริ่มเหี่ยวแห้งโรยราออกไปนั้นได้ทันเวลา

แม้ว่าจะมีไม้ดอกหลายๆ ชนิดที่มีอายุอยู่ได้นาน เช่น พวกดอกเวอร์บีน่า ผกากรอง พยับหมอก บานเช้า แพงพวย แพรเซี่ยงไฮ้ และไม้ดอกสวยๆ อีกมากมายหลายชนิด ที่ไม่จำเป็นต้องปลูกต้นใหม่ทดแทน แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตัดแต่งกิ่งเก่า กิ่งตาย กิ่งที่เป็นโรค ตลอดจนกิ่งที่เก้งก้างเกะกะออก พร้อมทั้งตัดกิ่งและต้นให้เตี้ยลง พรวนดินใส่ปุ๋ยเพิ่มเติม เพื่อให้แตกยอดและออกดอกชุดใหม่ ที่สวยงามต่อไปได้อีก

นี่ก็พอจะสรุปได้ว่า การปลูกไม้ดอกเพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมให้สวยงามนั้น ผู้ปลูกจะต้องมี

คุณสมบัติโดยทั่วๆ ไป ดังนี้ด้วย

คือว่าท่านจะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของไม้ดอก ต้องยอมรับความจริง และพยายามทำใจให้ได้ว่า ไม้ดอกล้มลุกมีอายุการใช้งานสั้นมาก เจ้าของผู้ปลูกควรจะต้องมีความปราณีตในการเตรียมดินปลูก ตลอดจนการเตรียมต้นสำหรับปลูกด้วย จึงจะงดงามสมบูรณ์ดีได้สมหวัง

จะต้องมีการปฏิบัติรักษาให้ดี เช่น การรดน้ำ เสริมปุ๋ย และป้องกันโรคแมลงให้ถูกต้องตามจังหวะการเจริญเติบโตของไม้ดอกแต่ละชนิดด้วย และจะต้องมีความเข้าใจในเทคนิคสำคัญบางประการที่จำเป็นสำหรับไม้ดอกบางชนิด เช่น การเด็ดยอด และการแต่งดอก เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ยังจะต้องมีความสม่ำเสมอ ขยันดูแลเอาใจใส่ในดอกไม้อย่างทั่วถึงด้วย และควรเป็นคนช่างสังเกต เพื่อที่จะได้พบเห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับไม้ดอกนั้น และช่วยแก้ไขได้ทันเวลาด้วยจึงจะดี

ในการปลูกไม้ดอกเพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อม จะมีอะไรบ้างนั้น คงมีผู้สนใจอยากจะรู้ ก็ขอแนะนำว่าได้แก่สิ่งสำคัญต่อไปนี้เองคือ

๑. ไม่ควรปลูกไม้ดอกหลายจุดเกินไป จนไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ทั้งนี้เนื่องจากผู้ปลูกมักจะมีภาระค่อนข้างหนักอยู่แล้วในการเตรียมต้นปลูกทดแทน ซึ่งต้องมีการเตรียมงานให้สัมพันธ์กับไม้ดอกชุดเก่าในขณะออกดอกพร้อมๆ กัน

๒. ปลูกไม้ดอกแต่ละจุดให้เป็นกลุ่มก้อน คือให้มีจำนวนต้นมากพอ เพื่อจะได้สวยเด่นสะดุดตาในขณะออกดอกพร้อมๆ กัน

๓. เลือกชนิดไม้ดอกที่จะนำมาปลูกให้เหมาะสมกับสถานที่ โดยเฉพาะในเรื่องของแสงแดด ไม้ดอกส่วนใหญ่ต้องการแสงแดดจัดอย่างน้อยวันละ ๖ ชั่วโมง ถ้าสถานที่นั้นๆ ได้รับแสงแดดไม่เพียงพอ ก็ควรจะเลือกไม้ดอกที่ต้องการแสงไม่มากนักมาปลูก

๔. ถ้ามีไม้ดอกชนิดเดียวกันหลายๆ สี ควรปลูกไม้สีเดียวกันอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มๆ ให้กลุ่มที่อยู่ชิดกันมีสีตัดกันอย่างเด่นชัดเฉียบขาด อย่าปลูกคละสีในกลุ่มเดียวกัน เพราะจะดูเลอะเทอะไม่สวยงาม ทั้งจะกำหนดให้ออกดอกพร้อมๆ กันได้ยาก แต่นี่ก็อาจมียกเว้นบ้างสำหรับไม้ดอกบางชนิด

๕. ถ้าต้องการปลูกไม้ดอกหลายชนิด หลายสี ในแปลงเดียวกัน นอกจากจะต้องปลูกตามข้อ ๔ นั้นแล้ว ยังควรจัดปลูกตามความสูงของต้นด้วย เช่น ถ้าเป็นแปลงที่มองเห็นได้รอบทิศ ก็น่าจะปลูกไม้ดอกชนิดต้นสูงที่สุดอยู่ตรงกลาง และลดหลั่นกันออกมา จนกระทั่งต้นเตี้ยสุดก็ควรให้อยู่ริมนอก

๖. การปลูกไม้ดอกหลายชนิดหลายสีในแปลงเดียวกัน นอกจากจะต้องทราบถึงความสูงและสีของดอกไม้แต่ละชนิดแล้ว ยังจำเป็นต้องทราบถึงวันออกดอกที่แน่นอนของไม้ดอกแต่ละชนิดแต่ละสีนั้นอีกด้วย เพื่อที่จะได้จัดปลูกชนิดที่ใช้เวลานานวันกว่า ลงไปก่อนตามลำดับ

๗. เนื่องจากไม้ดอกมีความสวยงามและเด่นอยู่ในตัวแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องสร้างหรือตกแต่งแปลงปลูก โดยเฉพาะขอบแปลงให้เด่นสะดุดตาอีก ทั้งนี้จะทำให้คนดูไขว้เขว ไม่แน่ใจว่าผู้ปลูกต้องการเน้นที่ดอกไม้หรือที่แปลงปลูกกันแน่ เท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดซื้อและจัดสร้าง มักจะเห็นความสำคัญทางด้านวัตถุมากกว่าความงามตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นการไม่ถูกต้องเลย

๘. แปลงปลูกไม้ดอก อาจจะอยู่เสมอระดับเดียวกันกับพื้นสนามหญ้า โดยการเว้นที่ไว้เป็นการเฉพาะ หรือจัดทำขึ้นทีหลัง โดยการเจาะสนามเอาหญ้าออก ตามรูปร่างแปลงที่กำหนดขึ้น การทำแปลงไม้ดอกแบบนี้สะดวกมาก คือหลังจากเอาหญ้าออกแล้ว นำปุ๋ยคอกและอินทรียวัตถุมาปรับปรุงดิน พร้อมทั้งเติมปุ๋ยเม็ดลงไปด้วย แล้วปลูกไม้ดอกนั้นลงได้ทันที

๙. หากจำเป็นต้องยกแปลงไม้ดอกให้สูงเหนือระดับดิน ขึ้นมา ก็อาจทำได้ง่ายๆ โดยการหาวัสดุอะไรก็ได้ เช่น อาจจะเป็นอิฐมอญ ซีเมนต์บล๊อก ศิลาแลง ไม้ไผ่ หรืออื่นๆ เอามากั้นเป็นขอบแปลงโดยการวางหรือฝังตื้นๆ ลงไปในดิน ให้ขอบสูงกว่าพื้นดินประมาณ ๑๕ เซนติเมตร ทั้งนี้เพราะไม้ดอกส่วนใหญ่จะมีระบบรากตื้น และไม่จำเป็นต้องขุดดินในแปลงไม้ดอก ควรผสมดินจากที่อื่นโดยการผสมปุ๋ยหมัก และปุ๋ยวิทยาศาสตร์ลงไปด้วย เป็นปุ๋ยรองพื้น

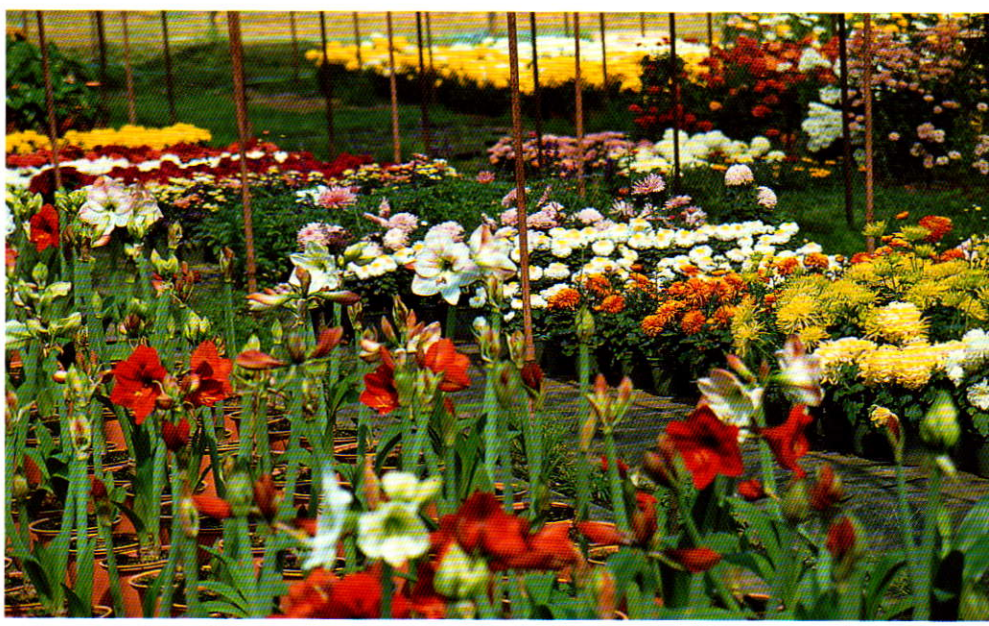

นำเอาส่วนผสมที่ได้ใส่ในแปลงที่เตรียมไว้ แล้วจึงปลูกไม้ดอกลงได้เลย

๑๐. ไม่ควรทำแปลงไม้ดอกให้ห่างไกลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือห่างไกลจากสถานที่เพาะชำมากนักโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้เพราะจะไม่สะดวกในการทำงานตลอดจนการควบคุมดูแลรักษา การรดน้ำ การให้ปุ๋ย และปฏิบัติการอื่นๆ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ เว้นแต่ในบางกรณีที่มีความจำเป็น

วิธีที่ถูกต้องแล้ว ควรจะต้องปลูกเลี้ยงไม้ดอก ในรูปของไม้กระถางในสถานเพาะชำ จนกระทั่งต้นโตและสมบูรณ์เต็มที่ เริ่มมีดอกตูมแล้วจึงค่อยนำไปวางประดับในที่ๆ ต้องการ จะโดยการถอดกระถางลงปลูกในดิน หรือฝังลงไปทั้งกระถาง หรือใส่ทั้งกระถางลงในกล่องที่เตรียมไว้รองรับ จากนี้เพียงแต่ดูแลรดน้ำเช้า-บ่ายให้มันเท่านั้น อีกไม่กี่วันหลังจากนี้ดอกก็จะเริ่มทยอยบาน สวยยิ่งกว่าปลูกเลี้ยงลงในกระถางตามปกตินั้นดีเสียอีก

นี่อย่าว่าแต่ไม้ดอกเลย แม้แต่ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ค่อนข้างทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ต้นที่ยังไม่โตก็อาจจะถึงตายได้ง่ายเหมือนกัน ถ้าเตรียมหลุมปลูกและดูแลรักษาไม่ดีพอ นับประสาอะไรกับต้นไม้ดอกที่บอบบางกว่า

ฉะนั้น จึงใคร่ขอให้ท่านผู้สนใจ และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับต้นไม้ดอกไม้ประดับทั้งหลาย ได้โปรดพิจารณาและยอมรับความ

จริงในข้อนี้ด้วย เพื่อว่าในโอกาสต่างๆ ต่อไปจากนี้ เราคงจะได้เห็นไม้ดอกสวยๆ งามๆ ตามสถานที่สำคัญๆ บางจุดได้เด่นชัดดีขึ้นแทนการปลูกแบบระเกะระกะ แต่จะหาความสวยงามดูไม่ได้แม้แต่จุดเดียว อย่างแต่ก่อนนั้นต่อไปอีกก็จะเป็นการดียิ่ง

สำหรับดอกกล้วยไม้ชนิดต่างๆ นั้น ในช่วงระยะเวลาประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมานี้ เกษตรกรชาวสวนไม้ดอกไม้ประดับของไทยเรามีการพัฒนาทางด้านการผลิตและการตลาดกล้วยไม้ ก็ก้าวหน้าเติบโตดีขึ้นมากแล้ว นอกจากจะมีการผลิตพันธุ์ใหม่ๆ และปรับปรุงพันธุ์พื้นเมือง นำมาขยายพันธุ์เผยแพร่กันต่อๆ ไป จนมีตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เป็นลูกค้าประจำมากยิ่งขึ้นด้วยแล้ว ยังสามารถทำรายได้เข้าประเทศไทยเราได้ปีละมากมายเพิ่มขึ้นทุกปีด้วย

ซึ่งในการพัฒนาด้านการผลิตดอกกล้วยไม้นี้ หลายหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยในภูมิภาคต่างๆ ด้วยก็ได้ ร่วมมือกันดำเนินการตลอดมาอย่างต่อเนื่อง มีการฝึกอบรมเผยแพร่ทางด้านนี้ให้กลุ่มเกษตรกรต่างๆ ที่สนใจทั่วประเทศ ได้มีโอกาสรับการอบรมและเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ที่เหมาะสมเผยแพร่สืบต่อมาได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง โดยมีหน่วยงานของกระทรวง

เกษตรและสหกรณ์ เป็นแกนร่วมปฏิบัติที่สำคัญอยู่ด้วย

อย่างเช่นที่สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ก็ได้ร่วมกับกรมวิชาการเกษตร ได้ส่งเสริมให้เกษตรในโครงการ **"หมู่บ้านทับทิมสยาม ๐๖"** ตำบลปรือใหญ่ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ปลูกกล้วยไม้เพื่อเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพที่นั่นด้วย

โดยสร้างศูนย์ขยายพันธุ์กล้วยไม้ ให้มีทั้งสกุลหวาย แคทลียา และมอคคาร่า ไว้ ๒๐ สายพันธุ์ จำนวน ๒๒,๐๐๐ ต้น ในระยะแรกได้ฝึกงานด้านการปลูกเลี้ยง ฝึกให้แก่เกษตรกรรุ่นละ ๓ ถึง ๖ เดือน เมื่อเกษตรกรมีความชำนาญพอสมควรแล้ว จึงจัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ และกองทุนเกษตรกรผู้ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ขึ้น เพื่อช่วยเหลือด้านการผลิตและการตลาดต่อไป ให้ได้การยอมรับจากลูกค้าของกล้วยไม้ไทยเราได้ดียิ่งๆ ขึ้นสืบไปด้วย

ปัจจุบันจากความสำเร็จก้าวหน้าของโครงการตามพระราชดำริเกี่ยวกับการผลิตไม้ตัดดอก ชนิดที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากๆ นั้น ทางโครงการหลวงก็ได้นำผลการทดลองที่ได้รับความสำเร็จแล้วออกเผยแพร่ให้เกษตรกรผู้สนใจนำไปปฏิบัติในไร่นากันอย่างจริงจัง ได้ผลดีเป็นลำดับมา ช่วยให้ในจังหวัดต่างๆ ทุกภูมิภาคเกือบทั่วประเทศไทย ในปัจจุบันนี้ ได้มีการปลูกไม้ตัดดอกและไม้ประดับสวยงามชนิดต่างๆ ออกขายกันมากยิ่งขึ้นทั้งในประเทศ และมีส่งออกขายต่างประเทศได้เพิ่มมากขึ้นด้วยแล้ว

อย่างทางภาคใต้เช่นที่จังหวัดสงขลา ก็ได้มีการปลูกไม้ดอกชนิดต่างๆ รวมทั้งดอกดาหลา ดอกธรรมรักษาพันธุ์ต่างๆ ดอกพีค็อก ดาวเรือง เหล่านี้เป็นต้นส่งไปขายให้ประเทศมาเลเซีย ทำรายได้ดีไม่น้อยเหมือนกัน

หรืออย่างทางภาคตะวันตก เช่น ที่สวนตำบลกลอนโค กิ่งอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ก็มีเกษตรกรปลูกพวกไม้ตัดดอกเมืองร้อน เช่น เฮลิโคเนีย อยู่เป็นหลัก และเสริมด้วยต้นดาหลา สร้อยกัทลี กล้วยสีชมพู ขิงแดง เบิร์ดออฟพาราไดซ์ และธรรมรักษาพันธุ์ต่างๆ สำหรับตัดดอกส่งมาขายกรุงเทพฯ ได้ราคาดีตลอดทั้งปี

ทางภาคเหนือนั้น เป็นถิ่นปลูกไม้เมืองหนาวที่ดีที่สุด จึงมีไม้ดอกสวยๆ หลายหลากชนิดปลูกกันอยู่มากมาย ตัดดอกส่งขายต่างประเทศได้สบายขึ้นแล้ว

แม้แต่หมู่บ้านเล็กๆ อย่าง เช่น หมู่บ้านทองเต่า ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เกษตรกรชาวสวนจำนวนหนึ่ง ก็ได้รวมตัวกันจัดตั้งหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับขึ้นมา ดำเนินการปลูกไม้ดอกเมืองหนาวทำรายได้กันอยู่ขณะนี้

มีเกษตรกรรายหนึ่งที่นั่น คือ **คุณเดช คำวรรณ** ทำการปลูกเบญจมาศซึ่งมีดอกแบบช่อ ใช้พื้นที่เพียง ๒ งานเท่านั้นเอง ใช้เวลาปลูกเพียง ๔ เดือนต่อรุ่น สามารถทำการผลิตดอกเบญจมาศออกขายได้รุ่นละไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท ภายในพื้นที่ ๒ งานนั้น ปีหนึ่งๆ ผลิตได้ถึง ๓ รุ่น ทำรายได้ให้เจ้าของได้กว่า ๙๐,๐๐๐ บาท โดยไม่ยากเลย

ก็น่ายินดีที่เกษตรกรในจังหวัดต่างๆ ได้รู้จักใช้วิชาการเกษตรแผนใหม่ เข้าช่วยในการผลิตไม้ดอกชนิดต่างๆ อย่างได้ผลดียิ่งขึ้นเป็นอันมากแล้ว

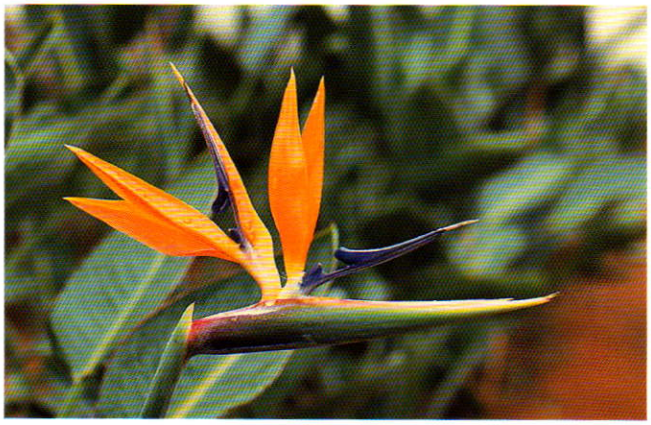

เบิร์ดออฟพาราไดซ์

กุหลาบ

ในปัจจุบันนี้ได้พบว่า มีดอกไม้สดหลายชนิดที่ได้รับการนำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาหารรับประทานกันได้ดีด้วย อย่างเช่น

"ดอกดาวเรือง" ทั้งดอกและใบใช้รับประทานเป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือเต้าเจี้ยวหลนได้ดี

"ดอกกุหลาบ" ก็มีการใช้

(บน) ดอกเล็บมือนาง
(ล่าง) ดอกลั่นทม

ทำแยม ทำไวน์ และยังใช้ทำสลัด หรือบางทีก็ใช้ชุบแป้งทอด จิ้มเครื่องจิ้มได้อร่อยดี

"ดอกเล็บมือนาง"และ "ดอกแคฝรั่ง" ใช้ทำอาหารประเภทลวก ผัด ต้มแกง หรือชุบแป้งทอดก็ได้

"ดอกลั่นทม" ดอกอ่อนสามารถเอามาชุบไข่ทอดเป็นอาหารได้ แต่ต้องระวังอย่าให้ถูกยางใสๆ และต้องทำให้สุกก่อนจึงจะใช้รับประทานได้

และยังมีดอกไม้สดอีกหลายชนิด ที่สามารถใช้ประกอบอาหารรับประทานได้ดีเหมือนกัน เช่น ดอกแค ดอกเข็ม ดอกโศก ดอกพวงชมภู ดอกพะยอม ดอกมะลิ ดอกกระเจียว ดอกมหาหงษ์ หางหงส์ กระทายเหิน เหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก หรือเครื่องจิ้มที่แต่ละภาคชอบรับประทานได้ดีเช่นกัน

ในยุคนิยมไทยปัจจุบันนี้ นอกจากจะ **"ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหยัดแล้ว"** แล้ว ใครมีความสะดวก ก็ควรลองหาต้นไม้หอมของไทย มาปลูกอนุรักษ์กันไว้บ้างก็คงจะดีไม่น้อย ด้วยปัจจุบันออกจะหาชมได้ยากเสียแล้ว

ไม้ไทยเรา โดยเฉพาะไม้ที่ให้ดอกมีกลิ่นหอม ๒๐๐ กว่าชนิด ถือเป็นไม้ไทยโบราณ ที่ดอกมีกลิ่นหอมและชื่อก็ยังฟังไพเราะ ทำให้ได้รับความสนใจเสมอมา ไม่ว่าจะเป็นดอกกระดังงา ดอกแก้ว ประยงค์ มณฑา พิกุล สร้อยฟ้า หรือราชาวดี เหล่านี้เป็นต้น ก็ได้มีผู้นำมาปลูกประดับไว้ในบริเวณบ้าน ส่งกลิ่นหอมกรุ่นจรุงใจ ทำให้เจ้าของบ้านและแขกผู้มาเยือนชื่นใจ ช่วยสร้างเสน่ห์ของบ้านได้ดีอีกทางหนึ่ง

ไม้หอมไทยส่วนใหญ่จะเป็นไม้ยืนต้น โตช้า ขยายพันธุ์ค่อนข้างยาก บางชนิดเชื่อว่าสามารถนำมาใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคได้ดี เช่น รากประยงค์ ใช้แก้ไข้ได้ดี ดอกจันทร์กระพ้อ ใช้ปรุงเป็นยาหอมบำรุงหัวใจ เหล่านี้เป็นต้น ที่จริงก็แทบจะทุกชนิดที่มีชื่ออยู่ในตำรายาไทยเราอยู่ด้วย

ราคาไม้หอมที่จำหน่ายก็ไม่ค่อยจะมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ต้นแก้วก็ยังคงมีราคาต้นละ ๕๐ บาท ราชาวดีราคาต้นละ ๗๐ บาท แต่ไม้ดอกบางชนิดอาจจะมีราคาสูงมากทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของต้นด้วย เช่น ต้นจันทร์กระพ้อขนาดใหญ่จะมีราคาขายกันต้นละตั้งแต่ ๕๐๐ ถึง ๑ แสนบาทก็ยังมี

การอนุรักษ์ไม้หอมของไทยนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ยากอะไรนักเลย เพียงหาพันธุ์ไม้หอม ๑ หรือ ๒ ต้น นำมาปลูกไว้ภายในบริเวณบ้าน ก็จะทำให้ลูกหลานของท่าน สามารถได้เห็น และได้ชื่นชมกลิ่นหอม อันเป็นธรรมชาติของไม้ไทยเรานั้นได้ดีสืบไปด้วย

ถ้ำแม่อุสุ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(ภาพ : สมชาย ตั้งรังษีติกุล)

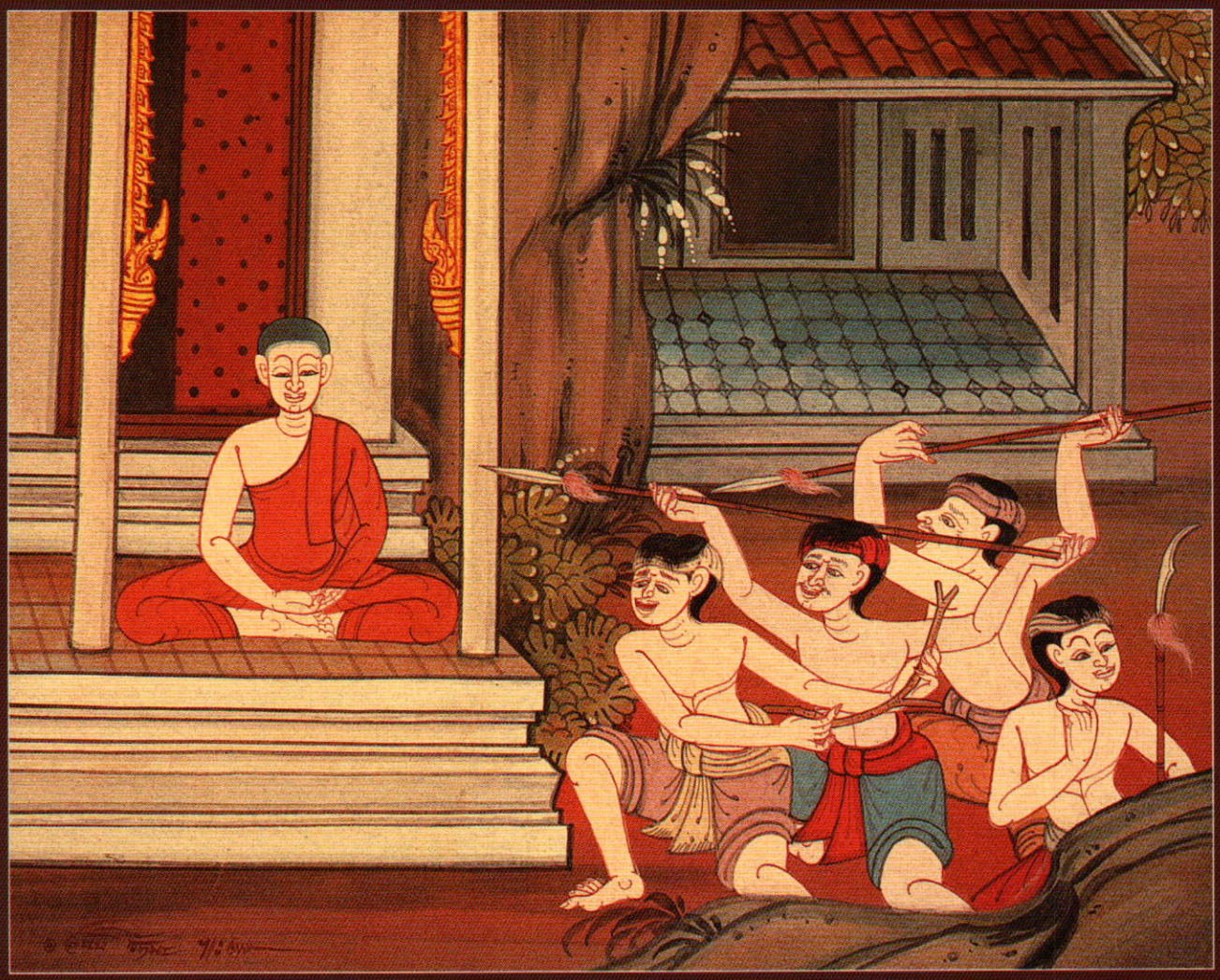

ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ ๒๗ : พระโมคคัลลานะถูกประทุษร้าย

พระโมคคัลลานะ พระอัครสาวกรูปหนึ่งของพระพุทธเจ้า ถูกกลุ่มอาชญากรทำร้าย ด้วยการว่าจ้างของกลุ่มผู้ริษยา

บรรยาย : พิทูร มลิวัลย์

เขียนภาพ : สนั่น รัตนะ

พระมหาโมคคัลลานะ อัครสาวกถูกประทุษร้าย การที่พระพุทธองค์ได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาลงมั่นคงในมัธยมประเทศ *(ภาค*
กลางชมพูทวีป) และแพร่หลายไปในที่ต่างๆ อย่างรวดเร็วนั้น ก็ด้วยการร่วมกำลังเผยแผ่ของพุทธบริษัทที่สำคัญ คือ พระสงฆ์ พุทธสาวก
และบรรดาพระสงฆ์สาวกนั้น ที่สำคัญที่สุดก็คือ พระอัครสาวกทั้ง ๒ คือ พระสารีบุตรเถระ และพระมหาโมคคัลลานะเถระ ซึ่งเป็นกำลังอันยิ่ง
ใหญ่ของพระพุทธองค์ จึงเป็นที่อิจฉาริษยาของมิจฉาทิฏฐิเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพระมหาโมคคัลลานะผู้มีฤทธิ์มากนั้นมีผู้ปองร้ายอยู่ตลอดเวลา
ครั้งหนึ่งเมื่อท่านพักจำพรรษาอยู่ที่กาฬศิลาแคว้นมคธ ก็ได้ถูกกลุ่มอาชญากรประทุษร้ายด้วยการว่าจ้างของกลุ่มมิจฉาทิฏฐิ